

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΩΝ
ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ & ΤΗΣ
ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 2017

OPCAT

ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2017

Στη μνήμη του Βασίλη Καρύδη

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 2017

Σύμφωνα με το άρθρο 23 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (OPCAT), που κυρώθηκε με το Ν. 4228/2014.

Η παρούσα έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων για το έτος 2017, σύμφωνα με την αρμοδιότητά του κατά το άρθρο δεύτερο του Ν. 4228/2014.

Τα κείμενα προέκυψαν από επισκέψεις και αυτοψίες ειδικών επιστημόνων της Αρχής σε χώρους κράτησης, ενώ η τελική επιμέλεια της έκδοσης έγινε από τους ειδικούς επιστήμονες κ.κ. **Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Όλγα Λυσανδροπούλου, Αλεξάνδρα Μοσχοπούλου, Αιμιλία Πανάγου, Φωτεινή Παντελίδου, Στέργιο Πρεβέντη και Μιχάλη Τσαπόγα** υπό την εποπτεία του Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη υπεύθυνου για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης κ. **Γιώργου Νικολόπουλου**.

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: Γιάννης Πανδής

© Συνήγορος του Πολίτη, Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 – ΑΘΗΝΑ
www.synigoros.gr

ISSN: 2623-3703

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΒΟΗΘΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΗΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ	10
I. - ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ	13
II. - ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΤΟΥΣ 2017	15
1. - ΑΥΤΟΨΙΕΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	
• Συνοπτική καταγραφή αυτοψιών	15
• Φυλακές	16
> Μεθοδολογία διενέργειας αυτοψιών	16
> Γενικές ετήσιες διαπιστώσεις	17
> Επιμέρους επισκέψεις και παρατηρήσεις	19
• Νοσοκομείο Κρατουμένων Κορυδαλλού και παράρτημα οροθετικών κρατουμένων	19
• Κατάστημα Κράτησης Ιωαννίνων	19
• Κατάστημα Κράτησης Κερκύρας	20
• Αγροτικό Κατάστημα Κασσάνδρας	20
• Κατάστημα Κράτησης Νιγρίτας	21
• Κατάστημα Κράτησης Διαβατών	21
• Κατάστημα Κράτησης Χίου	22
• Κατάστημα Κράτησης Κομοτηνής	23
> Θεσμικές παρεμβάσεις	23
• Ζητήματα έκτισης και διάρκειας ποινών	23
α. - Καθυστερήση διαβίβασης αίτησης για υφ' όρον απόλυση	23
β. - Συνυπολογισμός χρόνου εκτιθείσας ποινής	24
• Προνοιακές και ασφαλιστικές παροχές σε κρατουμένους	24
α. - Επίδομα βαριάς αναπηρίας κρατουμένων	24
β. - Καταβολή σύνταξης κρατουμένων	25
• Παρατηρήσεις στο σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού για το Σωφρονιστικό Σύστημα 2018-2020	26
α. - Γενικές παρατηρήσεις	26
β. - Παρατηρήσεις στα επιμέρους κεφάλαια	28
→ Στο στόχο 4.1 «Βελτίωση συνθηκών κράτησης - εκσυγχρονισμός υποδομών»	28

→ Στο στόχο 4.2 «Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού - εκπαίδευση προσωπικού - διοίκηση»	29
→ Στο στόχο 4.3 «Μείωση του υπερπληθυσμού - εναλλακτικά μέτρα και αξιόπιστη έκτισή τους - πρόληψη και αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας»	30
→ Στο στόχο 4.4 «Προετοιμασία επανένταξης - μετασφρονιστική μέριμνα»	33
→ Στο στόχο 4.5 «Ασφάλεια προσωπικού / κρατουμένων, διαφάνεια - λογοδοσία»	34
→ Στο στόχο 4.6 «Υπηρεσίες υγείας στις φυλακές σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας»	35
•Κρατητήρια υπαγόμενα στην αρμοδιότητα της ΕΛ.ΑΣ και του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής	36
> Γενικές ετήσιες διαπιστώσεις	36
> Επιμέρους επισκέψεις και παρατηρήσεις	37
•Κρατητήριο Α.Τ. Χίου	37
•Κρατητήριο Α.Τ. Πετρούπολης	38
•Τμήμα Μεταγωγών Ιωαννίνων	39
•Κρατητήριο Τμήματος Ασφαλείας Ιωαννίνων	40
•Κρατητήριο Α.Τ. Ηγουμενίτσας	41
•Κρατητήρια Λιμεναρχείου Ηγουμενίτσας	43
i. - Χώροι κράτησης ενήλικων ανδρών και γυναικών	43
ii. - Χώρος κράτησης ανηλίκων	44
iii. - Γενική εικόνα	45
•Τμήμα Μεταγωγών Θεσσαλονίκης	46
•Κρατητήριο Αστυνομικής Διεύθυνσης Σάμου	48
•Κρατητήριο Αστυνομικής Διεύθυνσης Κω	49
> Ειδικά: Διοικητική κράτηση και προστατευτική φύλαξη ανηλίκων σε αστυνομικά κρατητήρια Βόρειας Ελλάδας	49
•Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών	51
> Γενικές ετήσιες διαπιστώσεις	51
> Επιμέρους επισκέψεις και παρατηρήσεις	52
•Χώροι και κατανομή κρατουμένων	52
•Χρόνος κράτησης	53
•Προαυλισμός	54
•Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη	54
•Συνθήκες διαβίωσης και στοιχειώδεις υπηρεσίες	55
•Ειδικότερες παρατηρήσεις ανά χώρο κράτησης	55
> Συμπεράσματα και θεσμικές παρεμβάσεις	
•Ψυχιατρικός εγκλεισμός	58
>Επιμέρους επισκέψεις και παρατηρήσεις	58
•Ψυχιατρική κλινική του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου Ιωαννίνων	58
•Ψυχιατρικός Τομέας του Γενικού Νοσοκομείου «Γ. Χατζηκώστα» Ιωαννίνων	59

•Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης	60
> Θεσμικές παρεμβάσεις	60
•Προτάσεις σχετικά με το μέτρο ασφαλείας της φύλαξης ακαταλόγιστων δραστών σε ψυχιατρικά νοσοκομεία που συμπεριλήφθηκαν στις σχετικές διατάξεις του ν. 4509/2017 «Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής και άλλες διατάξεις»	60
• Προνοιακά Ιδρύματα	62
> Στεγαστικές δομές Κέντρων Κοινωνικής Πρόνοιας	62
•Παράρτημα ΑμεΑ Λεχαινών του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	62
•Μονάδα Σκαραμαγκά του Παραρτήματος Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Βούλας (πρώην Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Παίδων Σκαραμαγκά) του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής (ΚΚΠΠΑ)	62
•Παράρτημα ΑμεΑ Δυτικής Αττικής	63
> Ιδιωτική μονάδα περίθαλψης ηλικιωμένων	63
 2. - ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ	64
•Δικτύωση Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης	64
•Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Διδυμοποίησης με το Συνήγορο του Αζερμπαϊτζάν	64
•Διεθνής παρουσία του ΕΜΠ	65
•Εισηγήσεις	65

Πρόλογος

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Ο.Η.Ε. «κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας» προέβλεψε τη θέσπιση ενός συστήματος παρακολούθησης -από διεθνείς και ανεξάρτητους εθνικούς φορείς- των συνθηκών σε χώρους στέρησης της ελευθερίας, προκειμένου να αποφεύγονται συμπεριφορές που συνιστούν βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία. Η κύρωσή του από την εθνική αντιπροσωπεία το 2014 δημιούργησε νέες προκλήσεις και αυξημένες ευθύνες για τον Συνήγορο του Πολίτη: Η Ανεξάρτητη Αρχή, έχοντας πολυετή εμπειρία και διευρυμένη εξειδίκευση και τεχνογνωσία στη προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανέλαβε το ρόλο του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης που προβλέπεται στο Πρωτόκολλο, του ανεξάρτητου, δηλαδή, εθνικού φορέα παρακολούθησης των συνθηκών σε χώρους εγκλεισμού.

Μέσα στο 2017, σημαντική πρόοδος επιτεύχθηκε σε ό,τι αφορά στην εξασφάλιση των βασικών προϋποθέσεων για την αποτελεσματική εκτέλεση της αποστολής του Συνηγόρου ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης: Τόσο το στελεχιακό δυναμικό όσο και οι οικονομικοί πόροι του Μηχανισμού ενισχύθηκαν, επιτρέποντας για πρώτη, ουσιαστικά, χρονιά την εκπόνηση ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδιασμού και προγραμματισμού. Παράλληλα, ενισχύθηκαν και εντατικοποιήθηκαν οι διεθνείς συνεργασίες για ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και τεχνογνωσίας στο πεδίο της διενέργειας αυτοψιών σε χώρους εγκλεισμού.

Πράγματι, το 2017 ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης του Συνηγόρου του Πολίτη έθεσε σε εφαρμογή το πλάνο χαρτογράφησης των χώρων κράτησης σε όλη την επικράτεια, την αποτύπωση των συνθηκών σε όλους του χώρους στέρησης της ελευθερίας που εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιότητάς του. Συστηματικές επισκέψεις και αυτοψίες έλαβαν χώρα σε σωφρονιστικά καταστήματα, σε κρατητήρια της αστυνομίας και του λιμενικού σώματος, σε προαναχωρησιακά κέντρα κράτησης αλλοδαπών, σε μονάδες ακούσιας νοσηλείας, σε προνοιακά ιδρύματα σε όλη τη χώρα. Τα ευρήματα και βασικά πορίσματα της εργασίας της ειδικής ομάδας επιστημόνων του Συνηγόρου του Πολίτη που ανέλαβαν την υλοποίηση της ειδικής αρμοδιότητας της Αρχής, ως Μηχανισμού Πρόληψης, εκτίθενται στην παρούσα έκθεση. Αναμένεται, ότι η πλήρης χαρτογράφηση θα ολοκληρωθεί εντός του 2018, προκειμένου πλέον ο Μηχανισμός Πρόληψης να εισέλθει σε μία νέα φάση λειτουργίας, παράλληλα προς την τακτική επισκόπηση όλων των χώρων κράτησης, αυτή της πιο στοχευμένης και συστηματικής παρακολούθησης των συνθηκών κράτησης, με ιδιαίτερη μέριμνα και προσήλωση σε χώρους που η αρχική καταγραφή και αποτύπωση ανέδειξε τα πλέον προβληματικά ευρήματα.

Αδιαπραγμάτευτος στόχος του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης του Συνηγόρου του Πολίτη αποτελεί η άρτια, πλήρης και εμπεριστατωμένη καταγραφή των συνθηκών κράτησης στη χώρα, και παροχή των κατάλληλων συστάσεων για την βελτίωσή τους, προκειμένου να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ενός κράτους δικαίου πλήρως εναρμονισμένου με τις επιταγές του δικαιοπολιτικού πολιτισμού του 21ου αιώνα.

Η προετοιμασία της επιμέλειας και δημοσιοποίησης της παρούσας έκθεσης σηματοδοτήθηκε από την πρόωρη απώλεια του καθηγητή Βασίλη Καρύδη, πρώην βοηθού Συνηγόρου και μέλους της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT). Του πρώτου συντονιστή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης του Συνηγόρου του Πολίτη, του ανθρώπου που μέσα από την δράση του στην Ανεξάρτητη Αρχή, στην ακαδημαϊκή κοινότητα, στην ενεργό δικηγορία, στους διεθνείς οργανισμούς, αγωνίστηκε όσο κανείς άλλος για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων όλων όσων βρίσκονται σε συνθήκες στέρησης των ελευθεριών τους. Μιας προσωπικότητας που σημάδεψε ανεξίτηλα όλους και όλες όσους είχαμε την ευτυχία να συνεργαστούμε μαζί του. Η παρούσα έκθεση είναι αφιερωμένη στη μνήμη του, ως ελάχιστη αναγνώριση της αξεπέραστης συνεισφοράς του στην προσπάθεια και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην χώρα μας. ●

—Ανδρέας Ι. Ποττάκης

Συνήγορος του Πολίτη

Εισαγωγή

Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη – υπεύθυνου για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης

Το 2017 - τέταρτη περίοδος άσκησης από το Συνήγορο του Πολίτη της ειδικής του αρμοδιότητας ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων (ν. 4228/2014) - υπήρξε χρόνος προγραμματικής ανασύνταξης, επιχειρησιακής επανεκκίνησης και αποτελεσματικών παρεμβάσεων του Μηχανισμού για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κάθε είδους καθεστώς κράτησης (ποινικό, διοικητικό, ψυχιατρικό, προνοιακό). Τις εξελίξεις αυτές διευκόλυναν μια σειρά από οικονομικά, προγραμματικά και οργανωτικά μέτρα, όπως, κυρίως:

- Η διάθεση - για πρώτη φορά - από την Πολιτεία οικονομικών πόρων στο Μηχανισμό (παρόλο που δόθηκε κατά τη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου του έτους), γεγονός που οδήγησε στην υπέρβαση των λειτουργικών προβλημάτων και του περιορισμού των δράσεων σε σχέση με την αποστολή του, παρέχοντας έτσι σημαντική ώθηση στην επιχειρησιακή του επανεκκίνηση
- Ο κεντρικός προγραμματισμός της Αρχής για τακτικές μηνιαίες εξορμήσεις κλιμακίων της στις Περιφέρειες της χώρας, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στο Μηχανισμό να συστηματοποιήσει τις αυτοψίες του στους τόπους κράτησης ανά Περιφέρεια, οργανώνοντας είτε αρχικές είτε επαναληπτικές (*follow up*) επισκέψεις σ' αυτούς και επιδιώκοντας να πραγματοποιεί τουλάχιστον μία επίσκεψη ετησίως στον καθένα
- Ο εμπλουτισμός της ομάδας των ειδικών επιστημόνων της Αρχής που συμμετέχουν στο Μηχανισμό με νέα στελέχη και ο καταμερισμός τους σε 4 ειδικότερες υποομάδες, ανάλογα με τις θεματικές περιοχές ελέγχου του Μηχανισμού (σωφρονιστικά καταστήματα, χώροι διοικητικής κράτησης: κρατητήρια αστυνομίας / λιμενικού και προαναχωρησιακά κέντρα κράτησης αλλοδαπών, μονάδες ακούσιας νοσηλείας, προνοιακά ιδρύματα), ώστε να εξασφαλίζεται τόσο η ενδελεχής διερεύνηση των επιμέρους καθεστώτων κράτησης όσο και η αλληλοτροφοδότηση των υποομάδων, με στόχο την απόκτηση σφαιρικής αντίληψης γύρω από τα προβλήματα της εφαρμογής στη χώρα μας μέτρων στήριξης της ελευθερίας, καθώς και της προάσπισης των δικαιωμάτων των κρατουμένων.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης απέκτησε νέα δυναμική, που τον οδήγησε στη σταδιακή εμπέδωση της θέσης του ως φορέα εξωτερικού ελέγχου των συνθηκών κράτησης σε εθνικό επίπεδο, καθιερώνοντάς τον, ταυτόχρονα, ως έγκυρο συνομιλητή της διοίκησης σχετικά με την πρόληψη των προσβολών των δικαιωμάτων των κρατουμένων.

Άλλωστε, η μακρόχρονη εμπειρία της Αρχής από την άσκηση των γενικών και ειδικών αρμοδιοτήτων της, της έχει προσδώσει κύρος και αξιοπιστία σε ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων και εξασφάλισης των διεθνών προτύπων στις συνθήκες κράτησης. Η αντίστοιχη τεχνογνωσία που έχει δημιουργηθεί αποτυπώνεται σε πολλές εκθέσεις και πορίσματα της Αρχής και βρίσκεται στη διάθεση των φορέων άσκησης πολιτικής, ενώ με ικανοποίηση διαπιστώνουμε ότι ολοένα και περισσότερες προτάσεις της υιοθετούνται από τη διοίκηση και ενσωματώνονται στην εθνική μας νομοθεσία.

Η παρούσα Έκθεση αποτυπώνει τη λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης κατά το 2017 τόσο σε επίπεδο επισκέψεων - αυτοψιών σε χώρους κράτησης όσο και σε σχέση με παρεμβάσεις του σε θεσμικά ζητήματα, καθώς επίσης τη δικτύωση και συνεργασία του με αντίστοιχους κοινωνικούς φορείς. Πέρα, όμως, από την ανάπτυξη των επιχειρησιακών δράσεων του Μηχανισμού σε εθνικό επίπεδο, κατά το 2007 εντάθηκε η παρουσία του σε διεθνές επίπεδο (ιδίως ευρωπαϊκό) με τη συμμετοχή εκπροσώπων του σε πανευρωπαϊκές ή περιφερειακές συναντήσεις και την ένταξή του σε αντίστοιχα fora και δίκτυα, γεγονός που ενίσχυσε την ανταλλαγή τεχνογνωσίας και εμπειριών του με ομόλογους φορείς.

Τα συμπεράσματα από τους ελέγχους του Μηχανισμού σε κάθε επιμέρους τόπο κράτησης, καθώς και οι ειδικότερες συστάσεις του προς τη διοίκηση παρατίθενται διεξοδικά στα αντίστοιχα κεφάλαια της Έκθεσης. Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, διαπιστώνεται ότι η εξασφάλιση δικαιοπολιτικών όρων και διεθνών προτύπων στις συνθήκες κράτησης προϋποθέτει σχεδιασμούς και παρεμβάσεις σε άλλα πεδία, που προηγούνται ή έπονται αυτού καθαυτού του γεγονότος της κράτησης -όπως, κυρίως, στρατηγικό σχεδιασμό, επιχειρησιακούς στόχους και προγραμματικές δράσεις στα αντίστοιχα πεδία άσκησης πολιτικής (αντεγκληματικής, σωφρονιστικής, μεταναστευτικής, προσφυγικής, ψυχιατρικής, προνοιακής) - τα οποία, όμως, επηρεάζουν αποφασιστικά τη διαμόρφωση των όρων και των συνθηκών κράτησης στους αντίστοιχους τόπους (φυλακές, προαναχωρησιακά κέντρα, κρατητήρια αστυνομίας και λιμενικού, ψυχιατρικά νοσοκομεία και τμήματα, προνοιακά ιδρύματα).

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με την άσκηση της ειδικής του αρμοδιότητας ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης, θα συνεχίσει να επιβεβαιώνει τη δικαιοπολιτική αποστολή του μέσα σ' αυτό καθαυτό το πεδίο της λειτουργίας των θεσμών καταστολής. Άλλωστε, η ανάθεση από την πολιτεία του εξωτερικού ελέγχου των συνθηκών κράτησης σε μια συνταγματικά κατοχυρωμένη

Ανεξάρτητη Αρχή δεν αποβλέπει, απλώς, σε μια τυπικά σύννομη διαχείριση της στέρησης της ελευθερίας των κρατουμένων αλλά, ουσιαστικότερα, στη συνολική οριοθέτηση της οικονομίας της καταστολής σε σχέση με τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Απ' αυτή την άποψη, κάθε καθεστώς στέρησης της ατομικής ελευθερίας (ποινικό, διοικητικό, ψυχιατρικό, προνοιακό) οφείλει να εξασφαλίζει τόσο την τήρηση των ορίων της νομιμότητάς του όσο και τη λογοδοσία των φορέων του, ώστε η λειτουργία του να καθίσταται περισσότερο διαφανής και δικαιοπολιτικά συμβατή. ●

—Γιώργος Π. Νικολόπουλος

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Ι. Θεσμικό πλαίσιο και λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT) αποτελεί μια διεθνή συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2002 και τέθηκε σε ισχύ το 2006. Κοινός παρονομαστής υπήρξε η συναίνεση και συναντίληψη των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας, ότι οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της κακομεταχείρισης των ανθρώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, και ως εκ τούτου η θέση τους είναι ιδιαίτερα ευάλωτη, θα πρέπει να εστιάζονται στην πρόληψη.

Σ' αυτό το πλαίσιο υιοθετήθηκε μια διευρυμένη αντίληψη για την έννοια του βασανιστηρίου, κατά την οποία αυτό δεν περιορίζεται μόνο στη συστηματική πρόκληση πόνου αλλά και σε κάθε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση που υποβιβάζει την ανθρώπινη υπόσταση. Η χρήση βασανιστηρίων προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στοχεύει στην εκμηδένιση της προσωπικότητας του θύματος. Πέρα από εγκληματική πράξη, βάσει του εθνικού αλλά και του διεθνούς δικαίου, αποτελεί μια στάση αντίθετη στον ανθρώπινο πολιτισμό. Χώροι όπως φυλακές, κέντρα κράτησης μεταναστών, ψυχιατρεία, αστυνομικά κρατητήρια κ.ά. αποτελούν εστίες κινδύνου για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Η Ελλάδα κύρωσε με το ν. 4228/2014 το ανωτέρω Προαιρετικό Πρωτόκολλο, καθιστώντας τη συγκεκριμένη Σύμβαση εσωτερικό δίκαιο της χώρας με αυξημένη τυπική ισχύ, ενώ με το δεύτερο άρθρο του νόμου αυτού ο Συνήγορος του Πολίτη ορίστηκε ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων. Η αποστολή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (εφεξής ΕΜΠ) περιλαμβάνει την τακτική εξέταση της μεταχείρισης των προσώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, την κατάθεση αντίστοιχων συστάσεων βελτίωσης προς τις αρμόδιες αρχές και την υποβολή προτάσεων και παρατηρήσεων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία ή τα τυχόν σχέδια νόμων.

Με το άρθρο τέταρτο ν. 4228/2014, ορίστηκε ότι ο ΕΜΠ διενεργεί επισκέψεις σε όλους τους, δημόσιους ή ιδιωτικούς, χώρους στέρησης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών. Ως τέτοιοι χώροι νοούνται οι φυλακές, τα αστυνομικά κρατητήρια, τα ψυχιατρικά καταστήματα,

οι χώροι διοικητικής κράτησης αλλοδαπών, προνοιακά ιδρύματα κ.ά. Μάλιστα, κατά τη διεθνή πρακτική, οι επισκέψεις αυτές μπορούν να διενεργούνται και μη εργάσιμες ημέρες ή ακόμα και νυχτερινές ώρες. Η επίσκεψη του ΕΜΠ περιλαμβάνει συλλογή στοιχείων με κάθε διαθέσιμο μέσο, όπως, ενδεικτικά, επίσκεψη σε όλους τους χώρους κράτησης, εξέταση προσώπων και λήψη φωτογραφιών. Με βάση, εξάλλου, τη γενική αρμοδιότητα του άρθρου 103 παράγρ. 9 του Συντάγματος και του ν. 3094/2003, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει πρόσβαση σε κάθε αρχείο, έγγραφο, στοιχείο ή φάκελο.

Με αφετηρία τους παραπάνω άξονες δράσης ο ΕΜΠ εκπονεί τον επιχειρησιακό προγραμματισμό του σχετικά με την παρακολούθηση των ζητημάτων που σχετίζονται με τον περιορισμό της ελευθερίας, έχοντας ως αφετηρία την πεποίθηση ότι η κράτηση, ως επαχθέστερος περιορισμός της ελευθερίας, πρέπει να επιβάλλεται κατ' εξαίρεση, όταν δεν μπορεί να αποφευχθεί ή δεν μπορούν να επιβληθούν εναλλακτικά μέτρα. ●

II. Ειδική Έκθεση έτους 2017

1. - ΑΥΤΟΨΙΕΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

• ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΑΥΤΟΨΙΩΝ

Κατά το έτος 2017 και στο πλαίσιο των προγραμματισμένων μηνιαίων εξορμήσεων κλιμακίων της Αρχής στις Περιφέρειες της χώρας - αλλά και ανεξάρτητα απ' αυτές - ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης πραγματοποίησε επισκέψεις - αυτοψίες σε:

- 9 Καταστήματα Κράτησης και συγκεκριμένα: Ιωαννίνων, Κερκύρας, Κασσάνδρας, Νιγρίτας, Διαβατών, Χίου, Κομοτηνής, Κορίνθου, καθώς επίσης το Νοσοκομείο Κρατουμένων Κορυδαλλού και το παράρτημα των οροθετικών κρατουμένων,
- 10 κρατητήρια Αστυνομικών Διευθύνσεων ή Τμημάτων (Χίου, Πετρούπολης, Ιωαννίνων, Ηγουμενίτσας, Σάμου, Κω, Τμήμα Διαχείρισης Μετανάστευσης Μυγδονίας / Λητής, Υποδιεύθυνση Μεταγωγών Θεσσαλονίκης, Τμήμα Μεταγωγών Ιωαννίνων) και 1 υπαγόμενο στην αρμοδιότητα του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής (Ηγουμενίτσας),
- 8 Προαναχωρησιακά Κέντρα (Ταύρου / Π. Ράλλη, Κορίνθου, Μόριας Λέσβου, Αμυδαλέζας / Χώρος Κράτησης Ανηλίκων, Παρανεαστίου, Ξάνθης, Ορεστιάδας, Θεσσαλονίκης / Διεύθ. Αλλοδαπών),
- 3 ψυχιατρικές δομές (Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου Ιωαννίνων, Ψυχιατρικός Τομέας του Γενικού Νοσοκομείου «Γ. Χατζηκώστα» Ιωαννίνων, Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης) καθώς επίσης και επαναληπτικές επισκέψεις σε συνέχεια εκείνων που πραγματοποιήθηκαν την προηγούμενη χρονιά στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής (Δαφνί),
- 3 στεγαστικές δομές Κέντρων Κοινωνικής Πρόνοιας (Παράρτημα ΑμεΑ Λεσχαιών του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, Μονάδα Σκαραμαγκά του Παραρτήματος Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Βούλας / πρώην Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Παίδων Σκαραμαγκά του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής, Παράρτημα ΑμεΑ Δυτικής Αττικής), ενώ κλιμάκιο του ΕΜΠ διενήργησε επίσκεψη - αυτοψία για πρώτη φορά σε ιδιωτική μονάδα περίθαλψης ηλικιωμένων.

- ΦΥΛΑΚΕΣ

Μεθοδολογία διενέργειας αυτοψιών

Κλιμάκια του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης αποτελούμενα από τουλάχιστον δύο ειδικούς επιστήμονες της Αρχής επισκέπτονται τα Καταστήματα Κράτησης χωρίς προηγούμενη ενημέρωση. Η επίσκεψη προτιμάται να γίνεται κατά τις εργάσιμες ημέρες και τις πρωινές ώρες, ώστε να είναι παρόντα όλα τα στελέχη της υπηρεσίας, ολοκληρώνεται κατά κανόνα σε μια ημέρα και διαρκεί πολλές ώρες - οπωσδήποτε τουλάχιστον πέντε - ανάλογα με το μέγεθος του Καταστήματος.

Αρχικά, γίνεται συνάντηση με τη Διεύθυνση, τον αρχιφύλακα, καθώς επίσης την κοινωνική υπηρεσία, τον ψυχολόγο και τον ιατρό (εφόσον υπάρχουν), προκειμένου το κλιμάκιο της Αρχής να σχηματίσει μια πρώτη εικόνα της κατάστασης και να διαπιστωθούν προβλήματα, ελλείψεις, δυσλειτουργίες αλλά και «καλές πρακτικές», σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του προσωπικού.

Στη συνέχεια, ακολουθεί επίσκεψη στους χώρους του Καταστήματος με τη συνοδεία εκπροσώπων της διοίκησης και γίνεται ομαδική - ή, κατά περίπτωση, ατομική - επικοινωνία με κρατούμενους, κατά τη διάρκεια της οποίας οι φύλακες παραμένουν εκτός των θαλάμων και κελιών εφόσον τους ζητηθεί. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης το κλιμάκιο έχει τη δυνατότητα να φωτογραφίζει τους χώρους, επιδιώκει να συνομιλεί με τους κρατούμενους χωρίς την παρουσία προσωπικού και επισκέπτεται όλους τους χώρους (κελιά, θαλάμους, πειθαρχείο, χώρο νεοεισερχομένων, ιατρεία, μαγειρεία, χώρους αναψυχής, βιβλιοθήκη, εργαστήρια, γραφεία διοίκησης κ.λπ.), εξετάζει το βιβλίο τραυματισμών και, κατά περίπτωση, ιατρικούς φακέλους κρατουμένων, αποφάσεις χορήγησης και απόρριψης αδειών, πρακτικά πειθαρχικών συμβουλίων κ.λπ. και ζητά δειγματοληπτικά αντίγραφα αυτών, καθώς και του συσσιτίου. Εξετάζονται επίσης οι κατάλογοι με τις θέσεις εργασίας προκειμένου να διαπιστωθεί η πρόσβαση και η εναλλαγή στην κάλυψη των θέσεων όλων των ενδιαφερόμενων κρατουμένων. Διερευνάται, τέλος, το αίσθημα προσωπικής ασφάλειας των κρατουμένων. Οι κρατούμενοι ενημερώνονται για τις αρμοδιότητες του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης αλλά και του Συνηγόρου του Πολίτη και προτρέπονται να υποβάλλουν αναφορές στον Συνήγορο του Πολίτη για προβλήματα της αρμοδιότητάς του, συχνά, μάλιστα, αυτές παραλαμβάνονται από τα μέλη του κλιμακίου κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ή/και αποστέλλονται ταχυδρομικά το αμέσως επόμενο διάστημα.

Καθ' όλη τη διάρκεια της επίσκεψης οι ειδικοί επιστήμονες του κλιμακίου αποτυπώνουν τις παρατηρήσεις τους εγγράφως ή ηλεκτρονικά, φωτογραφίζουν αξιοσημείωτα σημεία των χώρων επίσκεψης και, εν γένει, συγκεντρώνουν υλικό για τη μετέπειτα σύνταξη της έκθεσής τους και την υποβολή προτάσεων - παρατηρήσεων προς τη διοίκηση.

Μετά το πέρας της επίσκεψης στους χώρους του Καταστήματος ακολουθεί και δεύτερη συνάντηση με τη Διεύθυνση προκειμένου να διερευνηθούν προβλήματα, που διαπίστωσε το κλιμάκιο ή αιτιάσεις που διατυπώθηκαν από τους κρατούμενους. Επίσης, όπου είναι δυνατόν, γίνεται συνάντηση με εκπρόσωπο του σωματείου του φυλακτικού προσωπικού και με την εξωτερική φρουρά.

Αμέσως μετά τη λήξη της αυτοψίας γίνεται μια πρώτη ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στα μέλη του κλιμακίου, ενώ κατά τις επόμενες ημέρες ακολουθεί η σύνταξη της έκθεσης, η οποία καταχωρείται στο ειδικό «*αρχείο OPCAT*», αποστέλλεται με συστάσεις και παρατηρήσεις στο κατάστημα που διενεργήθηκε η αυτοψία και κοινοποιείται στη Γενική Διεύθυνση Σωφρονιστικής και Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το περιεχόμενο της έκθεσης αποτελεί την αφετηρία για την προετοιμασία της επόμενης επίσκεψης στο ίδιο κατάστημα, καθώς και της παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης των συστάσεων που υποβλήθηκαν.

Γενικές ετήσιες διαπιστώσεις

- Από το σύνολο των επισκέψεων του ΕΜΠ σε Καταστήματα Κράτησης (Διαβατά, Κόρινθος, Χίος, Ιωάννινα, Κέρκυρα, Νιγρίτα, Κασσάνδρα, Κομοτηνή), διαπιστώνεται ότι και κατά το έτος 2017 δεν παρατηρούνται φαινόμενα υπερπληθυσμού, γεγονός που έχει βελτιώσει σημαντικά τις συνθήκες κράτησης. Ωστόσο, ο Μηχανισμός επανέρχεται σε παλαιότερη πρότασή του, ότι η βελτίωση των συνθηκών του εγκλεισμού προϋποθέτει την ολιστική προσέγγιση στη διαχείριση του φαινομένου. Η λήψη περιστασιακών μέτρων αποσυμφόρησης δεν είναι παρά μία μόνο πτυχή της μέριμνας που οφείλει η πολιτεία στο πεδίο του ποινικού εγκλεισμού. Σε αυτήν την κατεύθυνση πρέπει να αναληφθούν κεντρικές νομοθετικές παρεμβάσεις για τον εξορθολογισμό των ποινών, την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και τη μείωση του χρόνου εγκλεισμού με την υιοθέτηση εναλλακτικών μέτρων. Η αντιμετώπιση όμως του σωφρονιστικού ζητήματος δεν μπορεί να είναι μόνο νομοθετική, χωρίς παράλληλα την εξασφάλιση των αναγκαίων πόρων και του κατάλληλου προσωπικού. Η ποιότητα των υποδομών και η πληρότητα του ανθρώπινου δυναμικού θα πρέπει να εγγυώνται όρους ασφαλείας και σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά την κράτηση.
- Παρά τις θετικές πρωτοβουλίες της διοίκησης, εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικό πρόβλημα στα περισσότερα Καταστήματα η έλλειψη δημιουργικής απασχόλησης των κρατουμένων, η πλημμελής στελέχωση των καταστημάτων με μόνιμο εξειδικευμένο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, κοινωνιολόγους και ψυχολόγους. Επίσης, σε κανένα Κατάστημα δεν υπηρετεί - αν και προβλέπεται - εγκληματολόγος.
- Σ' αυτή την κατεύθυνση, πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες για δημιουργία κινήτρων, ώστε σε κάθε Κατάστημα να προσληφθεί μόνιμος γιατρός και νοσηλευτικό προσωπικό και μάλιστα κατά τρόπο που να

εξασφαλίζεται η εικοσιτετράωρη παρουσία του. Η πρακτική, που συνήθως ακολουθείται, να αναλαμβάνει καθήκοντα νοσηλευτή άτομο από το σωφρονιστικό προσωπικό, μπορεί να καλύψει ανάγκες μόνο διοικητικού χαρακτήρα όπως π.χ. ταξινόμηση φαρμάκων ή καταχώριση πληροφοριών στους φακέλους και σε καμία περίπτωση δεν είναι πρόσφορη για τις απαιτούμενες ιατρικές πράξεις. Πλέον αυτού, κρίνεται απαραίτητο να υπάρχει σε κάθε Κατάστημα απινιδωτής και καρδιογράφος. Τέλος η εγγύτητα του Καταστήματος σε νοσοκομείο ή κέντρο υγείας εκτιμάται ως μη ασφαλής παράμετρος ως προς την καλή υγεία των κρατουμένων καθώς η διαδικασία της μεταγωγής είναι πολύπλοκη, χρονοβόρα και μπορεί να λειτουργήσει ακόμα και αποτρεπτικά.

- Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι η απραξία επιβαρύνει περαιτέρω την ήδη επιβαρυσμένη ψυχολογική κατάσταση των κρατουμένων. Η οργάνωση σεμιναρίων και εργαστηρίων θα συντελέσει στην «αποσυμπίεση» των κρατουμένων και στη διαχείριση των εντάσεων εντός του καταστήματος. Περαιτέρω, θα συμβάλει στη διατήρηση της αυτοεκτίμησης των κρατουμένων και στην ομαλή επανένταξή τους καθώς η επιμόρφωση αποτελεί επαγγελματικό προσόν.
- Η κοινωνική υπηρεσία των καταστημάτων κράτησης επιτελεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Γενικών Καταστημάτων Κράτησης τύπου Α' και Β' (ΥΑ 58819/2003) ένα ιδιαίτερο σημαντικό έργο καθώς συμβάλλει στη βελτίωση της παραμονής των κρατουμένων εντός του καταστήματος αλλά αποτελεί και το συνδυαστικό κρίκο με το εξωτερικό κοινωνικό περιβάλλον. Επιπλέον, οι εκθέσεις της κοινωνικής υπηρεσίας θωρακίζουν την εφαρμογή του θεσμού της άδειας καθώς αποτελούν ένα εργαλείο δεκτικό αντικειμενικής αξιολόγησης. Εξίσου απαραίτητη κρίνεται και η υπηρεσία ψυχολόγου.
- Ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης χαιρετίζει την ίδρυση του πρώτου γυναικείου Αγροτικού Καταστήματος στον Ελαιώνα Θηβών και διατηρεί την προσδοκία ότι άμεσα θα διαμορφωθούν οι συνθήκες ώστε να επεκταθούν οι εγκαταστάσεις. Ο Βοηθός Συνήγορος Γιώργος Π. Νικολόπουλος επικεφαλής του Εθνικού Μηχανισμού παρέστη στα εγκαίνια του Καταστήματος.
- Αναγνωρίζεται ως ιδιαίτερα χρήσιμη η έκδοση, από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, του Πρακτικού Οδηγού Πρόληψης Αυτοκτονιών με τίτλο «*Αυτοκτονία στη φυλακή: Πώς να την προλάβω;*», ο οποίος διανεμήθηκε στο προσωπικό των καταστημάτων κράτησης που έρχεται σε άμεση επαφή με τους κρατουμένους, και αποσκοπεί στην έγκαιρη πρόληψη των αυτοκτονιών και εν γένει αυτοκαταστροφικών πράξεων των κρατουμένων.
- Θετικά αποτιμάται επίσης ότι η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής υπέγραψε συμφωνία συνεργασίας με το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο σύμφωνα με την οποία θα προσφέρονται ετησίως 20 υποτροφίες για τη φοίτηση κρατουμένων σε προπτυχιακά προγράμματα.
- Με ιδιαίτερη ικανοποίηση επισημαίνεται ότι έπαψαν να λειτουργούν τα πειθαρχικά κελιά στο Κατάστημα της Κέρκυρας, τα οποία μετατρέπονται σε μουσειακό χώρο, ενώ γκρεμίστηκαν και τα πειθαρχικά κελιά στο Κα-

τάστημα της Πάτρας, σε συνέχεια σχετικών επικρίσεων της CPT και του Συνηγόρου του Πολίτη.

Επιμέρους επισκέψεις και παρατηρήσεις

Νοσοκομείο Κρατουμένων Κορυδαλλού και παράρτημα οροθετικών κρατουμένων

Ο Μηχανισμός επισκέφθηκε το Νοσοκομείο Κρατουμένων Κορυδαλλού και το παράρτημα των οροθετικών κρατουμένων, το οποίο λειτουργεί τα τελευταία τρία έτη. Το Νοσοκομείο αποτελείται από θαλάμους, οι οποίοι δεν είναι κατανοημένοι σε κλινικές, όπως συμβαίνει συνήθως στα γενικά νοσοκομεία, καθώς η λειτουργία του προσομοιάζει περισσότερο με εκείνη των κέντρων υγείας. Η νοσηλεία, για όσους μπορούν να μετακινηθούν, πραγματοποιείται στα ιατρεία. Ο θάλαμος των νεοεισερχόμενων φιλοξενεί κρατούμενους που παραμένουν εκεί χωρίς επικοινωνία με άλλους κρατούμενους, εφόσον εκδοθούν τα αποτελέσματα των εξετάσεων για λοιμώδη νοσήματα, διάστημα που μπορεί να ξεπεράσει την μία εβδομάδα. Από τους δύο χώρους που έχει ο θάλαμος ο ένας είναι κενός και στον άλλο έχουν τοποθετηθεί μόνο δύο διώροφες κουκέτες. Ωστόσο, κατά το χρόνο της επίσκεψης υπήρχαν εκεί τέσσερα άτομα, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αποπνικτικές συνθήκες στο χώρο κατάκλισης. Οι καρκινοπαθείς ασθενείς παρακολουθούνται από ιατρούς δημόσιων νοσοκομείων, όπως το Νοσοκομείο Μεταξά, όπου μεταγονται για ακτινοβολίες και χημειοθεραπείες. Δεν προβλέπεται η δυνατότητα ο ασθενής να μεταβεί σε ιδιωτικό ίδρυμα για τις παραπάνω θεραπείες.

Κατάστημα Κράτησης Ιωαννίνων

Κατά το χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν εκατόν δέκα (110) άτομα ενώ η προβλεπόμενη χωρητικότητα ανέρχεται στα εξήντα έξι (66) άτομα. Υπηρετούσαν τριάντα τέσσερα (34) άτομα ως φυλακτικό προσωπικό, ένας (1) κοινωνικός λειτουργός, δύο (2) ψυχολόγοι, δύο (2) ιατροί Γενικής Ιατρικής ένας μόνιμος και ο έτερος με πενταετή σύμβαση, ένας (1) οδοντίατρος κατ' επίσκεψη. Οι φύλακες διατύπωσαν παράπονα ως προς την αριθμητική ανεπάρκεια του προσωπικού φύλαξης, που έχει ως αποτέλεσμα να μη χορηγούνται τα προβλεπόμενα ρεπό και να παραμένουν πάνω από 1.000 σε εκκρεμότητα.

Στο Κατάστημα δεν λειτουργούσε σχολείο δεύτερης ευκαιρίας, όπως επίσης ούτε πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ. Ωστόσο, παρασχέθηκε η πληροφορία ότι κρατούνται αρκετοί χρήστες ναρκωτικών ουσιών οι οποίοι εμφανίζουν στερητικό σύνδρομο και διαμαρτύρονται για τη συγκεκριμένη έλλειψη προγράμματος από το ΚΕΘΕΑ. Επιπλέον, η κοινωνική υπηρεσία ενημέρωσε ότι οι άποροι κρατούμενοι αποτελούν σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού της φυλακής. Ως εκ τούτου, υπάρχει μεγάλη ανάγκη για ρουχισμό, είδη καθημερινής υγιεινής, τηλεκάρτες και τσιγάρα, Καθώς οι οικονομικοί πόροι

του Καταστήματος δεν επαρκούν, καταβάλλονται προσπάθειες οι ως άνω ανάγκες να καλύπτονται από δωρεές.

Κατάστημα Κράτησης Κερκύρας

Επαναδιατυπώνεται η πάγια θέση του Συνηγόρου του Πολίτη για την ανάγκη να παύσει η χρήση του εν λόγω Καταστήματος λόγω παλαιότητας και χωροταξικού σχεδιασμού των κελιών. Η αρχιτεκτονική του κτιρίου ανταποκρίνεται στη σωφρονιστική πολιτική του έτους 1836 οπότε και κατασκευάστηκε κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας. Ως εκ τούτου, η χρήση του κρίνεται ακατάλληλη για τα σύγχρονα ήθη της σωφρονιστικής πολιτικής, όπου ο κρατούμενος αντιμετωπίζεται ως φορέας δικαιωμάτων, στερούμενος μόνο του δικαιώματος της ελευθερίας κίνησης· εφόσον συνεχίσει η χρήση του, πρέπει άμεσα να ξεκινήσουν εργασίες ανακατασκευής του χώρου των μαγειρείων. Παρασχέθηκε η πληροφορία ότι το Υπουργείο έχει εκδώσει σχετική απόφαση, η οποία όμως δεν υλοποιείται. Επίσης, στο Κατάστημα δεν υπηρετεί κοινωνικός λειτουργός, δεν πραγματοποιούνται εργαστήρια ούτε και κάποιου είδους επιμορφωτικά σεμινάρια. Υπηρετεί ιατρός και οδοντίατρος, ωστόσο τέσσερις (4) σωφρονιστικοί υπάλληλοι εκτελούν χρέη νοσηλευτή. Πρόκειται επίσης να λειτουργήσει και σχολείο δεύτερης ευκαιρίας και για το λόγο αυτό διαμορφώνεται ο χώρος της βιβλιοθήκης.

Αγροτικό Κατάστημα Κασσάνδρας

Το Κατάστημα εκτείνεται σε 4.200 στρέμματα, εκ των οποίων 1.000 ανήκουν στην κυριότητα του ΤΑΙΠΕΔ. Κατά το χρόνο επίσκεψης (20.11.2017) οι κρατούμενοι ανέρχονταν στα διακόσια ογδόντα (280) άτομα αθροιστικά στο κλειστό και στο ανοιχτό τμήμα («λογοτιμήτες»). Το Κατάστημα έχει δυναμική τριακοσίων οκτώ (308) κρατουμένων.

Οι κτιριακές εγκαταστάσεις, καθώς το Κατάστημα ιδρύθηκε το έτος 1930, είναι ιδιαιτέρως παλαιές. Στους θαλάμους των κρατουμένων, στο κλειστό τμήμα, υπάρχουν ανοίγματα στους τοίχους, εν είδει εξαερισμού, στα οποία δεν έχουν τοποθετηθεί κουφώματα ώστε να μπορούν να κλείσουν κατά τους χειμερινούς μήνες. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στην εν λόγω τοποθεσία σημειώνονται χαμηλές θερμοκρασίες και χιονόπτωση.

Αν και το Κατάστημα έχει οριστεί ως ειδικό περιφερειακό ιατρείο ωστόσο, ο ιατρός τελεί σε άδεια, η νοσηλεύτρια ομοίως, με αποτέλεσμα να εκτελεί χρέη νοσηλευτή μέλος του φυλακτικού προσωπικού. Οδοντίατρος επισκέπτεται το Κατάστημα μία φορά την εβδομάδα και εκτελεί οδοντιατρικές εργασίες εντός του Καταστήματος. Λειτουργεί επίσης συμβουλευτικό πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ μία φορά την εβδομάδα, το οποίο παρακολουθείται από δέκα (10) άτομα. Τέλος, δεν υπηρετεί κοινωνικός λειτουργός ούτε ψυχολόγος, ενώ διοικητική υπάλληλος εκτελεί χρέη κοινωνικού λειτουργού· επίσης, δεν λειτουργεί σχολείο δεύτερης ευκαιρίας αλλά λειτουργεί ΙΕΚ τυροκομίας. Η

παρακολούθηση του εν λόγω ΙΕΚ προϋποθέτει ότι κατά το χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης ο ενδιαφερόμενος διαθέτει απολυτήριο Λυκείου, καθώς και ότι πρόκειται να παραμείνει κρατούμενος για τουλάχιστον 2,5 έτη. Οι προϋποθέσεις αυτές, όμως, καθιστούν ουσιαστικά αδύνατη την πρόσβαση των κρατουμένων στο ΙΕΚ, καθώς συνήθως δεν συμπληρώνεται επαρκής αριθμός ατόμων που να πληρούν τα εν λόγω κριτήρια. Η Διεύθυνση του Καταστήματος, ωστόσο, έχει προτείνει να μετατραπεί το ΙΕΚ σε Τεχνική Σχολή, για την οποία δεν υφίστανται οι παραπάνω περιορισμοί. Η αλλαγή αυτή θεωρείται ότι θα επιτρέψει την κατάρτιση μεγαλύτερου αριθμού κρατουμένων, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην αύξηση της παραγωγής και, κατά συνέπεια, στα έσοδα του Καταστήματος. Η Αρχή, θεωρώντας απαραίτητη τη δημιουργική απασχόληση των κρατουμένων και εκτιμώντας ότι η απόκτηση ενός τίτλου σπουδών θα συμβάλει στην επαγγελματική τους αποκατάσταση, κρίνει ότι προέχει η αναζήτηση λύσεων, ώστε η πρόσβαση στη μαθητεία της τέχνης της τυροκομίας να διευρυνθεί.

Κατάστημα Κράτησης Νιγρίτας

Ξεκίνησε να λειτουργεί το έτος 2010. Το Κατάστημα αποτελείται από πέντε (5) πτέρυγες με δύο διώροφες ακτίνες η κάθε μία, οι οποίες επιτηρούνται ανά δύο με κάμερες και από έναν φρουρό. Η κάθε ακτίνα έχει το δικό της προαύλιο. Η πτέρυγα Α ωστόσο παραμένει εκτός λειτουργίας λόγω έλλειψης φυλακτικού προσωπικού. Κατά το χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν τριακόσια ογδόντα τέσσερα (384) άτομα και το Κατάστημα έχει δυναμική τετρακοσίων ογδόντα (480) ατόμων. Στο Κατάστημα δεν υπηρετεί μόνιμος ιατρός και το επισκέπτονται ιατροί από το Κέντρο Υγείας της περιοχής επίσης δεν υπηρετεί οδοντίατρος και ψυχολόγος. Μία φορά την εβδομάδα επισκέπτεται το Κατάστημα οδοντίατρος από το Κέντρο Υγείας και εκτελεί θεραπείες. Τα ψυχιατρικά περιστατικά μετáγονται στην ψυχιατρική κλινική του νοσοκομείου Σερρών, επίσης το ΚΕΘΕΑ έχει συμβουλευτικό πρόγραμμα.

Κατάστημα Κράτησης Διαβατών

Την ημέρα της επίσκεψης κρατούνταν πεντακόσια σαράντα (540) άτομα, εκ των οποίων δέκα εννέα (19) γυναίκες, ενώ η δυναμική του Καταστήματος ανέρχεται στα τριακόσια πενήντα οκτώ (358) άτομα. Στο Κατάστημα υπηρετεί μόνιμα μόνο ένας ιατρός με ειδικότητα ψυχιάτρου, ο οποίος όμως βρίσκεται σε μακρόχρονη άδεια, ενώ ένας γενικός ιατρός, ένας παθολόγος και ένας ψυχίατρος (με σύμβαση όλοι) επισκέπτονται το Κατάστημα μία φορά την εβδομάδα. Υπηρετούν δύο (2) νοσηλευτές και δύο (2) κρατούμενοι εκτελούν χρέη βοηθού νοσηλευτή. Υπηρετούν επίσης τρεις (3) κοινωνικοί λειτουργοί και δύο (2) ψυχολόγοι. Επίσης λειτουργεί σχολείο δεύτερης ευκαιρίας και σχεδιάζεται η λειτουργία απογευματινής βάρδιας και λυκείου.

Πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στη θεραπευτική κοινότητα ΚΕΘΕΑ ΠΡΟΜΗ-ΘΕΑΣ, που λειτουργεί εντός του Γενικού Καταστήματος Κράτησης Θεσσαλονίκης (Φυλακές Διαβατών) και εγκαινιάστηκε στις 2.11.2015. Αποτελεί την πρώτη μονάδα απεξάρτησης σε ελληνικές φυλακές, η οποία στεγάζεται σε αυτόνομη πτέρυγα του σωφρονιστικού καταστήματος, δίνοντας στα μέλη της τη δυνατότητα να ακολουθούν το πρόγραμμά της σε καθημερινή βάση, χωρίς να επιστρέφουν στα κελιά με τους υπόλοιπους κρατούμενους. Εκ του λόγου αυτού οι κρατούμενοι παραμένουν στα κελιά τους μόνο κατά την πρωινή καταμέτρηση και κατά τις βραδινές ώρες. Η διώροφη πτέρυγα που τη φιλοξενεί έχει διαμορφωθεί κατάλληλα από το ΚΕΘΕΑ και διαθέτει στο ισόγειο μαγειρεία, τραπεζαρία, αίθουσες συναντήσεων και αυτόνομο χώρο προαυλισμού και άθλησης, ενώ στον πρώτο όροφο έχουν διαμορφωθεί κελιά τριών ατόμων. Την ευθύνη για την καθαριότητα του χώρου και την προετοιμασία των γευμάτων έχουν οι ίδιοι οι κρατούμενοι.

Αν και η χωρητικότητα της μονάδας ανέρχεται σε 84 άτομα, σήμερα παρακολουθούν το πρόγραμμα μόνο 22 έγκλειστοι, χωρίς να καταστεί δυνατόν να διευκρινιστούν τα αίτια της περιορισμένης εφαρμογής εκ μέρους του ΚΕΘΕΑ. Οι κρατούμενοι που ολοκληρώνουν με επιτυχία το πρόγραμμα, μπορούν να γίνουν θεραπευτές αποτελώντας κίνητρο για τους υπόλοιπους ενώ όπως επισημάνθηκε από θεραπεύτρια του προγράμματος, θα πρέπει και κατά την περίπτωση της υποτροπής να μην διακόπτεται η συμμετοχή τους καθώς αυτή αποτελεί μέσο της ίδιας της θεραπείας. Προς τούτο απαιτείται βέβαια ειδική νομοθετική πρόβλεψη. Στο πρόγραμμα εργάζονται σε δύο βάρδιες 4 θεραπευτές συνεπικουρούμενοι από εθελοντές ενώ η συμμετοχή σε αυτό εντάσσεται στον ευεργετικό υπολογισμό καθώς για κάθε ημέρα έκτισης συνυπολογίζεται και άλλη μία. Τέλος, παρέχονται μαθήματα γυμναστικής, πληροφορικής, ελληνικών και λογοτεχνίας, ενώ οι αποθεραπευόμενοι, μετά την αποφυλάκισή τους, έχουν τη δυνατότητα να ενταχθούν σε δομή επανένταξης του ΚΕΘΕΑ.

Το πρόγραμμα δεν μπορεί παρά να τύχει ευμενούς υποδοχής από τον Συνήγορο του Πολίτη, ο οποίος θα πρότεινε, μάλιστα, τη διεύρυνση της εφαρμογής του μέχρι την κάλυψη όλων των παρεχόμενων θέσεων, προκειμένου πολλοί περισσότεροι εξαρτημένοι κρατούμενοι να τύχουν της ευεργεσίας αυτής.

Κατάστημα Κράτησης Χίου

Κατά το χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν εκατόν είκοσι εννέα (129) άτομα ενώ το Κατάστημα έχει δυναμική ογδόντα δύο (82) ατόμων. Επαναλαμβάνεται και με την παρούσα έκθεση η παλαιότερη διαπίστωση για τα προβλήματα που δημιουργεί η παλαιότητα του κτιρίου. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί η ανακαίνιση των μαγειρειών και η διεύρυνση του χώρου με τη δημιουργία στεγάστρου. Στα ζητήματα που παρουσιάζουν βελτίωση σε σχέση με παλαιότερα είναι και το γεγονός ότι δεν υπάρχουν ανήλικοι κρατούμενοι και κανένας πλέον δεν κοιμάται στο πάτωμα. Ωστόσο, τα στρώματα παραμένουν

σε άσχημη κατάσταση και χρήζουν αντικατάστασης, όπως επίσης παραμένει έντονο το πρόβλημα με τους κοριούς.

Τα παράπονα των κρατουμένων επικεντρώνονταν στην παλαιότητα των υποδομών και στην οικονομική αδυναμία να επισκευαστούν. Επίσης εξέφραζαν μεγάλη αγωνία κυρίως για το στάδιο της επανένταξης καθώς μετά την αποφυλάκισή τους δεν θα είχαν δουλειά ενώ κάποιοι στερούνταν οικογενειακού ή ευρύτερα συγγενικού περιβάλλοντος. Συνεχίζεται επίσης η έλλειψη επισημονικού προσωπικού και κυρίως κοινωνικού λειτουργού, χρέη του οποίου ασκεί διοικητικός υπάλληλος. Οι κρατούμενοι υποβάλλουν τα αιτήματά τους είτε στο κυτίο παραπόνων εντός της φυλακής είτε ζητούν ακρόαση από τους διοικητικούς υπαλλήλους. Περαιτέρω, κρίνεται απαραίτητη η ενίσχυση της παρουσίας του ιατρού με τη συνεργασία ιατρών διαφορετικών ειδικοτήτων κατ' επίσκεψη και με την παρουσία νοσηλευτικού προσωπικού.

Καθίσταται απαραίτητη η ανάπτυξη εκπαιδευτικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και ως εκ τούτου προτείνεται η ανάληψη πρωτοβουλίας συνεργασίας εκ μέρους της Διεύθυνσης του καταστήματος με φορείς της τοπικής κοινότητας, όπως πολιτιστικούς και αθλητικούς συλλόγους, ΔΗΠΕΘΕ κ.ά. Η εκφρασμένη αγωνία των κρατουμένων για τη ζωή τους μετά την αποφυλάκιση συνηγορεί υπέρ της στενότερης συνεργασίας του Καταστήματος με το ΝΠΙΔ «Επάνοδος – Κέντρο Επανένταξης Αποφυλακισμένων».

Κατάστημα Κράτησης Κομοτηνής

Το Κατάστημα έχει χωρητικότητα εκατόν εξήντα (160) ατόμων και κατά το χρόνο της επίσκεψης φιλοξενούσε διακόσιους είκοσι έναν (221) κρατούμενους. Το ιατρείο είναι οργανωμένο και κάθε μέρα ιατρός του Νοσοκομείου Κομοτηνής εκτελεί την υπηρεσία του στο Κατάστημα. Ψυχίατρος επισκέπτεται το Κατάστημα μετά από σχετικό αίτημα και η Διεύθυνση είναι σε αναμονή της τοποθέτησης οδοντιάτρου καθώς έχει υποβληθεί το σχετικό αίτημα. Λειτουργεί σχολείο δεύτερης ευκαιρίας.

Θεσμικές παρεμβάσεις

Ζητήματα έκτισης και διάρκειας ποινών

α. - Καθυστέρηση διαβίβασης αίτησης για υπ' όρον απόλυση

Κρατούμενος στο Κατάστημα Κράτησης Χανίων, παραπονέθηκε ότι δεν ενεργοποιήθηκε από τη διεύθυνση της φυλακής, εντός των προβλεπόμενων χρονικών ορίων, η διαδικασία για την υπό όρον απόλυσή του, με αποτέλεσμα να του χορηγηθεί με καθυστέρηση δέκα μηνών. Η υπηρεσία απάντησε ότι τα έγγραφα δεν υποβλήθηκαν επειδή ο κρατούμενος είχε αρνηθεί να υπογράψει σχετική αίτηση. Ο κρατούμενος, κατά τη συγκεκριμένη χρονική

στιγμή, προτιμούσε να επιδιώξει συγχώνευση των ποινών που ήδη εξέτιε με τυχόν μεταγενέστερες που θα προέκυπταν, καθώς στο μεταξύ είχε εκδοθεί ένταλμα προσωρινής κράτησης και για άλλες κατηγορίες. Ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε ότι η χορήγηση υφ' όρον απόλυσης είναι ανεξάρτητη της βούλησης ή τυχόν αιτήματος των κρατουμένων. Τόνισε επίσης ότι αποκλίσεις από την τήρηση των προθεσμιών συνιστούν παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας. Αποδεχόμενος ρητά την άποψη αυτή, ο Γενικός Γραμματέας Αντεγκληματικής Πολιτικής παρέσχε στις Διευθύνσεις όλων των Καταστημάτων Κράτησης έγγραφες οδηγίες για το χειρισμό περιπτώσεων κατά τις οποίες ο κρατούμενος δηλώνει ότι δεν επιθυμεί την ενεργοποίηση της διαδικασίας για υπό όρον απόλυσή του.

β. - Συνυπολογισμός χρόνου εκτιθείσας ποινής

Κρατούμενη, η ποινή της οποίας εξαφανίστηκε από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, ενώ είχε ήδη εκτίσει μέρος της, ζήτησε να συνυπολογιστεί ο χρόνος έκτισης στην ποινή που της επιβλήθηκε εντωμεταξύ για άλλο αδίκημα. Οι δικαστικές αρχές έκριναν ότι ο χρόνος έκτισης της ποινής για την πρώτη απόφαση, δεν μπορεί να προσμετρηθεί στο χρόνο της δεύτερης απόφασης, γιατί το άρθρο 87 ΠΚ προβλέπει ότι αυτό είναι δυνατόν αποκλειστικά για αδικήματα που συρρέουν και συνεκδικάζονται. Για την περίπτωση της εν λόγω κρατούμενης κρίθηκε ότι καταλείπονταν μόνον η δυνατότητα διεκδίκησης αποζημίωσης, σύμφωνα με τα άρθρα 533 επ. ΚΠΔ, για το χρονικό διάστημα της κράτησής της βάσει της πρώτης καταδικαστικής απόφασης.

Ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι η αποκλειστική πρόβλεψη της δυνατότητας διεκδίκησης αποζημίωσης από κατάδικο κρατούμενο δεν επιλύει ικανοποιητικά το ζήτημα. Φαίνεται περισσότερο ορθό, δικαιοπολιτικά, ο χρόνος κράτησης που πραγματικά διανύθηκε με βάση απόφαση που αργότερα εξαφανίστηκε, να προσμετράται ως χρόνος έκτισης των μεταγενέστερων καταδικαστικών αποφάσεων, στην περίπτωση που η κράτηση δεν διακόπτεται. Πρόταση του Συνηγόρου του Πολίτη, για προσθήκη ξεχωριστής παραγράφου στο άρθρο 87 ΠΚ στο πλαίσιο της τρέχουσας διαδικασίας αναθεώρησης του Ποινικού Κώδικα, προωθήθηκε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στην Ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή.

Προνοιακές και ασφαλιστικές παροχές σε κρατουμένους

α. - Επίδομα βαριάς αναπηρίας κρατουμένων

Πρώην κρατούμενος διαμαρτυρήθηκε για μη καταβολή δόσεων οικονομικής ενίσχυσης που λαμβάνει από το 2014 λόγω αναπηρίας 67%. Όπως έχει επισημανθεί και στο παρελθόν, το επίδομα βαριάς αναπηρίας αποσκοπεί στην εξασφάλιση των μέσων για την κάλυψη των συνδεόμενων με την αναπηρία αυξημένων αναγκών διαβίωσης, καθώς το νοσηλευτικό ή προνοιακό ίδρυμα

παρέχει συνολική φροντίδα ανταποκρινόμενη στις ειδικές ανάγκες που πηγάζουν από την αναπηρία. Ακόμη και αν θεωρηθεί ότι το κατάστημα κράτησης είναι σε θέση να καλύψει βασικές ανάγκες διαβίωσης και περίθαλψης, δεν συνάγεται, ωστόσο, από το σκοπό της λειτουργίας του, ότι μπορεί να διαθέτει τις απαραίτητες υποδομές για να καλύψει εξατομικευμένες νοσηλευτικές ανάγκες των κρατουμένων. Άλλωστε υπάρχει διάσταση σκοπού μεταξύ των προνοιακών ή νοσηλευτικών ιδρυμάτων και των καταστημάτων κράτησης.

Περαιτέρω, η διακοπή του επιδόματος βαριάς αναπηρίας κατά το χρόνο της παραμονής σε κατάστημα κράτησης είναι δυσμενής πράξη της διοίκησης και σαν τέτοια πρέπει να στηρίζεται σε ρητή διάταξη νόμου. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να αντιμετωπισθεί η αντιφατική στάση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών, ώστε να επιτευχθεί ενιαία πρακτική. Το Υπουργείο Εργασίας ενημέρωσε το Συνήγορο του Πολίτη ότι προτίθεται να θέσει *«εκ νέου στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους ερώτημα για το αν τα άτομα που εκτίουν ποινή φυλάκισης σε Σωφρονιστικά Καταστήματα εντάσσονται ή όχι στο πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης Βαριάς Αναπηρίας»*.

β. - Καταβολή σύνταξης κρατουμένων

Σε συνταξιούχο καταλογίστηκαν ως αχρεώστητα, με τόκο 5%, τα ποσά που εισέπραξε κατά τη διάρκεια έκτισης ποινής αφού ανεστάλη αναδρομικά η καταβολή της σύνταξης κατά το ίδιο διάστημα. Το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ υποστήριξε ότι σύμφωνα με τον ΑΝ 1846/1951 αναστέλλεται η καταβολή σύνταξης καθ' όλο το διάστημα που εκτίεται ποινή στερητική της ελευθερίας μεγαλύτερη των έξι μηνών. Σύμφωνα δε με την εγκύκλιο 128/1973 τεκμαίρεται αμάχητα ότι ο συνταξιούχος τελούσε σε γνώση του αχρεώστητου των ποσών που εισπράχθηκαν κατά τη διάρκεια της έκτισης. Ο Συνήγορος του Πολίτη επικαλέστηκε νομολογία, σύμφωνα με την οποία η επίμαχη διάταξη αντίκειται στα άρθρα 25 παρ. 1 και 22 παρ. 5 του Συντάγματος (3180/2007 ΔΠρΑθ, 2527/2008 ΔΕφΑθ), επειδή *«η ποινικώς κολάσιμη συμπεριφορά ενός συνταξιούχου δεν τελεί σε άμεση σχέση με το συνταξιοδοτικό καθεστώς αυτού, ώστε να αποτελεί το κριτήριο για την απώλεια του συνταξιοδοτικού δικαιώματος»*. Υποστήριξε δε ότι η συνταξιοδοτική παροχή δεν μπορεί να θεωρηθεί αναδρομικά ως αχρεωστήτως καταβληθείσα, εφόσον με υπαιτιότητα της υπηρεσίας δεν επιβλήθηκε έγκαιρα αναστολή. Επίσης, το αμάχητο τεκμήριο γνώσης του αχρεώστητου συνιστά δυσμενή διάκριση σε βάρος των κρατουμένων συνταξιούχων.

Το Υπουργείο Εργασίας απάντησε ότι το ζήτημα θα αντιμετωπιστεί με ενιαίο τρόπο κατά την κατάρτιση του Κανονισμού Ασφάλισης του ΕΦΚΑ, σύμφωνα και με τις παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη. Πράγματι με βάση το άρθρο 27 ν. 4488/2017 η καταβολή σύνταξης αναστέλλεται σε συνταξιούχους που εκτίουν ποινή περιοριστική της ελευθερίας μεγαλύτερη του ενός έτους και εφόσον το αδίκημα, για το οποίο επιβλήθηκε η καταδίκη, στρέφεται κατά του ασφαλιστικού φορέα.

Συναφής είναι η αναφορά συνταξιούχου ΙΚΑ-ΕΤΑΜ καταδικασμένου σε ποινή στερητική της ελευθερίας, που απολύθηκε υφ' όρον ώστε να εκτίσει το υπόλοιπο της ποινής στην κατοικία του. Η αίτηση για επαναχορήγηση της σύνταξής του απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι *«με την απόλυση κατ' εντολή εισαγγελέα διαφοροποιείται ο τόπος ή ο τρόπος έκτισης της επιβληθείσας σε αυτόν ανωτέρω ποινής ... επομένως δεν υφίσταται λόγος άρσης της αναστολής της συνταξιοδότησης»*. Ενόψει του επιβαρυντικού χαρακτήρα της διάταξης του ΑΝ 1846/1951, ο Συνήγορος του Πολίτη υποστήριξε ότι, έως την ενιαία ρύθμιση του ζητήματος της αναστολής καταβολής σύνταξης στο πλαίσιο του ΕΦΚΑ, επιβάλλεται να ληφθεί μέριμνα για τον κατά το δυνατόν περιορισμό των δυσμενών συνεπειών της εφαρμογής της. Οι όροι *«έκτιση»* και *«καταδίκη»* κρίνεται ορθότερο να νοούνται με τη στενή έννοια του εγκλεισμού εντός των φυλακών και να μη συμπεριλαμβάνονται άλλες μορφές έκτισης της ποινής, όπως η υφ' όρον απόλυση, που δεν συνοδεύονται από το στοιχείο της στέρησης της ελευθερίας. Περαιτέρω, δεν συντρέχει στην περίπτωση της υφ' όρον απόλυσης ο φερόμενος ως δικαιολογητικός λόγος της αναστολής καταβολής σύνταξης, ότι δηλαδή η πολιτεία με δικές της δαπάνες αναλαμβάνει την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών του συνταξιούχου για όσο χρόνο εκτίει την ποινή του. Επομένως, δεν εξυπηρετείται πλέον η δικαιοπολιτική ανάγκη που φαίνεται να οδήγησε στη θέσπισή της.

Τούτο επιτάσσεται και από τον αριθμό των υφ' όρον απολυθέντων, αφού πλέον για μεγάλη κατηγορία καταδίκων η υφ' όρον απόλυση σύμφωνα με το άρθρο 105 ΠΚ προβλέπεται καταρχήν χωρίς περαιτέρω διαδικασία. Ο υφ' όρον απολυθείς, εφόσον δεν χωρεί ή έως ότου χωρήσει ανάκληση ή άρση του μέτρου, θα πρέπει να απολαμβάνει τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα με βάση και την ευρύτερη προοπτική ότι πρόκειται για μέτρο που συνδράμει και εξυπηρετεί σημαντικά το στόχο της κοινωνικής επανένταξης.

Παρατηρήσεις στο σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού του
Υπουργείου Δικαιοσύνης για το Σωφρονιστικό Σύστημα
(2018-2020)

Μετά από πρόσκληση του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ο Συνήγορος του Πολίτη σχολίασε αναλυτικά το σχετικό προσχέδιο και υπέβαλε τις παρακάτω αναλυτικές παρατηρήσεις του:

A. - Γενικές παρατηρήσεις

a. - Στη βάση μιας γενικής αποτίμησης του υπόψη κειμένου, παρατηρείται ότι περιλαμβάνει ένα σημαντικό πλούτο ιδεών και προτάσεων, οι οποίες ομαδοποιούνται σε επιμέρους στόχους και δράσεις, κατά τρόπον ώστε να συγκροτούν μια σημαντική αφετηρία για μεταγενέστερη λεπτομερή επεξεργασία και ανάλυση. Σημειώνεται, βέβαια, ότι η πρόβλεψη πιο συγκεκριμένων χρονικών πλαισίων υλοποίησης των επιμέρους στόχων, καθώς και η μέριμνα

για τους απαιτούμενους πόρους, θα συνέβαλε έτι περαιτέρω στην παρακολούθηση εφαρμογής του σχεδίου.

β. - Σκόπιμο κρίνεται να ληφθεί σοβαρά υπόψη η σύνδεση του στρατηγικού σχεδιασμού για το σωφρονιστικό σύστημα με αντίστοιχους σχεδιασμούς και παρεμβάσεις σε άλλα πεδία της ποινικής δικαιοσύνης, τα οποία προηγούνται ή έπονται του σωφρονιστικού - όπως, κυρίως, η νομοθετική διαδικασία και η μετασωφρονιστική μέριμνα - αλλά, σε κάθε περίπτωση, συνδέονται οργανικά μαζί του και επηρεάζουν αποφασιστικά τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητά του. Απ' αυτή την άποψη, εκτιμάται ότι θα ήταν πολλαπλά χρήσιμη η εκπόνηση ενός γενικότερου μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδίου για την αντεγκληματική πολιτική στη χώρα μας, στο πλαίσιο του οποίου θα εντασσόταν οργανικά ο υπόψη ειδικότερος σχεδιασμός για το πεδίο έκτισης της ποινής και την εν γένει μεταχείριση (ιδρυματική ή εξωιδρυματική) των ποινικά υπόλογων προσώπων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα μπορούσε να ελεγχθεί καλύτερα ο κίνδυνος της εκδήλωσης «*παρενεργειών*» και της παραγωγής «*ανεπιθύμητων συνεπειών*» από τη λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος, όπως η δημιουργία υπερπληθυσμού κρατουμένων ή η παροχή ελλιπούς μετασωφρονιστικής μέριμνας.

Στο ζήτημα αυτό ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επανειλημμένα διατυπώσει τη θέση ότι απαιτείται «*η εκτίμηση του σωφρονιστικού ζητήματος στη χώρα υπό το πρίσμα μίας «ολιστικής» επανεξέτασης της λειτουργίας του ποινικού συστήματος τόσο στις επιμέρους όψεις του - δηλ. τη νομοθετική (σύστημα ποινών), τη δικαστική (επιμέτρηση ποινών) και τη σωφρονιστική (συνθήκες κράτησης) - όσο και, συνολικά, στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, στο πλαίσιο μίας μεσοπρόθεσμης, συγκροτημένης, ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής*» (βλ. ενδεικτικά τις Ετήσιες Εκθέσεις 2014, σελ. 159 και 2015, σελ. 137). Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο υπό συζήτηση στρατηγικός σχεδιασμός δεν θα περιοριζόταν σε μεμονωμένες και αποσπασματικές παρεμβάσεις στο στάδιο της έκτισης των ποινών (και, μάλιστα, των στερητικών της ελευθερίας) αλλά θα μπορούσε να επεκτείνει την εμβέλειά του πέρα από το σωφρονιστικό πεδίο, προκειμένου να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα τους παράγοντες εκείνους που διαμορφώνουν τις ροές προς και από τη φυλακή.

γ. - Ειδικότερα, σε σχέση με το ζήτημα των ροών εισόδου στη φυλακή, επιστάται η προσοχή στην ποσοτική αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης, αφού, σύμφωνα με τα πρόσφατα δημοσιευμένα στοιχεία του ΥΔΑΔ (βλ. έγγραφο ΥΔΑΔ/ΓΓΑΠ με αρ. πρωτ. 1178/10.5.2017), ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων μπορεί μεν να διατηρείται, οριακά, κάτω από 10.000 άτομα αλλά τα μισά σχεδόν σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας εμφανίζουν πληρότητα που υπερβαίνει το 100%, με προφανή τον κίνδυνο υπέρβασης του παραπάνω ορίου. Απ' την άλλη, η παράταση της ισχύος των «*αποσυμφορητικών*» διατάξεων του ν. 4411/2016 μπορεί μεν να αποφορτίζει - προσωρινά και ως ένα βαθμό - τα καταστήματα κράτησης, θέτει, όμως, παράλληλα, με τρόπο επιτακτικό ερωτήματα σχετικά με σειρά ζητημάτων, τα οποία εκτιμάται

ότι θα τύχουν σχετικής ανάλυσης από το Υπουργείο, όπως π.χ. ο βαθμός τιμωρητικότητας των δικαστικών αποφάσεων σε σχέση με το ύψος των επιβαλλόμενων ποινών, οι προοπτικές επιστροφής των αποφυλακιζομένων στην ελεύθερη κοινωνική ζωή (σε σχέση, κυρίως, με τη μέριμνα για την καταγραφή των αναγκών τους και την αναζήτηση λύσεων σε βασικά βιοτικά ζητήματα: στέγαση, διατροφή, κ.λπ.). Επιπλέον, ειδικότερη μέριμνα απαιτείται να ληφθεί για την επανένταξη των αλλοδαπών κρατουμένων, οι οποίοι, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΥΔΑΔ, αποτελούσαν την 1.2.2017 το 54% του συνολικού αριθμού.

Β. - Παρατηρήσεις στα επιμέρους κεφάλαια

1. - Στο στόχο 4.1 **«Βελτίωση συνθηκών κράτησης - εκσυγχρονισμός υποδομών»:**

α. - Ενώ η αναφορά σε *«Εθνικό σχέδιο κατανομής κρατουμένων - προσδιορισμός λειτουργίας κάθε φυλακής και προόδου»* ανταποκρίνεται, ασφαλώς, σε βασικό κανόνα της διοίκησης των σωφρονιστικών καταστημάτων, απουσιάζει, ωστόσο, τόσο η παράθεση συγκεκριμένων κριτηρίων, βάσει των οποίων προτείνεται να εφαρμοσθεί η κατανομή, όσο και η αντιστοίχισή της με τη χωροταξική κατανομή των φυλακών στις περιφέρειες της χώρας (*«ποιές κατηγορίες κρατουμένων για ποιές φυλακές;»*). Επισημαίνεται, επίσης, η ιδιαίτερη σημασία που έχει για την επιτυχή κοινωνική επανένταξη των αποφυλακιζομένων το κριτήριο της εγγύτητας του τόπου κράτησης με τον τόπο διατήρησης των οικογενειακών και κοινωνικών δεσμών τους, καθώς και η ανάγκη ειδικής μέριμνας για τους αλλοδαπούς κρατούμενους.

β. - Ειδικά για την τοποθέτηση σε αγροτικές φυλακές, η καταλληλότητα των κρατουμένων για εργασία κρίνεται από τον γιατρό του καταστήματος, χωρίς, ωστόσο, να προβλέπεται δυνατότητα προσβολής της απόφασής του σε περίπτωση απόρριψης, ενώ η αρνητική κρίση συνεπάγεται την υποχρεωτική μεταγωγή σε κλειστή φυλακή. Προτείνεται, συνεπώς, οι σχετικές απορριπτικές αποφάσεις των γιατρών να ελέγχονται περαιτέρω, με σχετικές διαγνωστικές εξετάσεις και τη γνωμοδότηση δεύτερου γιατρού από δημόσιο νοσοκομείο. Προτείνεται, επίσης, η πιστοποίηση της επαγγελματικής εμπειρίας, που αποκτήθηκε στη φυλακή, ώστε να μπορεί να συνυπολογίζεται κατά την επαγγελματική επανένταξη του κρατουμένου μετά την αποφυλάκισή του.

γ. - Το ζήτημα της ενημέρωσης των νεοεισερχομένων κρατουμένων δεν ενδείκνυται να ενταχθεί ως μεμονωμένος επιχειρησιακός στόχος του υπό 4.1 στρατηγικού στόχου αλλά επιβάλλεται, μάλλον, να δημιουργηθεί ένας καινούργιος στρατηγικός στόχος, που θα αφορά, ευρύτερα, σε μέτρα διασφάλισης και ενδυνάμωσης των δικαιωμάτων των κρατουμένων. Σ' αυτό το πλαίσιο προτείνεται η εξασφάλιση των απαραίτητων προϋποθέσεων για

την ενημέρωση και την άσκηση των δικαιωμάτων και δυνατοτήτων των κρατουμένων που προβλέπονται στο Σωφρονιστικό Κώδικα και στα άρθρα 31 και 32 του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Γενικών Καταστημάτων Κράτησης τύπου Α' και Β' (ΥΑ 58819/7.4.2003, ΦΕΚ Β'463/ 17.4.2003), καθώς, επίσης, της παροχής νομικής βοήθειας σ' αυτούς σύμφωνα με το άρθρο 33 του ίδιου Κανονισμού και της ενημέρωσής τους για τη δυνατότητα του Πειθαρχικού Συμβουλίου να εισηγείται την αντικατάσταση της στερητικής της ελευθερίας ποινής με παροχή κοινωφελούς εργασίας (άρθρο 29 παρ. 6 του ίδιου Κανονισμού). Ειδικότερα, στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 24 ΣωφρΚ, συνιστάται να καθιερωθεί η συστηματική διανομή σε όλους τους νεοεισερχόμενους κρατούμενους (υπόδικους και κατάδικους) του σημαντικού ενημερωτικού εντύπου που εξέδωσε η ΓΓΑΠ με τίτλο «*Αλφαβητάρι του κρατουμένου*».

δ. - Ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι κάθε αίτημα που υποβάλλει ο κρατούμενος προς τη διεύθυνση της φυλακής, θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη και η απάντηση της διοίκησης επ' αυτού να είναι δεκτική αξιολόγησης, π.χ το πλήθος των αιτημάτων που υποβάλλονται για μεταφορά σε ασφαλή χώρο θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη ως προς την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των κρατουμένων, καθώς και του αισθήματος ασφάλειας που έχουν μέσα στο χώρο κράτησής τους. Ειδικότερα, σε σχέση με το περιεχόμενο των επιστολών των κρατουμένων που απευθύνονται προς τον Συνήγορο του Πολίτη ή το Σώμα Επιθεωρητών ή άλλους ελεγκτικούς μηχανισμούς, πρέπει να διασφαλίζεται - παράλληλα με τη μέριμνα για κατοχύρωση της ασφάλειας - η απρόσκοπτη πρόσβαση των κρατουμένων στους ανωτέρω φορείς, ώστε να καθίσταται εφικτή η ελεύθερη υποβολή καταγγελιών και αιτημάτων για διερεύνηση από αυτούς.

2. - Στο στόχο 4.2 «**Ανάπτυξη ανθρωπίνου δυναμικού - εκπαίδευση προσωπικού - διοίκηση**»:

α. - Γίνεται αναφορά σε «τακτικές συναντήσεις ανά 6μηνο με Διευθυντές φυλακών», στον «*καθορισμό και περιγραφή ρόλων/συνεργασιών*», στη «*δημιουργία Συμβουλίου Ασφαλείας στις φυλακές*» κ.λπ., κατά τρόπο, όμως, εντελώς αόριστο και ασαφή, χωρίς να προσδιορίζονται ή να περιγράφονται ούτε οι συμμετέχοντες σ' αυτές τις «*συναντήσεις*» και «*συνεργασίες*» ούτε το περιεχόμενό τους. Ειδικότερα, μάλιστα, για την πρόθεση σύστασης «*Συμβουλίου Ασφαλείας στις φυλακές*» (που επαναλαμβάνεται στο στόχο 4.5), ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι επιβάλλεται η αιτιολόγηση της σκοπιμότητας για την ίδρυσή του, ο συγκεκριμένος προσδιορισμός της αποστολής του και η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων του. Πέρα, όμως, από τις συναντήσεις των Διευθυντών των σωφρονιστικών καταστημάτων με φορείς της κεντρικής διοίκησης, είναι εξίσου σημαντική η καθιέρωση εβδομαδιαίων ή ανά 15θήμερο συναντήσεων προσωπικού (κατά ειδικότητες ή/και συνολικά) στο εσωτερικό κάθε σωφρονιστικού καταστήματος.

β. - Κρίνεται απολύτως απαραίτητη η ίδρυση Σχολής Σωφρονιστικών Υπαλλήλων, ώστε η εκπαίδευση του φυλακτικού προσωπικού να αποκτήσει μόνιμο και τακτικό χαρακτήρα τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της άσκησης των καθηκόντων του (αρχική εκπαίδευση / μετεκπαίδευση) και να μην περιορίζεται σε αποσπασματικά σεμινάρια. Παρόμοια ανάγκη εκπαίδευσης πρέπει να προβλεφθεί και για το προσωπικό της εξωτερικής φρουράς των φυλακών, με την πρόσθετη μέριμνα διατήρησης τόσο του ίδιου όσο και του οπλισμού του σε επιχειρησιακή ετοιμότητα. Επίσης, προτείνεται η κατά τακτά χρονικά διαστήματα υποβολή των σωφρονιστικών υπαλλήλων και της εξωτερικής φρουράς σε ψυχολογικά τεστ, καθώς και στη λήψη μέτρων διαχείρισης της ψυχολογικής τους εξουθένωσης («*burnout*»).

γ. - Επίσης απαραίτητη κρίνεται η στελέχωση όλων των σωφρονιστικών καταστημάτων της χώρας με το αναγκαίο επιστημονικό προσωπικό (εγκληματολόγους, κοινωνιολόγους, ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς), ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά και με σφαιρική προσέγγιση τόσο τα ατομικά προβλήματα των κρατουμένων όσο και γενικότερα ζητήματα λειτουργίας του καταστήματος.

3. - Στο στόχο 4.3 «Μείωση του υπερπληθυσμού - εναλλακτικά μέτρα και αξιόπιστη έκτισή τους - πρόληψη και αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας»:

α. - Με αφορμή την αναφορά στην «κατά το δυνατόν συμμετοχή δικαστών» στην υπό εκπόνηση μελέτη για τους λόγους δημιουργίας του υπερπληθυσμού των φυλακών, προτείνεται, γενικότερα, η αναμόρφωση του προγράμματος σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστών και ο εμπλουτισμός του με μη νομικά μαθήματα ευρύτερης παιδείας, τα οποία εκτιμάται ότι θα συμβάλουν εποικοδομητικά στην εν γένει συγκρότηση της προσωπικότητας των δικαστικών λειτουργών, ώστε να μπορούν να διαμορφώνουν έγκυρη και αξιόπιστη δικανική κρίση κατά το χειρισμό υποθέσεων που απαιτούν ιδιαίτερες γνώσεις (όπως π.χ. μαθήματα εγκληματολογίας, κοινωνιολογίας του ποινικού συστήματος, δικαστικής ψυχολογίας, παιδαγωγικής, κ.λπ.).

β. - Σχετικά με την αναφορά σε «Μελέτη για την αξιολόγηση της εφαρμογής των συμβάσεων και αποφάσεων πλαίσιο της ΕΕ για τη μεταφορά κρατουμένων και υιοθέτηση μέτρων για την πιο αποτελεσματική μεταφορά κρατουμένων στις χώρες καταγωγής τους», προτείνεται η συμμετοχή του ΥΔΔΑΔ στο ευρωπαϊκό δίκτυο «EuroPris» (European Organisation of Prisons and Correctional Services) στο πλαίσιο του οποίου λειτουργεί από το 2012 ειδική ομάδα εμπειρογνομόνων («*Expert Group*») με σκοπό την αμοιβαία ενημέρωση και ανταλλαγή «καλών πρακτικών» σχετικά με την εφαρμογή της απόφασης - πλαίσιο 2008/909/ΔΕΥ για τη μεταφορά κρατουμένων ευρωπαίων πολιτών στη χώρα καταγωγής τους (έχει ενσωματωθεί με το ν. 4307/2014).

γ. - Ως προς την αναφορά σε ζητήματα ποινικής μεταχείρισης ανηλίκων, εκτιμάται ότι ο υπόψη σχεδιασμός κινείται στην ορθή κατεύθυνση, καθώς, σε συνέχεια των ενεργειών που έχουν λάβει χώρα μέχρι τώρα (όπως η αλλαγή της νομοθεσίας και ο περιορισμός του αριθμού των ανηλίκων που εισάγονται σε σωφρονιστικό κατάστημα), περιλαμβάνει σειρά αναγκαίων μέτρων, στα οποία έχει αναφερθεί στο παρελθόν τόσο ο Συνήγορος του Πολίτη όσο και άλλοι δημόσιοι φορείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις προάσπισης των δικαιωμάτων του παιδιού. Ανάμεσα σε αυτά περιλαμβάνονται:

- Η ανάπτυξη των Μονάδων Μέριμνας Ανηλίκων / Νέων, με προώθηση προς διαβούλευση και ψήφιση του σχετικού νομοσχεδίου.
- Η ενίσχυση του αριθμού των Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής με μετατάξεις / αποσπάσεις.
- Η αναβάθμιση του τρόπου εφαρμογής των αναμορφωτικών μέτρων και ο καθορισμός σχετικού πλαισίου.
- Η αναθεώρηση του πλαισίου εφαρμογής του μέτρου της κοινωφελούς εργασίας.
- Η επανεξέταση του τρόπου λειτουργίας των ΕΠΑ και των στεγών τους.
- Η επανεξέταση του τρόπου λειτουργίας του Ιδρύματος Αγωγής Βόλου.
- Η επαναλειτουργία της Στέγης Βόλου για εφήβους στους οποίους επιβάλλονται αναμορφωτικά μέτρα.
- Η μελέτη μέτρων για την εδραίωση της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης.

Σ' αυτό το πλαίσιο, ο Συνήγορος του Πολίτη κατέθεσε, επίσης, τις παρακάτω παρατηρήσεις και προτάσεις:

- Το σχέδιο νόμου για τις Μονάδες Μέριμνας πρέπει να τεθεί το ταχύτερο δυνατό σε διαβούλευση και να προχωρήσει προς υλοποίηση, καθώς είναι γνωστό ότι μετά τις ρυθμίσεις του ν. 4322/2015, ένας μεγάλος αριθμός εφήβων που παραβαίνουν τον ποινικό νόμο και που, σύμφωνα με τις υπηρεσίες επιμελητών, κρίνεται σκόπιμο να ενταχθούν για κάποιο διάστημα σε εναλλακτικά της οικογένειας πλαίσια διαβίωσης και υποστήριξης, παραμένουν στις οικογένειές τους, σε περιβάλλοντα συχνά ακατάλληλα ή επιβλαβή. Στο Στρατηγικό Σχεδιασμό δεν δίνεται επαρκής έμφαση στο κενό αυτό, ενώ δεν γίνεται καθόλου λόγος για την αναζήτηση συνεργασίας του ΥΔΔΑΔ με κοινωνικές φορείς ιδιωτικού δικαίου για τη λειτουργία στεγών και ξενώνων φιλοξενίας - αυξημένης φροντίδας, έστω και πιλοτικού χαρακτήρα.
- Παρά τη θετική αναφορά στην πρόθεση του ΥΔΔΑΔ να αυξήσει τον αριθμό των επιμελητών ανηλίκων και κοινωνικής αρωγής, ελλείπει η αναφορά σε συγκεκριμένους στόχους, όπως π.χ. να καλυφθούν οι οργανικές θέσεις και να διασφαλιστεί η επάρκεια επιμελητών σε όλα τα Πρωτοδικεία της χώρας σε αντιστοιχία με τις υπάρχουσες ανάγκες, κ.λπ.. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι η προβλεπόμενη, σε συζητούμενο σχέδιο νόμου του ΥΔΔΑΔ, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στην υπηρεσία επιμελητών στα πέντε μεγαλύτερα Πρωτοδικεία της χώρας, δεν πρέπει να θεωρηθεί ως πραγματική αύξηση του αριθμού των επιμελητών, διότι τα πρόσωπα αυτά θα κληθούν να υλοποιήσουν ένα νέο διαφορετικό ρόλο, παρέχοντας υποστηρικτικές και διερευνητικές υπηρεσίες σε ανήλικα θύματα, οι υποθέσεις των οποίων ερευνώνται από τη δικαιοσύνη. Επομένως, θεωρείται προτιμότερο, στο κείμενο του Στρατηγικού Σχεδιασμού, να αναφερθεί ως επιδίωξη του υπουργείου η κάλυψη των κενών οργανικών θέσεων των επιμελητών ανηλίκων, σε συνάρτηση με την εκτίμηση των πραγματικών αναγκών των πρωτοδικείων της χώρας ως προς τη διαχείριση υποθέσεων ανηλίκων παραβατών του νόμου και ανηλίκων σε κίνδυνο.
- Η αναβάθμιση του τρόπου εφαρμογής των αναμορφωτικών μέτρων χρειάζεται μεγαλύτερη διευκρίνιση, με ρητή αναφορά στην προώθηση της συνεργασίας των υπηρεσιών επιμελητών ανηλίκων με δημόσιους και μη κυβερνητικούς φορείς εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης, συμβουλευτικής, ψυχικής υγείας, διαχείρισης της ουσιοεξάρτησης, εφηβικής υποστήριξης και εμπύχωσης, δημιουργικής απασχόλησης και έκφρασης μέσω της τέχνης. Το ΥΔΔΑΔ θα μπορούσε να ξεκινήσει μια διαδικασία καταγραφής των φορέων αυτών που δεσμεύονται σε συνεργασία μέσω συμφωνητικού με τις υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων και μελλοντικά να επιδιωχθεί η δημιουργία ενός συστήματος πιστοποίησης αυτών, όπως έχει προτείνει ο Συνήγορος του Πολίτη.

- Απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά στην προώθηση της υλοποίησης του αναμορφωτικού μέτρου ανάθεσης της επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια. Παρά τις δυσκολίες που έχει η εφαρμογή του εν λόγω μέτρου, είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι το ΥΔΔΑΔ θα μελετήσει την ενίσχυση της εφαρμογής του, αφού αυτό άλλωστε έχει αναφερθεί και ως πρόθεση του ΚΕΣΑΘΕΑ.
- Ως προς τις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων δεν καθίσταται ξεκάθαρο προς τα που κινείται το ΥΔΔΑΔ σχετικά με την αποστολή τους. Ειδικότερα, υπάρχουν δύο ζητήματα για τα οποία χρειάζεται να δοθούν απαντήσεις:
 - Αν οι κοινωνικές υπηρεσίες των ΕΠΑ όλης της χώρας πρόκειται πράγματι να λειτουργήσουν και να αναλάβουν την προβλεπόμενη από την νομοθεσία αποστολή τους (βλ. ιδίως άρθρο 53 ν. 2447/1996)
 - Αν οι ΕΠΑ θα ενισχυθούν από την πολιτεία προκειμένου να λειτουργήσουν Μονάδες Μέριμνας Νέων, όχι με τη μορφή μονάδων παιδικής προστασίας (προνοιακού τύπου), όπως γίνεται μέχρι σήμερα, αλλά με τη μορφή των εκσυγχρονισμένων εξειδικευμένων δομών σε θέματα εφήβων με δυσκολίες συμπεριφοράς. Εννοείται ότι, για να επιτελεστεί μια τέτοια αποστολή, επιδίωξη του ΥΔΔΑΔ πρέπει να είναι η στελέχωσή τους με παιδαγωγούς και επαγγελματίες επιστημονικών ειδικοτήτων και όχι με ανειδίκευτους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, όπως συμβαίνει σήμερα.
- Τέλος, ως προς τα μέτρα για την εδραίωση της φιλικής δικαιοσύνης για τα παιδιά, θα ήταν σκόπιμο στο κείμενο του Στρατηγικού Σχεδιασμού να αναφερθούν ορισμένες συγκεκριμένες επιδιώξεις, όπως ευαισθητοποίηση των εισαγγελέων και δικαστών όλης της χώρας που συμμετέχουν στην εκδίκαση υποθέσεων ανηλίκων, σχετικά με τις αρχές της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης, επιτάχυνση της εκδίκασης υποθέσεων ανηλίκων, παροχή νομικής αρωγής σε όλους τους ανήλικους παραβάτες και στα θύματα, διασφάλιση της αξιοποίησης διερμνέων σε όλες τις δίκες στις οποίες εμπλέκονται ανήλικοι που δεν ομιλούν την ελληνική γλώσσα, καθιέρωση γραφείων διακλαδικής και διεπιστημονικής εξέτασης των ανηλίκων θυμάτων, με χρήση οπτικοακουστικών μέσων καταγραφής, με στόχο να αποφεύγονται οι επανειλημμένες καταθέσεις τους.

4. - Στο στόχο 4.4 **«Προετοιμασία επανένταξης - μετασωφρονιστική μέριμνα»:**

- a. - Ο Συνήγορος του Πολίτη συμμερίζεται απολύτως την προτεραιότητα που αποδίδει το ΥΔΔΑΔ στο στόχο της κοινωνικής επανένταξης των

κρατουμένων και δεν παραλείπει να επισημαίνει με κάθε ευκαιρία την πρωτεύουσα σημασία που αποδίδει σ' αυτόν - τόσο στις ετήσιες και ειδικές εκθέσεις, που δημοσιεύει, όσο και στο πλαίσιο στοχευμένων εκδόσεων, όπως ο τόμος «*Ποινικός εγκλεισμός και δικαιώματα*». Ωστόσο, για την επίτευξη αυτού του στόχου αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση - που αναγνωρίζεται τόσο από διεθνείς οργανισμούς όσο και από τη σχετική επιστημονική βιβλιογραφία - η ύπαρξη σε όλα τα καταστήματα κράτησης χώρων δραστηριοτήτων (αθλητικών, πολιτιστικών, κ.λπ.), καθώς και ποικίλων προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης των κρατουμένων.

Ειδικότερα, σε σχέση με την εκπαίδευση των κρατουμένων ο Συνήγορος του Πολίτη είχε προτείνει την εξέταση της δυνατότητας λειτουργίας λυκείου εντός των υπάρχουσών δομών του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας. Έτσι, θα μπορούν να απονέμονται και απολυτήρια λυκείου εντός της φυλακής ή σε συνεργασία με το πλησιέστερο λύκειο του Καταστήματος Κράτησης, αφού, μέχρι τώρα, η μόνη δυνατότητα για τον κρατούμενο που επιθυμεί να φοιτήσει στο λύκειο είναι να του χορηγηθούν τα βιβλία, να μελετήσει μόνος του και να δώσει στο τέλος εξετάσεις, κάτι που, στην πράξη, λειτουργεί, εντέλει, αποθαρρυντικά.

β. - Κρίνεται απαραίτητο να υπάρξει διασύνδεση του ΥΔΔΑΔ με τους Δήμους και άλλους αρμόδιους φορείς, ώστε ο κάθε κρατούμενος να απευθύνεται και να συνεργάζεται με κοινωνική λειτουργό του Δήμου της κατοικίας του (ακόμα καλύτερα και με ψυχολόγο) μετά την έξοδό του από τη φυλακή για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Αυτό θα μπορούσε να προβλεφθεί και ως όρος κατά τη χορήγηση της υπ' όρον απόλυσης, μετά από σχετική τροποποίηση του ΠΚ. Ομοίως, προτείνεται η διασύνδεση των Καταστημάτων Κράτησης με τον ΟΑΕΔ, με στόχο την παροχή ευκαιριών εργασίας ή περαιτέρω κατάρτισης μέσω ειδικών προγραμμάτων για τη διευκόλυνση της επαγγελματικής επανένταξη των κρατουμένων.

γ. - Σημαντικό παράγοντα που διευκολύνει την κοινωνική επανένταξη των αποφυλακιζομένων αποτελεί, ως γνωστόν, η εγγύτητα του τόπου κράτησης με τον τόπο διαμονής του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος των κρατουμένων. Απ' αυτή την άποψη, κρίσιμο ζήτημα αποτελούν οι μεταγωγές των κρατουμένων και, ιδίως, η προηγούμενη ενημέρωση των ιδίων και των οικείων τους. Προτείνεται η αναζήτηση τρόπων συγκερασμού αφενός της ασφάλειας του Καταστήματος Κράτησης και αφετέρου της διατήρησης των κοινωνικών δεσμών του κρατουμένου και, ενδεχομένως, της προσβασιμότητάς του σε νοσοκομειακή δομή, προκειμένου για ασθενείς.

5. - Στο στόχο 4.5 «*Ασφάλεια προσωπικού / κρατουμένων, διαφάνεια - λογοδοσία*»:

α. - Θεωρούνται διαφορετικής τάξης ζητήματα αφενός η ασφάλεια του προσωπικού/κρατουμένων και αφετέρου η διαφάνεια και λογοδοσία. Το

δεύτερο είναι μείζονος σημασίας από μόνο του και θα έπρεπε να αποτελεί ξεχωριστό στρατηγικό στόχο, για την επίτευξη του οποίου θα προβλέπεται η λήψη μέτρων για τη πάταξη της οργανωμένης εγκληματικότητας εντός της φυλακής και της παραπομπής φαινομένων αυθαιρεσίας από σωφρονιστικούς υπαλλήλους στο Συνήγορο του Πολίτη για τη διερεύνησή τους στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (ν. 4443/2016).

β. - Κατά περιόδους έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο, σε περιπτώσεις απόδρασης ή παραβίασης όρου άδειας, να σημειώνεται σημαντική αυστηροποίηση των αποφάσεων του Συμβουλίου της εν λόγω φυλακής σχετικά με τον περιορισμό και, εντέλει, την καταστρατήγηση των δικαιωμάτων για τους υπόλοιπους κρατούμενους, όπως π.χ η μαζική απόρριψη αιτήσεων άδειας, η μη μεταγωγή σε νοσοκομείο κ.α. Προτείνεται η λήψη μέτρων ενημέρωσης του προσωπικού σχετικά με την ενδεδειγμένη τακτική που πρέπει να ακολουθείται για την κατοχύρωση της ασφάλειας του καταστήματος, ώστε να μην υπονομεύονται τα δικαιώματα των κρατουμένων.

6. - Στο στόχο 4.6: **«Υπηρεσίες υγείας στις φυλακές σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας»**

α. - Ζητήματα πλημμελούς ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των κρατουμένων, καθώς και η παντελής, σε κάποιες περιπτώσεις, απουσία γιατρού ή ψυχολόγου στα Καταστήματα Κράτησης, έχουν συχνά αποτυπωθεί από το Συνήγορο του Πολίτη σε εκθέσεις και πορίσματά του. Οι εξαγγελίες του στρατηγικού σχεδιασμού κινούνται στη σωστή κατεύθυνση, ότι δεν πρέπει να υπάρχει κανένα Κατάστημα Κράτησης χωρίς μόνιμο ιατρό σε καθημερινή βάση. Σ' αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερη μέριμνα προτείνεται να ληφθεί αφενός για τη στοματική υγεία των κρατουμένων, με την ύπαρξη κατάλληλα στελεχωμένου οδοντιατρείου εντός του καταστήματος, και αφετέρου για την ψυχική υγεία, είτε με τη πρόβλεψη μόνιμης θέσης ψυχιάτρου, είτε με συχνή επίσκεψη ψυχιάτρου στο κατάστημα. Επικουρικά, θεωρείται χρήσιμο να υπάρξει πρόβλεψη, ώστε σε συγκεκριμένες «δημοφιλείς» ιατρικές ειδικότητες (παθολόγος, καρδιολόγος, κ.λπ.), να υπάρχει μηνιαία, στα δημόσια νοσοκομεία, αριθμός ραντεβού σε αναμονή προς χρήση από τους εγκλείστους.

β. - Θεωρείται, επίσης, χρήσιμο - στο πλαίσιο του επιχειρησιακού στόχου για «*Σταθερή συνεργασία με το Συνήγορο του Πολίτη*» - να θεσπιστεί, σε περιπτώσεις βαρέων τραυματισμών, υποχρέωση αναφοράς του γιατρού της φυλακής στον Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας για ενδεχόμενη παραβίαση των διατάξεων του ν. 4443/2016.

• ΚΡΑΤΗΤΗΡΙΑ ΥΠΑΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛ.ΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ - ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΚΤΟΦΥΛΑΚΗΣ

Γενικές ετήσιες διαπιστώσεις

Οι επισκέψεις του Μηχανισμού σε Κρατητήρια Αστυνομικών Τμημάτων και Διευθύνσεων, καθώς και του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν, σχεδόν στο σύνολό τους, χωρίς προηγούμενη ενημέρωση, ανέδειξαν εκ νέου το προϋπάρχον πρόβλημα της ακαταλληλότητας των χώρων για μακροχρόνια κράτηση.

Ο Συνήγορος του Πολίτη επισκέφθηκε κρατητήρια που προορίζονται μόνο για διοικητική κράτηση Αλλοδαπών και λειτουργούν ως de facto προαναχωρησιακά κέντρα (Διεύθυνση Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης), τα οποία αναλυτικά θα παρουσιαστούν στο κεφάλαιο για τη διοικητική κράτηση των αλλοδαπών, αλλά και κρατητήρια που δέχονται και τις δύο κατηγορίες, ποινικούς και διοικητικούς κρατούμενους (ΑΤ Πετρούπολης, Σάμου, Κω, Χίου, Ιωαννίνων, Ηγουμενίτσας, Κρατητήρια Λιμεναρχείου Ηγουμενίτσας).

- Παρατηρήθηκε καταρχήν το φαινόμενο, ποινικοί κρατούμενοι να κρατούνται στον ίδιο χώρο (κελί) με διοικητικούς κρατούμενους. Διαπιστώθηκε, ωστόσο, ότι οι διοικητικοί κρατούμενοι παραμένουν υπό κράτηση για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αντίθετα οι ποινικοί κρατούμενοι παραμένουν για σύντομο χρονικό διάστημα, καθώς είτε είναι μεταγόμενοι λόγω εκκρεμούς δίκης είτε θα κρατηθούν στο πλαίσιο του αυτοφώρου. Όλοι οι χώροι είναι μικροί, χωρίς δυνατότητα προαυλισμού, με εξαίρεση το κρατητήριο του ΑΤ Χίου, καθώς και με ελλιπή φυσικό φωτισμό και εξαερισμό. Οι κρατούμενοι παραμένουν συνεχώς στα κελιά στερούμενοι πρόσβασης σε κάποιο είδους απασχόληση. Η καθαριότητα όλων των χώρων κρίνεται ανεπαρκής - παρά την προσπάθεια που καταβάλλουν το προσωπικό και οι κρατούμενοι - γεγονός που επιβαρύνει τις ήδη δυσμενείς συνθήκες που προκαλεί η στενότητα του χώρου και η μακροχρόνια κράτηση. Η έλλειψη ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού καθιστά δυσχερή την αντιμετώπιση των ιατρικών περιστατικών, δεδομένης της - ούτως ή άλλως - πολύπλοκης διαδικασίας που απαιτείται για τη μεταφορά του κρατουμένου σε κάποιο νοσηλευτικό ίδρυμα.
- Έντονο πρόβλημα δημιουργείται ως προς τους αλλοδαπούς διοικητικούς κρατούμενους αναφορικά με την σίτιση και τα προϊόντα καθημερινής υγιεινής σε συνδυασμό με τη μεγάλη διάρκεια παραμονής τους στα εν λόγω Τμήματα. Το ποσό που αντιστοιχεί σε κάθε κρατούμενο σε αστυνομικό κρατητήριο δεν επαρκεί για την κάλυψη όλων των αναγκών, δεδομένου ότι ο κρατούμενος επιβαρύνεται με όλα τα έξοδα που τον αφορούν, φαγητό, καφέ, σνακ, σαμπουάν, αφρόλουτρο κ.λπ..
- Οι χώροι εργασίας και παραμονής του προσωπικού κρίνονται επίσης επιβαρυντικοί για τους ίδιους και την ποιότητα της εργασίας τους.
- Τα Τμήματα Μεταγωγών που επισκέφθηκε ο Μηχανισμός παρουσιάζουν

σημαντικά κτιριακά προβλήματα, ανεπαρκή φυσικό φωτισμό εξαερισμό και θέρμανση όπως και έλλειψη προαυλισμού.

Επιμέρους επισκέψεις και παρατηρήσεις

Κρατητήριο ΑΤ Χίου (29 Αυγούστου 2017)

Κατά την ημέρα της επίσκεψης-αυτοψίας, κρατούνταν 11 άτομα (10 άνδρες και μια νεαρή γυναίκα), σε δύο ξεχωριστούς χώρους. Ειδικότερα οι άνδρες βρίσκονταν στα τυπικά κρατητήρια του ΑΤ, που αποτελείται από 3 κελιά που συναντούνται σε ενιαίο χώρο εισόδου, ενώ η γυναίκα (μια υπήκοος Συρίας) σε δωμάτιο που χαρακτηρίζεται ως χώρος (1 κελί) βραχείας κράτησης. Όλοι κρατούνται για παράνομη διαμονή στη χώρα και οι περισσότεροι βρίσκονται σε προαναχωρησιακή διαδικασία. Αρκετοί κρατούνται στο ΑΤ πέραν του ενός μήνα, καθώς καθυστερούν οι διαδικασίες επιστροφή τους και δεν υφίσταται δομή ΠροΚεΚΑ στο νησί. Δεν υπήρχαν ποινικοί κρατούμενοι κατά την ημέρα της επίσκεψης, αλλά παρασχέθηκε η πληροφορία ότι όταν προκύπτουν τέτοιες περιπτώσεις (συνήθως λόγω μεταγωγής στο κατάστημα κράτησης του νησιού) χρησιμοποιείται το κελί βραχείας κράτησης.

Κατά την ημέρα της επίσκεψης οι περισσότεροι κρατούμενοι ήταν σε ένταση και ανέφεραν σειρά προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, ιδιαίτερα σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσής τους. Ανέφεραν ειδικότερα ότι ο χώρος είναι συνήθως ιδιαίτερα βρώμικος, αλλά είχε καθαριστεί εσπευσμένα την ημέρα της επίσκεψής μας. Επίσης, υπέφεραν από παράσιτα και κάποιοι επέδειξαν τσιμπήματα από κοριούς στα χέρια και το σώμα τους.

Η δυναμικότητα των κρατητηρίων είναι 18 ατόμων. Τα κρεβάτια είναι χτιστά, τσιμεντένια, με ένα λεπτό στρώμα, πολύ κοντά το ένα στο άλλο, και στενά. Πολλά στρώματα και σκεπάσματα ήταν σε άσχημη κατάσταση και ιδιαίτερα λερωμένα. Άλλα στρώματα, σεντόνια, κουβέρτες και ιματισμός βρίσκονταν στοιβαγμένα στο έδαφος σε διάφορα σημεία του χώρου, χωρίς εμφανή λόγο. Τα κελιά βρίσκονται σε ισόγειο χώρο και γειτνιάζουν με περιφραγμένο προαύλιο μερικών τετραγωνικών μέτρων που χρησιμοποιείται για τον προαυλισμό των κρατουμένων. Ο μικρός αυτός χώρος γίνεται ακόμη πιο περιορισμένος καθώς σε αυτόν έχουν αποτεθεί διάφορα αντικείμενα, εν είδη μάλλον αποθήκης. Εναλλακτικά, ως χώρος προαυλισμού χρησιμοποιείται η αίθουσα αναμονής του κοινού που προσέρχεται στο Αστυνομικό Τμήμα, που είναι ένας επίσης κλειστός χώρος όπως τα κελιά τους, αλλά διαθέτει μεγάλα αδιαφανή παράθυρα που επιτρέπουν περισσότερο φυσικό φως να περάσει.

Παρά την υψηλή θερμοκρασία που επικρατούσε την ημέρα που έγινε η επίσκεψη, η θερμοκρασία των κελιών ήταν καλή, καθώς στους χώρους υπάρχει κλιματισμός αλλά ήταν έντονη η οσμή κλειστού χώρου. Οι τουαλέτες (1 λεκάνη και 1 ντους σε κάθε κελί) ήταν κάποιες σε μέτρια και κάποιες σε άσχημη

κατάσταση. Δεν υπήρχε ζεστό νερό κατά την ώρα της αυτοψίας καθώς η παροχή του ηλιακού θερμοσίφωνα επαρκεί για κάποιες ώρες της ημέρας.

Οι κρατούμενοι ανέφεραν ότι το φαγητό είναι λίγο και ότι δεν τους αρέσει. Τα στελέχη της αστυνομίας αντέτειναν ότι η σίτιση ανατίθεται σε εταιρείες catering, που εναλλάσσονται εκ περιτροπής κάθε μήνα και ότι για τη σίτιση διατίθενται τα προβλεπόμενα 5,87 ευρώ ανά κρατούμενο για τα γεύματα κάθε ημέρας. Το σιτηρέσιο εμπλουτίζεται με κρουασάν που παρέχει ΜΚΟ που δεν κατονομάστηκε, ενώ καθημερινά προσφέρεται το πρωινό που δίνεται και στο hotspot της ΒΙΑΛ .

Οι κρατούμενοι ανέφεραν, τέλος, ότι δεν τυγχάνουν επαρκούς ιατρικής φροντίδας και ενημέρωσαν ότι η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη παρέχεται μετά από αίτηση του κρατουμένου και, αν κριθεί απαραίτητο, διακομίζονται στο νοσοκομείο του νησιού. Συγκεκριμένα παρασχέθηκε η πληροφορία ότι υπήρχαν νέα αιτήματα για ραντεβού σε τακτικά ιατρεία με γαστρεντερολόγο και ψυχίατρο που μπορούν να εξυπηρετηθούν από τις τοπικές δομές υγείας μετά από μια εβδομάδα.

Συμπερασματικά:

- Παρατηρήθηκε και εδώ η συνήθης πρακτική, να χρησιμοποιούνται τα κρατητήρια του αστυνομικού τμήματος της πρωτεύουσας του νησιού ως χώρος συγκέντρωσης προσώπων που αναμένουν την υλοποίηση της αναγκαστικής επιστροφής ή επαναπροώθησής τους στην Τουρκία.
- Οι χώροι κράτησης είναι παραμελημένοι, ανοργάνωτοι και σχετικά βρώμικοι, εν γένει ακατάλληλοι για παρατεταμένη κράτηση προσώπων. Οι απεντομώσεις που υλοποιούνται δεν φαίνεται να επαρκούν και αυτό επιτείνει την αντίδραση των κρατουμένων. Η κατάσταση των αποχωρητηρίων είναι γενικότερα άσχημη και υπάρχει ανάγκη για επισκευές στις εγκαταστάσεις. Επισημαίνεται ότι, από τους κρατούμενους που βρέθηκαν εκεί την ημέρα της επίσκεψης της Αρχής, αρκετοί είχαν ξεπεράσει ήδη τον ένα μήνα κράτησης (από τις 25.7.17).
- Μέριμνα πρέπει να ληφθεί ώστε να ικανοποιούνται συντομότερα τα αιτήματα για ιατρικούς ελέγχους, ενώ θα πρέπει να εξεταστεί και η ποιότητα του παρεχόμενου σιτηρέσιου. Ο χώρος προαυλισμού πρέπει να αποκατασταθεί ως τέτοιος και να γίνει λειτουργικός. Η αίθουσα αναμονής του ορόφου δεν καλύπτει τις προϋποθέσεις προαυλισμού, εφόσον πρόκειται για κλειστό χώρο. Τέλος σημειώνεται ότι η παρατεταμένη κράτηση χωρίς καμία δυνατότητα ψυχαγωγίας ή άλλης απασχόλησης δημιουργεί έντονες ψυχολογικές πιέσεις στους κρατούμενους.

Κρατητήριο Α.Τ. Πετρούπολης (12 Δεκεμβρίου 2017)

Ο εν λόγω χώρος κράτησης στεγάζεται στο υπόγειο του Αστυνομικού Τμήματος, το οποίο βρίσκεται σε κεντρική οδό εντός της πόλης. Το κλιμακοστάσιο

του υπογείου καταλήγει σε καγκελόπορτα, η οποία παραμένει κλειδωμένη. Από εκεί ξεκινά διάδρομος με ερμάρια για τα προσωπικά είδη των κρατουμένων. Στο τέλος του διαδρόμου αυτού βρίσκεται στα αριστερά το δωμάτιο της τουαλέτας, και κάθετα εφαπτόμενος έτερος μικρότερος διάδρομος κατά μήκος του οποίου βρίσκονται δύο θάλαμοι με πρόσοψη προς το κλιμακοστάσιο. Στο ταβάνι του μικρού διαδρόμου υπάρχει μικρός φεγγίτης, ο οποίος όπως μας εξήγησαν έχει κριθεί ότι δύναται να χρησιμοποιηθεί ως οδός διαφυγής. Ως εκ τούτου οι θάλαμοι παραμένουν διαρκώς κλειδωμένοι με αποτέλεσμα η πρόσβαση στην τουαλέτα να μην είναι απρόσκοπτη. Πέραν αυτού του μικρού φεγγίτη δεν υπάρχει άλλος φυσικός φωτισμός ούτε και εξαερισμός. Οι θάλαμοι δεν έχουν ηλεκτρικό ρεύμα. Το φως προέρχεται από έναν λαμπτήρα στο μικρό διάδρομο. Ωστόσο οι θάλαμοι είναι ιδιαιτέρως σκοτεινοί. Σε κάθε θάλαμο υπάρχουν τρία (3) χτιστά κρεβάτια. Οι ανάγκες για θέρμανση καλύπτονται από μία ηλεκτρική σόμπα, που έχει τοποθετηθεί στο μικρό διάδρομο. Δεν επιτρέπεται το κάπνισμα για λόγους ασφαλείας.

Συμπερασματικά:

Ο εν λόγω χώρος κρίνεται ακατάλληλος ως χώρος κράτησης για διάστημα πέραν μερικών ωρών. Η αδυναμία ελεύθερης πρόσβασης στην τουαλέτα, η έλλειψη προαύλιου χώρου, φυσικού εξαερισμού και φωτισμού, η ανεπαρκής καθαριότητα, πλήττουν θεμελιώδη δικαιώματα των κρατουμένων. Η παραμονή των κρατουμένων στον συγκεκριμένο χώρο αποτελεί παραβίαση των επιταγών του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, συνιστά απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και ως εκ τούτου θα πρέπει να αναζητηθούν λύσεις απομάκρυνσης των κρατουμένων.

Τμήμα Μεταγωγών Ιωαννίνων (19 Οκτωβρίου 2017)

Κατά το χρόνο της επίσκεψης δεν υπήρχαν κρατούμενοι στο χώρο, ο οποίος είχε πρόσφατα βαφτεί και απολυμανθεί. Το Τμήμα Μεταγωγών στεγάζεται στο υπόγειο του Δικαστικού Μεγάρου Ιωαννίνων και με τη δύναμή του εξυπηρετεί εκτός από τα κρατητήρια και τη φρουρά των δικαστηρίων. Η δύναμη του Τμήματος πραγματοποιεί επίσης επαναπροωθήσεις Αλβανών κρατουμένων στην Κακαβιά. Ο χώρος έχει παραχωρηθεί στην Ελληνική Αστυνομία από την Εισαγγελία Ιωαννίνων χωρίς αντίτιμο.

Τα κρατητήρια είναι χωρητικότητας δεκαπέντε (15) ατόμων. Υπάρχουν 3 κελιά χωρητικότητας έξι (6) ατόμων το ένα και από πέντε (5) τα άλλα δύο. Παρασχέθηκε η πληροφορία ότι το Τμήμα δεν δέχεται περισσότερους από δεκαπέντε κρατούμενους. Εφόσον χρειαστεί τα επιπλέον άτομα κρατούνται στο Αστυνομικό Τμήμα Ιωαννίνων. Τα κελιά έχουν χτιστά κρεβάτια με στρώματα από αφρολέξ. Η καθαριότητα κρίνεται επαρκής τόσο στα κελιά όσο και στις τουαλέτες και γίνεται από ιδιωτικό συνεργείο. Τα είδη ατομικής υγιεινής τα φέρνουν οι κρατούμενοι από το Κατάστημα και το Τμήμα χορηγεί μόνο το χαρτί τουαλέτας. Κατά τα γενικώς ισχύοντα, κάθε κρατούμενος δικαιούται

5.87 ευρώ ημερησίως και με τα χρήματα αυτά καλύπτονται οι ανάγκες για σίτιση, τηλεκάρτες και καφέ που προμηθεύονται ατομικά από καταστήματα. Το Κατάστημα Κράτησης από το οποίο προέρχεται ο κρατούμενος φροντίζει για τυχόν φαρμακευτική αγωγή που ακολουθείται, και τα φάρμακα ακολουθούν τον κρατούμενο. Κατά τη μεταγωγή μεταφέρεται ο ιατρικός φάκελος του κρατουμένου. Εάν η κράτηση πραγματοποιηθεί σε αστυνομικό κρατητήριο ο φάκελος παραμένει στο Κατάστημα.

Ο φυσικός φωτισμός και αερισμός δεν είναι επαρκείς. Μέσα στα κελιά υπάρχουν δύο λάμπες φωτισμού αλλά χρησιμοποιείται μόνο η μία, μετά από αίτημα των κρατουμένων, όπως λέχθηκε. Υπάρχει ένα κλιματιστικό στο διάδρομο και για τα τρία κελιά, ωστόσο δεν φαίνεται να θερμαίνει ικανά το χώρο. Για το ζεστό νερό χρησιμοποιούνται θερμοσίφωνες. Η μέγιστη διαμονή των κρατουμένων διαρκεί 5 ημέρες.

Συμπερασματικά:

Ο χώρος κρίνεται κατάλληλος για κράτηση μόνο ολίγων ημερών.

Κρατητήριο Τμήματος Ασφαλείας Ιωαννίνων (19 Οκτωβρίου 2017)

Κατά το χρόνο της επίσκεψης βρέθηκαν δώδεκα (12) κρατούμενοι άνδρες, τρεις ποινικοί με τη διαδικασία του αυτοφώρου ένας αλλοδαπός φυγόποινος και οκτώ διοικητικοί αλλοδαποί κρατούμενοι υπό επιστροφή. Ο παλαιότερος από τους διοικητικούς κρατούμενους είχε εισαχθεί στις 5.10.2017 και ο πιο πρόσφατος στις 17.10.2017. Η συνολική δύναμη κρατουμένων του Τμήματος ανέρχεται σε δεκαοκτώ (18) άτομα.

Ο χώρος των κρατητηρίων βρίσκεται στο ισόγειο της Αστυνομικής Διεύθυνσης και αποτελείται από έναν μικρό διάδρομο και τρία κελιά σε σχήμα «Γ» εκ των οποίων το ένα χρησιμοποιείται για την κράτηση γυναικών και ευάλωτων ομάδων. Τα κελιά έχουν χτιστές κλίνες. Τα δύο όπου φιλοξενούνται οι άνδρες είναι χωρητικότητας επτά (7) και πέντε (5) ατόμων αντίστοιχα ενώ το τρίτο, των γυναικών, προορίζεται για έξι (6) άτομα. Τα δύο κελιά των ανδρών διαθέτουν το καθένα πόρτα με κάγκελα η οποία είναι καλυμμένη με μεταλλικό διάτρητο πλέγμα, περίπου ύψους 1,60 μ, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή, για κάποιον που δεν είναι αρκετά ψηλός, η άμεση οπτική επαφή με τον σκοπό. Το μέγεθος των κελιών είναι μικρό, απομένει ελάχιστος ελεύθερος χώρος, που καθιστά ανέφικτη την τοποθέτηση καρεκλών ή τραπεζιών. Ως εκ τούτου, οι κρατούμενοι κατά τη διάρκεια της ημέρας παραμένουν ξαπλωμένοι ή όρθιοι. Ο χώρος δεν έχει επαρκή φυσικό φωτισμό και εξαερισμό. Το κάθε δωμάτιο έχει μόνο ένα μικρό παράθυρο ψηλά κοντά στο ταβάνι του κτιρίου. Τα δύο δωμάτια διαθέτουν από μία τουαλέτα μαζί με ντουζιέρα.

Το τρίτο δωμάτιο δεν διαθέτει δική του τουαλέτα. Όταν γυναίκες κρατούμενες θελήσουν να χρησιμοποιήσουν την τουαλέτα κλειδώνεται το κελί των ανδρών ώστε να παραμείνει ελεύθερη η πρόσβαση στην τουαλέτα. Ειπώθηκε ότι υπάρχει ζεστό νερό και οι κρατούμενοι δεν εξέφρασαν σχετικά παράπονα. Μία μικρή μονάδα κλιματιστικού χρησιμοποιείται για τη θέρμανση του χώρου και δεν φαίνεται επαρκής. Οι παρόντες κρατούμενοι λόγω της χρονικής στιγμής της επίσκεψης δεν είχαν εμπειρία έντονης ζέστης ή ψύχους στο χώρο. Είδη ατομικής υγιεινής δεν χορηγούνται από το Τμήμα Η καθαριότητα του χώρου κρίνεται ανεπαρκής. Μέρος των κρατουμένων διαμαρτυρήθηκε έντονα για την ποιότητα του φαγητού και ζήτησε να τους καταβάλλονται τα χρήματα ώστε να αγοράζουν οι ίδιοι το φαγητό τους. Οι κρατούμενοι δεν προαυλίζονται. Υπάρχει ωστόσο προαύλιο που χρησιμοποιείται περιστασιακά για όσους έχουν παραμείνει αρκετό καιρό κρατούμενοι. Το Τμήμα δεν διαθέτει για τους κρατούμενους φαρμακείο παρά μόνο DEPON τα οποία αγοράζουν οι Αστυνομικοί με δικά τους έξοδα. Περιπτώσεις που χρήζουν ιατρικής αντιμετώπισης μεταγόνται στο Νοσοκομείο.

Από τη συζήτηση με το προσωπικό του Τμήματος προέκυψε ότι υπάρχουν ελλείψεις στο προσωπικό, στον εξοπλισμό των στελεχών, όπως επίσης και σε είδη όπως χαρτί τουαλέτας και σαπούνι. Επιπλέον, έγινε αναφορά στις δύσκολες συνθήκες που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα στελέχη σε περιπτώσεις προστατευτικής φύλαξης ατόμων. Σε αυτές τις περιπτώσεις άτομα εκτός ελέγχου λόγω χρήσης ναρκωτικών ουσιών ή μέθης χρειάζεται να παραμείνουν κρατούμενοι για ένα βράδυ τόσο για την ασφάλεια των πολιτών όσο και την ατομική τους. Σε κάποιες από αυτές τις περιπτώσεις παραμένουν στο χώρο δεσμευμένοι με χειροπέδες.

Συμπερασματικά:

Οι συνθήκες κράτησης κρίνονται άκρως ακατάλληλες λόγω των κτιριακών υποδομών. Οι κρατούμενοι θα πρέπει να παραμένουν στο χώρο για σύντομο διάστημα μερικών ημερών.

Κρατητήριο Α.Τ. Ηγουμενίτσας (20 Οκτωβρίου 2017)

Τα αστυνομικά κρατητήρια αποτελούνται από 2 κελιά με δύο χτιστά κρεβάτια (πλάτους 1,5 κανονικού κρεβατιού). Ο χώρος διαθέτει λίγο φυσικό φως, από υψηλά παράθυρα (φεγγίτη) και δεν υπάρχει δυνατότητα προαυλισμού. Την ημέρα της επίσκεψης στο ένα κελί βρισκόταν ένας κρατούμενος, αλλοδαπός, ο οποίος είχε ποινική εκκρεμότητα και περίμενε τη μεταφορά του στον Εισαγγελέα της περιοχής. Στο δεύτερο κελί κρατούνταν 4 αλλοδαποί προς απομάκρυνση. Στο ένα κρεβάτι κατέλυαν δύο μαζί, ενώ ο ένας κοιμόταν στο πάτωμα σε στρώμα βρώμικο. Βρώμικο στρώμα αντίστοιχα υπήρχε και στο άλλο κελί. Οι χώροι ήταν βρώμικοι. Παρασχέθηκε η πληροφορία ότι η καθαριότητα των χώρων και των τουαλετών ανατίθεται αποκλειστικά στην ευθύνη των κρατουμένων στους οποίους χορηγούνται και σχετικά καθαριστικά. Κα-

θαρίστρια στο χώρο των κελιών εισέρχεται μόνο όταν το κελί αδειάσει από κρατούμενους, ωστόσο αυτό συμβαίνει πολύ σπάνια. Οι τουαλέτες επίσης ήταν πολύ βρώμικες με υδραυλικές φθορές.

Παρασχέθηκε η πληροφορία ότι έγινε μια προσπάθεια συντήρησης του χώρου των κελιών πριν από ένα έτος περίπου έτος με εργασίες βαφής και υδραυλικές επισκευές, ωστόσο εξαιτίας της συνεχόμενης ροής κρατουμένων σημειώθηκαν φθορές πολύ γρήγορα.

Στο αστυνομικό τμήμα κρατούνται σπάνια γυναίκες και για μικρό χρονικό διάστημα, ενώ παρασχέθηκε η διαβεβαίωση ότι ανήλικοι δεν κρατούνται ποτέ. Ο μέσος χρόνος παραμονής στο κρατητήριο για υπό απομάκρυνση αλλοδαπούς είναι 4-5 μέρες. Ωστόσο, παλαιότερα υπήρξαν μεγαλύτερες ροές διοικητικά κρατουμένων αλλοδαπών και ο χρόνος παραμονής τους στο ΑΤ έφτανε τις 15 μέρες. Από τους κρατούμενους που βρέθηκαν στο αστυνομικό τμήμα τη συγκεκριμένη μέρα, ο μεγαλύτερος χρόνος παραμονής ήταν 6 ημερών. Την περίοδο εκείνη η ροή διοικητικά κρατουμένων αλλοδαπών ήταν μικρή. Παραμένουν συνήθως για διάστημα μιας εβδομάδας κρατούμενοι στο Τμήμα.

Η σίτιση πραγματοποιείται 2 φορές την ημέρα και φαίνεται να είναι επαρκής. Υπάρχει θερμοσίφωνας και ζεστό νερό. Όταν οι κρατούμενοι χρειάζεται να λαμβάνουν φαρμακευτική αγωγή, τηρείται σημειωματάριο και οι αστυνομικοί υπηρεσίας γνωρίζουν το φάρμακο που πρέπει να δώσουν σε κάθε κρατούμενο και την ώρα χορήγησης. Παρασχέθηκε η πληροφορία ότι συνήθως κρατούμενοι που λαμβάνουν ειδική αγωγή, την έχουν μαζί τους και 2 με 3 φορές το χρόνο προβλέπεται δαπάνη του ΑΤ για αγορά φαρμάκων. Εάν κάποιος κρατούμενος παραπονεθεί για αδιαθεσία, μεταγεται στο Νοσοκομείο. Οι κρατούμενοι προμηθεύονται με κουβέρτες, ωστόσο οι κουβέρτες αλλάζουν από κρατούμενο σε κρατούμενο, χωρίς να έχει προηγηθεί ο καθαρισμός αυτών. Οι αστυνομικοί επεσήμαναν ότι τίθεται σοβαρότατο πρόβλημα ασφάλειας του χώρου.

Συμπερασματικά:

- Τα κρατητήρια είναι κατάλληλα μόνο για κράτηση ωρών, έως και το πολύ μιας ή δύο ημερών. Οι συνθήκες κράτησης δεν είναι καλές, και ιδίως η καθαριότητα αποτελεί μείζον πρόβλημα. Τα κρατητήρια καθαρίζονται σπάνια, και αυτό μόνον όταν τύχει να αδειάσουν και οι κουβέρτες παραδίδονται στους κρατούμενους λερωμένες και ήδη χρησιμοποιημένες από άλλους κρατούμενους. Αποτελεί καλή πρακτική και πάγια εισήγηση του Συνηγόρου του Πολίτη για όλα τα αστυνομικά τμήματα να καθαρίζεται και το εσωτερικό των κρατητηρίων από το προσωπικό καθαριότητας του Τμήματος, απομονώνοντας ένα-ένα κελί, σε αντίθεση με την πρακτική να φροντίζουν οι ίδιοι οι κρατούμενοι την καθαριότητα του χώρου.
- Τα κρατητήρια που στερούνται κάθε δυνατότητας προαυλισμού δεν μπορούν να θεωρηθούν κατάλληλα για διοικητική κράτηση αλλοδαπών

προς επιστροφή. Κατά το ν. 3907/2011 η διοικητική κράτηση γίνεται κατ' αρχήν σε ειδικές εγκαταστάσεις με τις προδιαγραφές του άρθρου 31 του νόμου αυτού.

- Σε σχέση με τη φρούρηση των κρατητηρίων, ο Συνήγορος του Πολίτη παρατηρεί ότι θα μπορούσε να θεωρηθεί ανεπαρκής η ανάθεση του καθήκοντος αυτού στον σκοπό της φύλης του κτιρίου. Για την πληρέστερη διασφάλιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων αλλά και την ασφάλεια του κτιρίου, προτείνεται να υπάρχει ξεχωριστός σκοπός για τα κρατητήρια.

Κρατητήρια Λιμεναρχείου Ηγουμενίστας (20 Οκτωβρίου 2017)

Τα κρατητήρια του Λιμεναρχείου στεγάζονται σε διαφορετικό σημείο από τα Γραφεία και εκτός του αστικού ιστού. Οι εγκαταστάσεις ήταν συνολικά προβληματικές και ήταν προφανείς οι ελλείψεις σε ό,τι αφορά στοιχειώδεις ανάγκες. Ο χώρος αποτελείτο από τρία διακριτά τμήματα (χωριστές εγκαταστάσεις) με περιήφραξη, σε ένα ανοικτό υπαίθριο πεδίο: α) έναν οικίσκο για ενήλικους άνδρες, β) έναν για ανηλίκους και γ) ένα κοντέινερ για γυναίκες. Κατά τον χρόνο της αυτοψίας υπήρχαν 11 ενήλικοι άνδρες κρατούμενοι και 3 ανήλικοι.

ι. - Χώροι κράτησης ενηλίκων ανδρών και γυναικών

Ο χώρος αποτελείτο από δύο κελιά, που παρουσίαζαν πολύ άσχημη εικόνα λόγω φθοράς, ελλιπούς καθαριότητας, δυσοσμίας και συνωστισμού. Στα κελιά υπήρχε πλήρης οπτική επαφή μεταξύ των κρατουμένων των δύο χώρων, και δεν παρέχονταν κανενός είδους ιδιωτικότητα, δεδομένου ότι η μία πλευρά (που «έβλεπε» στον διάδρομο και στο απέναντι κελί) είχε κάγκελα από το δάπεδο έως το ταβάνι σε όλη την έκτασή της. Ο χώρος ήταν αρκετά σκοτεινός, χωρίς επαρκή φυσικό φωτισμό. Τα δύο μικρά παράθυρα σε μεγάλο ύψος του (ενός) εξωτερικού τοίχου είχαν τεθεί εκτός λειτουργίας με προσθήκη ξένου σώματος (το ένα από αυτά χρησιμοποιείται για τον αγωγό της θέρμανσης). Στον χώρο υπήρχε εγκατάσταση κεντρικού κλιματισμού.

Στο εσωτερικό κάθε κελιού υπήρχε τουαλέτα, η οποία κατά τον χρόνο της επίσκεψης ήταν εξαιρετικά φθαρμένη και στερούταν παντελώς κατάλληλων συνθηκών υγιεινής και –όπως επιβεβαιώθηκε από την επικοινωνία με το φυλακτικό προσωπικό– δεν καθαρίζεται ποτέ από εξωτερικό συνεργείο, αλλά ούτε και παρέχονται υλικά καθαρισμού στους κρατουμένους για τον σκοπό αυτόν (προς αποφυγή χρήσης τους για άλλο σκοπό, λ.χ. αυτοτραυματισμό). Ανάλογη κατάσταση δυσοσμίας και πλήρους έλλειψης καθαριότητας επικρατούσε στον χώρο του κελιού, ο οποίος επίσης δεν καθαρίζεται. Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρά τη δήλωση του λιμενάρχη περί τακτικού καθαρισμού από συνεργείο των χώρων κράτησης, στην πραγματικότητα ο καθαρισμός αυτός, όπως ήταν προφανές αλλά και επιβεβαιώθηκε από το προσωπικό

του κρατητηρίου, περιοριζόταν στον διάδρομο του κρατητηρίου. Στα κελιά δεν υπήρχε ντους. Εντός του κάθε κελιού υπήρχαν κτιστά κρεβάτια χωρίς στρώματα, μη επαρκή σε αριθμό. Οι κρατούμενοι χρησιμοποιούσαν για ύπνο το δάπεδο, το οποίο ήταν σχεδόν πλήρως καλυμμένο με κλινοσκεπάσματα, που χρησίμευαν για στρώματα. Για τον λόγο μάλιστα αυτόν δήλωναν ότι είχαν έλλειψη από κουβέρτες.

Κατά το χρόνο της επίσκεψης, ο χώρος που προοριζόταν για χρήση από γυναίκες (κοντέινερ) ήταν κενός. Ως προς την εικόνα που παρουσίαζε, σημειώνεται ότι περιείχε καναπέδες - κρεβάτια, κακής κατάστασης και γενικά επικρατούσαν συνθήκες παραμέλησης. Στον χώρο ωστόσο υπήρχε χημική τουαλέτα (εκτός του κοντέινερ). Δεν υπήρχε πρόβλεψη για ντους.

ii. - Χώρος κράτησης ανηλίκων

Στο κρατητήριο που χρησιμοποιείται από ανηλίκους, ο χώρος ήταν ενιαίος και διέθετε παράθυρα, επομένως και φυσικό φωτισμό. Τα κρεβάτια και στο κελί αυτό είναι κτιστά. Προφανώς, λόγω του μικρού αριθμού ανηλίκων, οι συνθήκες ήταν καλύτερες, από πλευράς συνωστισμού. Ωστόσο, ήταν και στον χώρο αυτόν προφανής η έλλειψη καθαριότητας, ενώ κατά το προηγούμενο διάστημα υπήρχε και έλλειψη σκεπασμάτων, που είχε καλυφθεί μόλις με την χορήγηση υπνόσακων από Διεθνή Οργανισμό.

Έξω από τον χώρο κράτησης είχε διαμορφωθεί πολύ μικρός χώρος προαυλισμού περιφραγμένος από παντού με συρματόπλεγμα. Οι ανήλικοι είχαν τη δυνατότητα για ντους στον υπαίθριο αυτόν περιφραγμένο χώρο με λάστιχο. Γίνεται αντιληπτό ότι αυτή η παροχή νερού, δεν κάλυπτε τις ανάγκες ατομικής υγιεινής των ανηλίκων, καθώς βρισκόταν σε πλήρως ανοικτό από πλευράς ορατότητας χώρο και το νερό ήταν κρύο. Η τουαλέτα ήταν εξωτερική (χημική).

Δεδομένου ότι οι ανήλικοι δεν είχαν καταγραφεί και ταυτοποιηθεί κατά την είσοδό τους στη χώρα, η Διεύθυνση είχε ενεργοποιήσει τη διαδικασία για διακρίβωση της ηλικίας τους, οι κρατούμενοι είχαν υποβληθεί σε ακτινογραφία και εκκρεμούσε εξέταση από Ιατροδικαστή. Επιπλέον, αναμένονταν συμπληρωματικές εξετάσεις, ώστε να καταλήξουν στον χώρο φιλοξενίας (εξέταση μαντουχ, εξέταση από πνευμονολόγο και δερματολόγο). Σημειώνεται ωστόσο ότι οι διαδικασίες αυτές γίνονταν σε διάστημα αρκετών ημερών, γεγονός που συνεπαγόταν την παραμονή ήδη για αρκετές ημέρες των ανηλίκων στον απολύτως ακατάλληλο χώρο κράτησης του λιμεναρχείου.

iii.- Γενική εικόνα

Όπως αναφέρθηκε ήδη, στους χώρους κράτησης του λιμεναρχείου δεν πα-
ρεχόταν δυνατότητα ατομικής υγιεινής, με εξαίρεση - ωστόσο εξαιρετικά

προβληματική - την παροχή (κρύου) νερού σε ανοικτό εξωτερικό χώρο/προαύλιο, για τους ανηλίκους. Όπως ενημερώθηκε το κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη, εφόσον κάποιοι κρατούμενοι ζητούσαν να πλυθούν (όχι συχνά, ιδίως σε περιπτώσεις παρατενόμενης κράτησης), γινόταν μεταγωγή τους στο κεντρικό κτίριο του λιμεναρχείου.

Οι γενικότερες συνθήκες υγιεινής ήταν απόλυτα προβληματικές. Παρά τη διαβεβαίωση ότι οι χώροι κράτησης καθαρίζονται καθημερινά, από τις επικοινωνίες (με το φυλακτικό προσωπικό και τους κρατούμενους) αλλά και την επιτόπια παρουσία του κλιμακίου, προέκυψε ότι ο καθαρισμός αφορούσε μόνο τους κοινόχρηστους ανοικτούς χώρους, επομένως ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτος. Οι κρατούμενοι διαμαρτύρονταν και για τσιμπήματα από έντομα, ενώ τα σημάδια στο σώμα τους ήταν εμφανή. Από την επικοινωνία ωστόσο με το προσωπικό του λιμεναρχείου, η πληροφόρηση ήταν ότι πραγματοποιείται απολύμανση σε τακτική βάση με ευθύνη του Οργανισμού Λιμένος.

Οι ενήλικοι άνδρες κρατούμενοι δεν προαυλίζονταν ποτέ, ενώ ο πολύ μικρών διαστάσεων υποτυπώδης χώρος προαυλισμού των ανηλίκων παρείχε τη δυνατότητα να βγαίνουν έξω, αλλά δεν μπορούσε σε καμία περίπτωση να αξιοποιηθεί για δραστηριότητες ψυχαγωγίας ή άλλης γενικότερης ενασχόλησης, γεγονός που εκτιμήθηκε ως ιδιαίτερα επιβαρυντικό και οι (άμεσες τουλάχιστον) επιπτώσεις του ήταν εμφανείς στους ανηλίκους, που παρέμεναν επί ώρες σε πλήρη αδράνεια.

Οι χώροι στερούσαν οιοδήποτε εξοπλισμού, πέραν των κτιστών κρεβατιών (και των κρεβατιών στον χώρο κράτησης των γυναικών). Στους κρατούμενους παρέχονταν κατά την είσοδο κουβέρτες (όχι άλλα κλινოსκεπάσματα), οι οποίες - σύμφωνα με τη διαβεβαίωση του λιμεναρχή - καθαρίζονται σε καθαριστήριο όταν περατώνεται η κράτηση κάθε προσώπου (σε αντίθεση με τα κρατητήρια της Αστυνομίας, ως προς τα οποία η επίσημη ενημέρωση ήταν ότι οι κουβέρτες δεν πλένονται).

Η σίτιση καλυπτόταν μέσω συμβάσεων με τοπικούς επαγγελματίες, οι οποίοι μάλιστα εναλλάσσονταν. Οι ενήλικοι κρατούμενοι διαμαρτύρονταν για την (μη) επάρκεια και την ποιότητα του φαγητού. Ο ισχυρισμός ωστόσο δεν επιβεβαιώθηκε από το κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη, τουλάχιστον από την εικόνα του φαγητού που διανεμήθηκε κατά την ώρα της αυτοψίας. Δεν αναφέρθηκαν προβλήματα ως προς την ιατροφαρμακευτική κάλυψη.

Οι κρατούμενοι δήλωσαν ότι αντιμετώπιζαν δυσχέρειες στην επικοινωνία τους. Εμφανής ήταν επίσης η έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης ως προς τις διαδικασίες και τους χρόνους αυτών, γεγονός που επέτεινε τον εκνευρισμό των κρατουμένων. Πάντως, κατά τον χρόνο της επίσκεψης, στον χώρο βρισκόταν πρόσωπο απασχολούμενο στην Ύπατη Αρμοστεία, το οποίο συνοδευόταν από διερμηνέα και λάμβανε - αλλά και παρείχε - ενημέρωση.

Συμπερασματικά:

- Οι συνθήκες κράτησης απείχαν πολύ από το να είναι κατάλληλες έστω και για ολιγοήμερη παραμονή. Ελλείψεις και προβλήματα διαπιστώθηκαν σε πολλά επίπεδα και ιδίως στους χώρους των κρατητηρίων. Η απουσία καθαρισμού των χώρων, οι κακές εγκαταστάσεις με έλλειψη επαρκούς φυσικού φωτισμού, ο αποκλεισμός από προαυλισμό, αλλά και η πλήρης αδυναμία για προσωπική υγιεινή (μπάνιο) εκτιμώνται ως ιδιαίτερα προβληματικά σημεία, δεδομένου ότι εκ των πραγμάτων η κράτηση διαρκεί για αρκετές ημέρες.
- Ειδικότερες προτάσεις που διατυπώθηκαν ήδη κατά την επίσκεψη αφορούσαν άμεσα υλοποιήσιμες (μικρού κόστους) βελτιώσεις. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκε ότι η έλλειψη φυσικού φωτισμού στο ένα εκ των κελιών οφειλόταν σε φραγή του παραθύρου από τον αγωγό του κλιματισμού και προτάθηκε η μετατόπιση του αγωγού αυτού.
- Επιπλέον, διατυπώθηκε η εκτίμηση, ότι θα ήταν εφικτή και σίγουρα επιβαλλόμενη η δημιουργία χώρου προαυλισμού στην έξοδο του χώρου κράτησης των ενήλικων ανδρών, κατ' αναλογία με τον χώρο των ανηλίκων. Σημειώνεται ότι δεν υπήρχε αντικειμενική αδυναμία διαμόρφωσης τέτοιας, έστω πρόχειρης, εγκατάστασης (λ.χ. με περίφραξη γύρω από την έξοδο του διαδρόμου στο κρατητήριο), καθώς όπως περιγράφηκε παραπάνω, τα κρατητήρια του λιμεναρχείου αποτελούνται από αυτόνομες εγκαταστάσεις εντός ανοικτού υπαίθριου χώρου. Υποστηρίχθηκε άλλωστε από το κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη, ότι θα μπορούσε να αποτραπεί τυχόν κίνδυνος διαφυγής, με τον εκ περιτροπής προαυλισμό, δεδομένου του σχετικά μικρού αριθμού κρατουμένων.
- Ως προς τις περαιτέρω προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, αυτονόητα θεωρείται απόλυτα αναγκαίος ο συστηματικός και τακτικός καθαρισμός των χώρων κράτησης από συνεργείο καθαρισμού και η καλύτερη συντήρηση των εγκαταστάσεων.
- Απολύτως αναγκαία και για λόγους δημόσιας υγείας είναι η δημιουργία χώρων για την προσωπική υγιεινή των κρατουμένων, έστω και με την τοποθέτηση κινητών εγκαταστάσεων (κοντέινερ) για το σκοπό αυτόν.
- Θεωρείται τέλος ότι επιβάλλεται η ενεργοποίηση ή δημιουργία και συμπληρωματικού χώρου, ώστε να αποτρέπονται οι συνθήκες συνωστισμού, με όλες τις συνέπειές τους.

Τμήμα Μεταγωγών Θεσσαλονίκης
(7 Φεβρουαρίου 2017)

Ο εν λόγω χώρος κράτησης στεγάζεται σε κτίριο, ιδιοκτησίας ιδιώτη το οποίο προοριζόταν για αποθηκευτικός χώρος εργοστασιακής μονάδας. Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε ενέργεια παρέμβασης ή συντήρησης των εγκαταστάσεων υπόκειται στα οριζόμενα εκ της μισθωτικής σχέσης, με τα συνεπαγόμενα προσκόμματα.

Ο χώρος αποτελείται από 6 μεγάλους θαλάμους κατά μήκος διαδρόμου, υπάρχει επίσης και ένα δωμάτιο για τον έλεγχο των νεοεισερχομένων στο οποίο, κατά διαβεβαίωση των υπεύθυνων, παραμένουν μόνο για λίγα λεπτά. Πλέον αυτών, στο τέλος του διαδρόμου υπάρχει και ένας αρκετά μεγαλύτερος από τους υπόλοιπους, θάλαμος, ο οποίος προοριζόταν αρχικά για εσωτερικός χώρος «αυλισμού» και ψυχαγωγίας. Ωστόσο, λόγω αριθμητικής ανεπάρκειας του φυλακτικού προσωπικού όπως επίσης και του αυξημένου αριθμού των κρατούμενων, ο ως άνω χώρος χρησιμοποιείται και αυτός ως θάλαμος. Οι κρατούμενοι δεν έχουν οπτική επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον καθώς οι θάλαμοι δεν διαθέτουν παράθυρα. Υπάρχουν μόνο ανοίγματα/φεγγίτες στο σημείο που το εξωτερικό τοίχωμα εφάπτεται με το ταβάνι. Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατός ο φυσικός εξαερισμός και το φυσικό φως που διαχέεται στις αίθουσες δεν είναι επαρκές. Ο χώρος είναι αρκετά ψηλοτάβανος χωρίς κεντρική θέρμανση. Ως μέσον θέρμανσης ή ψύξης χρησιμοποιούνται 3 μεγάλες επιδαπέδιες κλιματιστικές μονάδες στραμμένες προς τους θαλάμους. Είναι αμφίβολο ωστόσο, κατά πόσο επαρκούν οι εν λόγω μονάδες σε περιόδους ψύχους, με δεδομένο ότι, όπως προαναφέρθηκε, ο χώρος είναι ψηλοτάβανος και υπάρχουν έντονα σημάδια υγρασίας.

Ένας κτιστός πάγκος συνεχόμενος σε σχήμα «Π» εφραπτόμενος στα τοιχώματα των θαλάμων χρησιμοποιείται εν είδει κρεβατιού με ατομικά στρώματα από αφρολέξ. Ενώ δηλαδή ξαπλώνουν οι κρατούμενοι, στα πόδια του ενός ακολουθεί το κεφάλι του επόμενου. Δεν υπάρχουν καρέκλες ούτε τραπέζια εντός των θαλάμων. Κάθε θάλαμος διαθέτει 2 WC και 1 ντους. Επιπλέον, δεν υπάρχει προαύλιος χώρος και ως εκ τούτου οι κρατούμενοι δεν προαυλίζονται και παραμένουν συνεχώς εντός των θαλάμων. Ο χώρος κράτησης δεν διαθέτει συνεργείο καθαριότητας, καθώς έληξε η προηγούμενη σύμβαση. Ωστόσο, οι κρατούμενοι σε συνεργασία με το φυλακτικό προσωπικό καταβάλλουν προσπάθειες να διατηρούν το χώρο καθαρό. Έξω από κάθε θάλαμο υπήρχαν γεμάτες μεγάλες σακούλες απορριμμάτων.

Κατά την ημέρα διενέργειας της αυτοψίας κρατούνταν 54 άτομα, ενώ σύμφωνα με την ενημέρωση από τους αρμόδιους αστυνομικούς κατά διαστήματα ο αριθμός των κρατούμενων ανέρχεται στα 100 άτομα έχοντας φτάσει παλαιότερα και τα 140. Ωστόσο παρασχέθηκε η πληροφορία ότι κατά μέσον όρο κρατούνται περί τα 60-70 άτομα ημερησίως.

Περαιτέρω, τα ιατρικά περιστατικά αντιμετωπίζονται από τα εφημερεύοντα νοσοκομεία καθώς δεν υπηρετεί ιατρός ή νοσηλευτής στην υπηρεσία. Επιπλέον τα στελέχη αντιμετωπίζουν προβλήματα ως προς τη διανομή των φαρμακευτικών αγωγών καθώς όπως παραπονήθηκαν, τα Καταστήματα Κράτησης δεν κατηγοριοποιούν με σαφήνεια τη φαρμακευτική αγωγή έκαστου κρατούμενου. Επιπλέον, όπως ειπώθηκε, το γεγονός πως η δική τους υπηρεσία είναι υπεύθυνη για τις πάσης φύσεως μεταγωγές και εντός των συνόρων του νομού, δυσχεραίνει περαιτέρω την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Συμπερασματικά:

Ο εν λόγω χώρος κρίνεται ακατάλληλος τόσο ως χώρος κράτησης αλλά και ως χώρος εργασίας του αστυνομικού προσωπικού καθώς οι συνθήκες είναι ιδιαίτερος επιβαρυντικές για όλους. Η έλλειψη προαύλιου χώρου, φυσικού εξαερισμού και φωτισμού, η ανεπαρκής καθαριότητα, η απουσία ιατρικού ή νοσηλευτικού προσωπικού πλήττουν θεμελιώδη δικαιώματα των κρατουμένων. Η παραμονή των κρατουμένων στον συγκεκριμένο χώρο αποτελεί παραβίαση των επιταγών του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, συνιστά απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και ως εκ τούτου θα πρέπει να αναζητηθούν λύσεις απομάκρυνσης των κρατουμένων.

Κρατητήριο Αστυνομικής Διεύθυνσης Σάμου
(28 Αυγούστου 2017)

Η αυτοψία πραγματοποιήθηκε ένα μήνα μετά την πυρκαγιά που έκαψε σε μεγάλο βαθμό τις εγκαταστάσεις του ΑΤ, στις οποίες κρατούνταν 40-60 κρατούμενοι πριν λίγους μήνες. Το ΑΤ (γραφεία) και τα πυρόπληκτα κρατητήρια βρίσκονται στο ισόγειο του κτιρίου της Αστυνομικής Διεύθυνσης. Την ημέρα της αυτοψίας υπήρχαν 5 κρατούμενοι στην πίσω μεριά του κτιρίου του Λιμεναρχείου, επίσης 3 στο ΑΤ Καρλοβασίου και 3 στο ΑΤ Πυθαγορείου.

Ο προσωρινός χώρος του Λιμεναρχείου (1^{ος} όροφος) διέθετε φυσικό φωτισμό και επαρκή χώρο για 5 άτομα, όχι όμως προαυλισμό. Επομένως δεν μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλος για διοικητική κράτηση αλλοδαπών, είναι ωστόσο πολύ καλύτερος από τον χώρο των κρατητηρίων, στο κτίριο του ΑΤ Σάμου, που δεν βρισκόταν σε χρήση λόγω πυρκαγιάς που είχε σημειωθεί στις αρχές Ιουλίου. Στον χώρο του Λιμεναρχείου δεν υπήρχε καρτοτηλέφωνο, ωστόσο, υπήρξε η διαβεβαίωση ότι θα τοποθετηθεί.

Το χώρο των κρατητηρίων του ΑΤ Σάμου, 70 τμ, χωρητικότητας 17 ατόμων, κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη είχε επισκεφθεί ένα έτος πριν, και είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει ελλιπή καθαριότητα, ανεπαρκή φυσικό φωτισμό και παντελή έλλειψη προαυλισμού των 13 τότε κρατουμένων.

Συμπερασματικά:

Η έλλειψη διερμηνέων συνεχίζει και κατά το 2017 να αποτελεί το βασικό πρόβλημα για την επικοινωνία και επαρκή ενημέρωση των κρατουμένων στο ΑΤ Σάμου, καθώς επίσης και η έλλειψη σε ιατρικό/νοσηλευτικό προσωπικό και κοινωνικούς λειτουργούς. Πρέπει ιδιαίτερα να σημειωθεί ότι η έλλειψη ψυχιάτρου σε ένα νησί που μάλιστα φιλοξενεί Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης με πολύ μεγάλο αριθμό μεταναστών/προσφύγων (2911 την ημέρα της αυτοψίας) δημιουργεί ιδιαίτερο κίνδυνο για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε, συχνές, όπως αναφέρθηκε, περιπτώσεις χρήσης του ΑΤ για «προστατευτική φύλαξη» ασθενών που αναμένουν να μεταφερθούν με εισαγγελική παραγ-

γελία και παραμένουν για κάποιες ημέρες στο ΑΤ χωρίς οι αστυνομικοί να μπορούν να τους προσφέρουν κατάλληλη μεταχείριση.

Κρατητήριο Αστυνομικής Διεύθυνσης Κω
(28 Φεβρουαρίου 2017)

Πρόκειται για ένα παλιό διώροφο κτίριο της πρώην ιταλικής διοίκησης με ένα μεγάλο αίθριο χώρο. Στο ισόγειο βρίσκονται τα κρατητήρια, τα οποία αποτελούνταν από δύο ισόγεια κελιά με χτιστά κρεβάτια περιμετρικά και πολλά βρώμικα στρώματα στο πάτωμα και τουαλέτα. Τα δύο κελιά, χωρητικότητας συνολικά 24 ατόμων, χωρίζονται από τον αίθριο χώρο με κάγκελα, αφού πρώτα μεσολαβεί ένας στενός διάδρομος, υπό μορφή προθαλάμου.

Κατά την ημέρα της αυτοψίας διαπιστώθηκε ότι κρατείτο αριθμός σχεδόν διπλάσιος από τη χωρητικότητα των κελιών, δηλαδή 42 άτομα. Οι περισσότεροι από τους κρατούμενους βρίσκονταν εκεί προς υλοποίηση απόφασης επιστροφής ή διοικητικής απέλασης, κάποιοι, περιμένοντας τη μεταγωγή τους σε Καταστήματα Κράτησης και άλλοι προς εκτέλεση απόφασης δικαστικής απέλασης. Κάποιοι κρατούμενοι παρέμεναν εκεί επί μήνες.

Οι συνθήκες κράτησης, εξαιτίας και του μεγάλου αριθμού των κρατουμένων, ήταν άθλιες. Οι χώροι ήταν εξαιρετικά βρώμικοι, και εσωτερικά δεν εισερχόταν, ούτε συνεργείο καθαρισμού, αλλά ούτε οι ίδιοι οι αστυνομικοί. Βρώμικος ήταν και ο προθάλαμος των κρατητηρίων. Οι κρατούμενοι διαμαρτύρονταν για την ποιότητα του φαγητού. Επίσης προέκυψε ότι υπήρχε παντελής έλλειψη ενημέρωσης και διερμηνείας.

Συμπερασματικά

Τα κρατητήρια κρίνονται εντελώς ακατάλληλα για να φιλοξενήσουν ακόμη και μικρό αριθμό ατόμων, ωστόσο μετά από επικοινωνία του Συνηγόρου του Πολίτη με τον Προϊστάμενο του Κλάδου Αλλοδαπών και Προστασίας Συνόρων, ελήφθη η διαβεβαίωση ότι τα κρατητήρια θα ανακαινιστούν. Οι παρούσες συνθήκες κράτησης χαρακτηρίζονται με απλή οπτική διαπίστωση ως απάνθρωπες και εξευτελιστικές και παραβιάζουν το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.

Ειδικά: Διοικητική Κράτηση και προστατευτική φύλαξη ανηλίκων σε αστυνομικά κρατητήρια Βόρειας Ελλάδας

Σε χώρους της Αστυνομικής Διεύθυνσης Θεσσαλονίκης, όπου βρίσκονται κρατούμενοι σε προστατευτική φύλαξη ασυνόδευτοι ανήλικοι (Τμήμα Διαχείρισης Μετανάστευσης Μυγδονίας / Λητής και Υποδιεύθυνση Μεταγωγών). Κατά την επίσκεψη (17-19.7.2017) διαπιστώθηκε ότι ο αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων σε προστατευτική φύλαξη ήταν ιδιαίτερα αυξημένος, καθώς δεν υπήρχαν θέσεις σε δομές φιλοξενίας, με αποτέλεσμα τα παιδιά να παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κατάσταση στέρησης της

ελευθερίας τους, σε ιδιαίτερα δυσμενείς συνθήκες, χωρίς προαυλισμό. Χαρακτηριστικά, από την Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης αναφέρθηκε ότι από τις αρχές Ιουνίου 2017 έως την ημέρα της επίσκεψης, δηλαδή σε διάστημα μικρότερο των 20 ημερών, είχαν τοποθετηθεί σε προστατευτική φύλαξη 77 ανήλικοι ενώ μόνο 12 εξ αυτών μπόρεσαν να μετακινηθούν σε κατάλληλα για αυτούς περιβάλλοντα φροντίδας. Ως αποτέλεσμα τα παιδιά παρέμεναν συνωστισμένα σε κρατητήρια της αστυνομίας για μεγάλο χρονικό διάστημα. Χαρακτηριστική ήταν η εικόνα σε κελί του Τμήματος Μυγδονίας / Λητής όπου σε χώρο 25 τ.μ., το δάπεδο του οποίου ήταν σχεδόν πλήρως καλυμμένο από στρώματα χωρίς σεντόνια, παρέμεναν 17 ανήλικοι, οι περισσότεροι ηλικίας περίπου 15 χρόνων.

Εκτός από τους εξειδικευμένους ξενώνες, στη Βόρεια Ελλάδα λειτουργούν ήδη «ασφαλείς χώροι» για ασυνόδευτους ανηλίκους σε κέντρα φιλοξενίας μεταναστών - προσφύγων στα Διαβατά, την Καβάλα και την Αλεξάνδρεια, με συνολική δυναμικότητα 90 θέσεων. Κρίνεται απαραίτητο να αυξηθούν παρόμοιοι χώροι και σε άλλα κέντρα, για την αποτελεσματικότερη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών αυτών, μέχρι να μπορέσουν να τοποθετηθούν σε ξενώνες.

Κρίσιμα ζητήματα που αναδείχθηκαν κατά την επίσκεψη είναι η ανάγκη ενεργοποίησης κατάλληλων διαδικασιών εκτίμησης της ηλικίας, ώστε να αποφεύγεται η παραμονή ενηλίκων μαζί με παιδιά, και η λήψη μέτρων για την κάλυψη των αναγκών των εφήβων με ψυχικές διαταραχές, καθώς και των αναγκών των παιδιών που βρίσκονται στο στάδιο της ενηλικίωσης.

Σε συνέχεια της παραπάνω επίσκεψης, ο Συνήγορος του Πολίτη εξέδωσε δελτίο τύπου¹ επαναλαμβάνοντας ότι η παραμονή των ασυνόδευτων παιδιών σε χώρους κράτησης, όπως αστυνομικά τμήματα και προαναχωρησιακά κέντρα, αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων τους και θέτει σε άμεσο κίνδυνο την ομαλή ανάπτυξη τους. Η Ανεξάρτητη Αρχή έχει επισημάνει κατ' επανάληψη και με σταθερό τρόπο τη θέση - που εδράζεται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 2101/1992) αλλά και από το γενικότερο πλέγμα διατάξεων που ρυθμίζουν το πεδίο της παιδικής προστασίας - ότι η προστασία των ασυνόδευτων παιδιών αποτελεί νομικά δεσμευτική υποχρέωση της πολιτείας και ότι η κράτηση σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αποτελεί θεμιτή και νόμιμη επιλογή για την εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής.

Τη θέση ότι η κράτηση που συνδέεται με τη μεταναστευτική ιδιότητα των παιδιών αποτελεί παραβίαση των δικαιωμάτων τους και έρχεται πάντοτε σε αντίθεση με την αρχή των βέλτιστων συμφερόντων τους, επανέλαβε και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο των Συνηγόρων του Παιδιού (ENOC) στην Περιφερειακή Συνάντησή του που έλαβε χώρα στην Αθήνα (13.11.2017). Στις συστάσεις που

1. <https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.dpnews.445808>

εκπονήθηκαν επισημάνθηκε ιδίως ότι τα παιδιά θα πρέπει να προστατεύονται, με τη λήψη μη περιοριστικών και νομικά κατοχυρωμένων μέτρων, που εγγυώνται πάντοτε το δικαίωμά τους στην προσωπική ελευθερία.

• ΠΡΟΑΝΑΧΩΡΗΣΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Γενικές ετήσιες διαπιστώσεις

Οι αυτοψίες του Συνηγόρου του Πολίτη σε Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών πραγματοποιούνται σε εκτέλεση δύο συντρεχουσών ειδικών αρμοδιοτήτων του, δηλαδή τόσο αυτής του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων (ν. 4228/2014) όσο και εκείνης του εξωτερικού ελέγχου αναγκαστικών επιστροφών αλλοδαπών (ν. 3907/2011). Τα ευρήματα και συμπεράσματα από τις σχετικές αυτοψίες κατανέμονται αντίστοιχα στις οικείες εκθέσεις, οπότε στην παρούσα έκθεση το κύριο βάρος αποδίδεται στις συνθήκες κράτησης αυτές καθ' εαυτές, ενώ στην αντίστοιχη έκθεση για τις επιστροφές εξετάζονται ζητήματα που ανάγονται στις διαδικασίες υποδοχής και ασύλου, καθώς και στη νομιμότητα (αιτιολόγηση, διάρκεια, εναλλακτικά μέτρα) της διοικητικής κράτησης αλλοδαπών.

Εντός του 2017, κλιμάκια της Αρχής επισκέφθηκαν τόσο ΠροΚεΚΑ που λειτουργούν επισήμως υπό το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο (Ταύρος 26 Ιανουαρίου, Αμυγδαλέζα Αττικής 13 Φεβρουαρίου, Κόρινθος 3 Ιουλίου, Μόρια Λέσβου 31 Αυγούστου, Παρανέστι Δράμας 28 Νοεμβρίου, Ξάνθη 29 Νοεμβρίου, Φυλάκιο Ορεστιάδας 1 Δεκεμβρίου), όσο και ένα που τυπικά αποτελεί κοινό αστυνομικό κρατητήριο αλλά κατ' ουσίαν λειτουργεί ως προαναχωρησιακό κέντρο (Νέα Μαινεμένη Θεσσαλονίκης 7 Φεβρουαρίου & 20 Νοεμβρίου). Στις ανωτέρω πλήρεις αυτοψίες προστίθενται τα περιστασιακά συμπεράσματα από αλληπαλλήλες επισκέψεις, καθ' ολόκληρο το έτος, σε χώρους κράτησης (Ταύρος, Μόρια Λέσβου, Θεσσαλονίκη) που αποτελούν αφετηρία για συνοδείες ελέγχου επιστροφών.

Από τις επισκέψεις αυτές επιβεβαιώθηκαν κάποια από τα προβλήματα που επισημάνθηκαν στην προηγούμενη έκθεση, όπως η κράτηση σε χώρους που έχουν φτάσει στα όριά τους ή είναι ακατάλληλοι από πλευράς ευρωπαϊκών προδιαγραφών (άρθρο 16 Οδηγίας Επιστροφών και άρθρο 3 ΕΣΔΑ). Ωστόσο σε κάποια ΠροΚεΚΑ οι συνθήκες διαβίωσης εμφανίζονται σαφέστατα βελτιωμένες σε σχέση με αυτές που επικρατούσαν σε προηγούμενες επισκέψεις. Ο αριθμός των κρατουμένων έχει κατά πολύ μειωθεί και κατά κανόνα το διάστημα κράτησης δεν υπερβαίνει το εξάμηνο, σε αντίθεση με το παρελθόν. Επίσης ελάχιστες πια είναι οι περιπτώσεις ατόμων που κρατούνται ενώ έχουν ζησει για χρόνια στη χώρα με νόμιμο τίτλο διαμονής και εξέπεσαν της νομιμότητας λόγω μη έγκαιρης ανανέωσης της άδειας ή του δελτίου αιτούντος άσυλο.

Η παντελής έλλειψη ιατρικού προσωπικού αποτελεί κοινό πρόβλημα σε όλα σχεδόν τα ΠροΚεΚΑ, το οποίο μόνο μερικώς φαίνεται να αναπληρώνεται όπου υπάρχει γειννίαση με τοπικά νοσοκομεία. Κοινό επίσης είναι το πρόβλημα της έλλειψης διερμηνέων, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών. Φαίνεται, τέλος, να μην έχει επαρκώς κατανοηθεί η προβληματική συνύπαρξη των ΠροΚεΚΑ με χώρους πρώτης υποδοχής και ταυτοποίησης, καθώς, αντί να καταβληθεί προσπάθεια για διαχωρισμό, αντιθέτως το 2017 ιδρύθηκαν 2 νέα ΠροΚεΚΑ σε Κω και Σάμο (το δεύτερο δεν έχει ακόμη τεθεί σε λειτουργία).

Τα βασικά προβλήματα των ΠροΚεΚΑ, όπως ιδίως ο συνωστισμός, η μικρή διάρκεια ή απόλυτη αδυναμία προαυλισμού και η αποσπασματική παροχή υπηρεσιών υγείας λόγω διακοπής της σύμβασης ΚΕΕΛΠΝΟ, επισημάνθηκαν και στην Ειδική Έκθεση² «*Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων. Ζητήματα Διοικητικής διαχείρισης και δικαιωμάτων*» που δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο 2017 με βάση ευρήματα τα οποία ανάγονταν μέχρι και στις αρχές του ίδιου έτους.

Επίσης ο Συνήγορος του Πολίτη προχώρησε σε αυτεπάγγελτη έρευνα για το θάνατο αλλοδαπού στο ΠροΚεΚΑ Ταύρου το Φεβρουάριο 2017, ενώ από τον Ιούνιο 2017, στο πλαίσιο της νέας αρμοδιότητάς του ως Εθνικού Μηχανισμού Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (ν. 4443/2016), διερευνά καταγγελίες για αστυνομική βία σε κάθε χώρο ευθύνης της Ελληνικής Αστυνομίας, επομένως και στα ΠροΚεΚΑ.

Επιμέρους επισκέψεις και παρατηρήσεις

Οι χώροι ποικίλλουν, από κοιτώνες μαζικής κράτησης (Ταύρος, Κόρινθος) ή πτέρυγες με τοποθέτηση containers (Αμυγδαλέζα, Παρανέστι) μέχρι συμβατικά κρατητήρια, που είναι και οι πλέον ακατάλληλοι χώροι καθώς δεν πληρούν τις προδιαγραφές της Οδηγίας Επιστροφών, ιδίως εν όψει της διάρκειας κράτησης. Ανάλογα με τους χώρους ποικίλλουν και οι συνθήκες διαβίωσης, με ιδιαίτερα έντονη τη διαφοροποίηση στο θέμα του προαυλισμού.

Χώροι και κατανομή κρατουμένων

- Στον Ταύρο λειτουργούν 4 πτέρυγες ανδρών, 1 πτέρυγα γυναικών και 1 πτέρυγα ασθενών με μεταδοτικές ασθένειες, με κελιά χωρητικότητας 5 ή 7 ατόμων, συνολική δυναμικότητα 200 θέσεις ανδρών και 170 γυναικών. Τη μέρα της αυτοψίας κρατούνταν 182 άνδρες, 21 γυναίκες, 1 συνοδευόμενο νήπιο και ξεχωριστά 13 ασθενείς.
- Στην Αμυγδαλέζα υπάρχουν containers σε 3 τομείς χωρισμένους με συρματοπλέγμα, κάθε container αποτελείται από δύο χώρους διαμονής, χωρητικότητας 4 ατόμων, και δύο τουαλέτες με ντους. Η συνολική δυναμικότητα ανέρχεται θεωρητικά σε 928 άτομα, πλην όμως η διαθέσιμη

2. www.synigoros.gr/resources/docs/greek_ombudsman_migrants_refugees_2017-el.pdf

δαπάνη για λειτουργικά έξοδα μειώνει την πραγματική δυναμικότητα σε 660. Τη μέρα της αυτοψίας κρατούνταν 375 ενήλικες και 2 ανήλικοι.

- Στην Κόρινθο λειτουργούν 3 κτίρια, καθένα με προαύλιο χώρο περικλειόμενο με διπλή περίφραξη. Κάθε κτίριο αποτελείται από 2 ορόφους με 4 μεγάλους θαλάμους με διώροφα κρεβάτια. Κάθε όροφος έχει 2 ντους, 4 τουαλέτες και νιπτήρα με 4 βρύσες. Τη μέρα της αυτοψίας κρατούνταν 700 άτομα, οι 3 ανήλικοι, ενώ ο συνωστισμός ήταν εμφανής.
- Στη Μόρια Λέσβου, το ΠροΚεΚΑ έχει δυναμικότητα 210 ατόμων. Λειτουργούν 15 containers, τοποθετημένοι στη σειρά εκατέρωθεν οδοστρώματος πλάτους 3 περίπου μέτρων. Ο κενός διάδρομος που δημιουργείται ανάμεσα στους οικίσκους αποτελεί και το χώρο προαυλισμού. Κάθε container διαθέτει 14 κρεβάτια σε διώροφες κουκέτες. Τα containers είναι σχετικά ευρύχωρα, με την παρούσα αριθμητική αντιστοιχία φιλοξενουμένων. Σε κάθε container υπάρχουν 2 τουαλέτες και 2 ντους. Τη μέρα της αυτοψίας κρατούνταν συνολικά 80 άνδρες.
- Στο Παρανέστι λειτουργούν containers σε πτέρυγες (7 ανά πτέρυγα), χωρητικότητας 12 ατόμων, με 2 τουαλέτες και νιπτήρες. Συνολική δυναμικότητα χώρου 450 άτομα. Τη μέρα της αυτοψίας κρατούνταν συνολικά 416.
- Στην Ξάνθη λειτουργούν κοιτώνες σε 2 ξεχωριστά κτίρια κράτησης, συνολικής δυναμικότητας 480 ατόμων σε θαλάμους 30 τ.μ. μέχρι 8 ατόμων. Τη μέρα της αυτοψίας κρατούνταν συνολικά 214.
- Στην Ορεστιάδα λειτουργούν κοιτώνες σε 4 αίθουσες: γυναικών με τέκνα, ανδρών, ανηλίκων και μεικτά οικογενειών, κάθε μία χωρητικότητας 10-20 ατόμων (με κουκέτες). Τη μέρα της αυτοψίας κρατούνταν συνολικά 193 (150 άνδρες και 43 γυναίκες), μεταξύ των οποίων 26 ανήλικοι. Όλες οι αίθουσες ήταν πλήρεις, ενώ άτομα με προβλήματα υγείας κρατούνταν μαζί με όλους.
- Στη Θεσσαλονίκη οι χώροι κράτησης έχουν διαμορφωθεί ώστε να δέχονται 10 άτομα ανά χώρο, συνολικά 100. Την ημέρα της πρώτης αυτοψίας κρατούνταν συνολικά 96 κρατούμενοι και κατά τη δεύτερη αυτοψία 89. Στα κελιά υπάρχουν μόνο στρώματα τοποθετημένα στο πάτωμα. Κάθε κελί διαθέτει ανά 2 τουαλέτες και 1 ντους.

Χρόνος κράτησης

- Στον Ταύρο κρατούνται κατά μέσον όρο 6 μήνες, ωστόσο περίπου τα 2/5 βρίσκονταν ήδη εκεί για πάνω από 6 μήνες.
- Στην Αμυδαλέζα κατά μέσον όρο 3-4 μήνες, ενώ σε ελάχιστες περιπτώσεις υπερβαίνουν το εξάμηνο.
- Στη Μόρια τη μέρα της επίσκεψης δεν υπήρχαν αλλοδαποί των οποίων η κράτηση να υπερβαίνει τους 2 μήνες.
- Στο Παρανέστι και την Ξάνθη αναφέρεται μέσος όρος παραμονής 6 μήνες, ενώ στην Ορεστιάδα 3 μήνες.
- Στη Θεσσαλονίκη όλοι κρατούνταν για χρονικό διάστημα μικρότερο του τριμήνου, εκτός από έναν που είχε υπερβεί το εξάμηνο.

Προαυλισμός

- Στην Αμυγδαλέζα οι χώροι προαυλισμού κρίνονται επαρκείς, αν και θα μπορούσαν να διαμορφωθούν καλύτερα προσφέροντας περισσότερες δυνατότητες στους κρατούμενους.
- Σε Παρανέστι και Ξάνθη ο χρόνος προαυλισμού είναι επαρκής αλλά ο χώρος περιορισμένος.
- Σε Ταύρο και Κόρινθο είναι ανεπαρκής και ο χρόνος, μία ώρα το πρωί και μία το απόγευμα, με επίκληση λόγων ασφαλείας οι οποίοι τουλάχιστον για την Κόρινθο κρίνονται αβάσιμοι δεδομένου ότι η συρματοπλεκτή αυλή φαίνεται ασφαλής.
- Στην Ορεστιάδα προαυλισμός πραγματοποιείται όταν υπάρχει διαθέσιμο αστυνομικό όργανο για να συνοδεύει τους αλλοδαπούς, κάτι που δεν είναι καθημερινά εφικτό για όλους.
- Στη Θεσσαλονίκη οι κρατούμενοι παραμένουν διαρκώς εντός των κελιών, καθώς δεν υπάρχει προαύλιος χώρος.

Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

- Στον Ταύρο απασχολούνται 1 ιατρός και 2 νοσοκόμοι με 8μηνες συμβάσεις από το ΚΕΕΛΠΝΟ, που βρίσκονται εκεί μόνο με ωράριο 9ημ-3μμ, ενώ τις υπόλοιπες ώρες γίνονται μεταγωγές σε νοσοκομείο με ευθύνη της ΕΛΑΣ. Κάθε Τρίτη και Πέμπτη έρχεται ψυχίατρος. Καθώς ο πληθυσμός συνεχώς ανανεώνεται, δεν υπάρχει συνεχής ιατρική παρακολούθηση για το σύνολο των εγκλείστων, ενώ πιλοτικά λειτουργεί πρόγραμμα για τη δημιουργία ηλεκτρονικής κάρτας υγείας. Από την ιατρό αναφέρθηκαν έλλειψη τακτικής απεντόμωσης, έξαρση φυματίωσης και ανεπάρκεια φαρμάκων.
- Στην Αμυγδαλέζα παρέχεται περίθαλψη με μέριμνα του ΚΕΕΛΠΝΟ και με την αρωγή ΜΚΟ και του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών. Απασχολούνται παθολόγος-πνευμονολόγος καθημερινά, ψυχίατρος 2 φορές την εβδομάδα, οδοντίατρος με ενδεχόμενο αντικατάστασης και 2 νοσοκόμοι.
- Στην Κόρινθο όλα τα περιστατικά μεταφέρονται στο νοσοκομείο, εν αναμονή σύμβασης του ΚΕΕΛΠΝΟ. Έρχεται ψυχίατρος 1 φορά την εβδομάδα και η παροχή φαρμακευτικής αγωγής γίνεται με μέριμνα των φρουρών. Ειδικό πρόβλημα αποτελεί η απουσία δερματολόγου στο Νοσοκομείο Κορίνθου, ειδικότητα απαραίτητη λόγω κρουσμάτων ψώρας.
- Στη Μόρια διατίθεται ιατρική επίβλεψη από την Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση, με ακανόνιστες επισκέψεις ιατρού ο οποίος παραπέμπει με ραντεβού στο τοπικό νοσοκομείο ανάλογα με τη διαθεσιμότητα, ενίοτε μετά από αρκετές ημέρες. Σοβαρές περιπτώσεις διακομίζονται στο Νοσοκομείο Μυτιλήνης, ενώ περιστασιακά φαίνεται να ικανοποιούνται αιτήματα κρατουμένων για νοσηλεία από ιδιώτη γιατρό με κάλυψη των εξόδων από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ωστόσο, κρατούμενοι έχουν συχνά διαμαρτυρηθεί για ανεπαρκή ή καθυστερημένη αντιμετώπιση ειδικών ιατρικών προβλημάτων τους.

- Σε Παρανέστι, Ξάνθη και Θεσσαλονίκη παρατηρείται πλήρης απουσία επιτόπιας περίθαλψης, οπότε κάθε περιστατικό διακομίζεται στα αντίστοιχα νοσοκομεία.
- Στην Ορεστιάδα απασχολούνται 1 ιατρός και 1 νοσοκόμα με 8μηνες συμβάσεις από το ΚΕΕΛΠΝΟ, ενώ αναφέρεται έλλειψη φαρμάκων.

Συνθήκες διαβίωσης και στοιχειώδεις υπηρεσίες

- Θέρμανση επαρκής σε Ταύρο, Αμυγδαλέζα, Μόρια, Παρανέστι, Ξάνθη και Θεσσαλονίκη, ελλιπής στην Ορεστιάδα.
- Γενική καθαριότητα επαρκής σε Ταύρο, Αμυγδαλέζα και Παρανέστι, ελλιπής στην Ορεστιάδα, κακή σε Κόρινθο και Ξάνθη, ενώ ειδικό πρόβλημα στη Θεσσαλονίκη προκάλεσε η λήξη της σύμβασης με την εταιρεία που είχε αναλάβει την καθαριότητα.
- Καθαριότητα χώρων υγιεινής επαρκής σε Ταύρο, Αμυγδαλέζα και Παρανέστι, ελλιπής στην Ορεστιάδα, κακή σε Κόρινθο και Ξάνθη.
- Φυσικός φωτισμός και αερισμός επαρκής σε Παρανέστι και Ξάνθη, ελλιπής σε Ταύρο, Αμυγδαλέζα και Ορεστιάδα.
- Κλινοσκεπάσματα επαρκή σε Ταύρο, Αμυγδαλέζα, Παρανέστι και Ξάνθη, ανεπαρκή στη Θεσσαλονίκη.
- Σίτιση με μέριμνα της ΕΛΑΣ (3 γεύματα ημερησίως) σε Ταύρο, Αμυγδαλέζα, Παρανέστι, Ξάνθη και Ορεστιάδα, εξωτερικό ιδιωτικό catering με το προβλεπόμενο ποσό από την ΕΛΑΣ (2 γεύματα) σε Κόρινθο και Θεσσαλονίκη, με μέριμνα του στρατού στη Μόρια.
- Τηλεοράσεις σε Ξάνθη και Θεσσαλονίκη, δανειστική βιβλιοθήκη και επιτραπέζια παιχνίδια στην Ξάνθη, χώρος αναψυχής στη Μόρια χωρίς συγκεκριμένες χρήσεις.
- Επικοινωνία με καρτοτηλέφωνα σε Ταύρο και Θεσσαλονίκη, δικαίωμα χρήσης κινητού σε Μόρια (μόνο 5-8 το απόγευμα), Κόρινθο, Παρανέστι, Ξάνθη και Ορεστιάδα, καρτοτηλέφωνα και κινητά στην Αμυγδαλέζα.
- Ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, διερμηνείς δεν υπάρχουν σε Ταύρο, Αμυγδαλέζα, Κόρινθο, Παρανέστι, Ξάνθη και Ορεστιάδα.
- Ενημέρωση για τα δικαιώματα και νομική συνδρομή δεν υπάρχουν σε Ταύρο, Αμυγδαλέζα, Κόρινθο και Ορεστιάδα.
- Πρόσβαση δικηγόρων εφικτή παντού, συνήθως χωρίς ωράριο.
- Επισκεπτήριο στον Ταύρο 2 ώρες την ημέρα και 4 ημέρες την εβδομάδα, στην Αμυγδαλέζα 3 ώρες κάθε μέρα, στη Θεσσαλονίκη 2 ώρες την ημέρα και 3 μέρες τη βδομάδα, σε Μόρια, Παρανέστι και Ξάνθη ελεύθερα, συνήθως σε ξεχωριστούς φυλασσόμενους χώρους.

Ειδικότερες παρατηρήσεις ανά χώρο κράτησης

- **Ταύρος:** Εξαιτίας της πληρότητας συνεχίζεται το φαινόμενο της διασποράς περισσευούμενων κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια της Αττικής, συνολικά 124 ατόμων την ημέρα της αυτοψίας. Ο συνδυασμός του διαστήματος κράτησης επί μήνες με τις συνθήκες στο χώρο των πα-

λαιών κρατητηρίων στα όρια της πληρότητάς του για τους άνδρες κρατούμενους αλλά και την έλλειψη ενημέρωσης και διερμηνείας καθιστά αρνητική τη γενικότερη εικόνα. Μεταξύ άλλων, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει προτείνει αύξηση των ωρών προαυλισμού, παροχή τηλεκαρτών, εξεύρεση ειδικού χώρου για ασθενείς και μητέρες με νήπια.

- **Αμυγδαλέζα:** Οι συνθήκες διαβίωσης εμφανίζονται σαφέστατα βελτιωμένες σε σχέση με το παρελθόν, κυρίως χάρη στη μείωση του αριθμού των κρατουμένων. Ωστόσο, ο αριθμός των 8 ατόμων ανά container θα έπρεπε να μειωθεί στο μισό, για λόγους υγιεινής καθώς οι χώροι δεν αερίζονται επαρκώς. Αυτό θα ήταν ενδεχομένως εφικτό αν ετίθεντο σε χρήση όλες οι πτέρυγες κάτι που πάντως θα ισοδυναμούσε με ανάγκη εξεύρεσης μεγαλύτερου αριθμού φυλακτικού προσωπικού και φυσικά αυξημένα έξοδα συντήρησης και καθαριότητας. Στις πτέρυγες που λειτουργούν διαπιστώθηκε ότι απέδωσαν οι προσπάθειες αναβάθμισης της κτιριακής και υλικοτεχνικής υποδομής.
- **Μόρια:** Μετά από τις επανειλημμένες διαπιστώσεις των προβλημάτων ασφαλείας που δημιουργεί η γειτνίαση με το ΚΥΤ, δημιουργήθηκε ξεχωριστή εξωτερική πύλη για το ΠροΚεΚΑ, το οποίο φέρεται να αποτελεί κύριο στόχο των πρόσφατων εξεγέρσεων. Η συνύπαρξη χώρων κράτησης και φιλοξενίας επιβαρύνει τη Μόρια με συνεχή κίνδυνο εντάσεων. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει προτείνει την απομάκρυνση του ΠροΚεΚΑ από το ΚΥΤ ή βραχυπρόθεσμα τη βελτίωση των συνθηκών ασφαλείας, τη διασφάλιση βασικών ιατροφαρμακευτικών αναγκών μέσω του ΚΕΕΛΠΝΟ, καθώς και τον εξοπλισμό των χώρων αναψυχής και την ουσιαστική χρήση τους ως τέτοιων.
- **Παρανέστι:** Μείζον πρόβλημα αποτελεί ο ελλιπής χώρος προαυλισμού και η κατάργηση παλαιότερων δυνατοτήτων ψυχαγωγίας ή αθλοπαιδιών, λόγω αδυναμίας αξιοποίησης της συνολικής έκτασης του πρώην στρατοπέδου με επίκληση λόγων ασφαλείας εν όψει μείωσης του φυλακτικού προσωπικού. Ενδεχόμενη επαναξιοποίηση της τεράστιας συνολικής έκτασης θα μπορούσε να παράσχει ευκαιρίες για σημαντική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου ιδιαίτερα στον τομέα της ψυχαγωγίας. Επί πλέον, η παντελής έλλειψη ιατρικού προσωπικού δεν φαίνεται να αναπληρώνεται επαρκώς, καθώς το μεν Κέντρο Υγείας Παρανεστίου δεν επαρκεί, το δε Νοσοκομείο Δράμας βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση.
- **Ξάνθη:** Επισημαίνονται καινοτόμες πρωτοβουλίες, όπως το γραφείο υγειονομικής μέριμνας που καταγράφει τα ιατρικά προβλήματα, προγραμματίζει εμβολιασμούς και επισκέψεις στο νοσοκομείο και διατηρεί και ποσότητα φαρμάκων για άμεση ανάγκη, καθώς και το μηχανογραφικό σύστημα πληροφοριών για τους διαμένοντες πρόσφυγες.
- **Ορεστιάδα:** Ο συνδυασμός του διαστήματος κράτησης επί μήνες με τις συνθήκες στο χώρο των παλαιών κρατητηρίων στα όρια της πληρότητάς του αλλά και την έλλειψη ενημέρωσης και διερμηνείας καθιστά αρνητική τη γενικότερη εικόνα.
- **Θεσσαλονίκη:** Εξαιτίας της πληρότητας συνεχίζεται το φαινόμενο της διασποράς περισσευούμενων κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια της Θεσσα-

λονίκης, συνολικά 131 ατόμων κατά την πρώτη αυτοψία και 128 κατά τη δεύτερη. Ο κεντρικός χώρος κράτησης της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης (Νέα Μαινεμένη) παρίσταται τελείως ακατάλληλος για διαρκή κράτηση, καθώς οι βασικές υποδομές είναι σε κακή κατάσταση ενώ απουσιάζει η δυνατότητα προαυλισμού ή οποιασδήποτε απασχόλησης. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επανειλημμένα προτείνει μετεγκατάσταση σε καταλληλότερο χώρο.

Συμπεράσματα και θεσμικές παρεμβάσεις

Οι συνθήκες διοικητικής κράτησης στα ΠροΚεΚΑ πιστοποιούν τις αδυναμίες του κρατικού μηχανισμού να ανταποκριθεί με επάρκεια στις προβλεπόμενες διαδικαστικές και ουσιαστικές εγγυήσεις, με συνέπεια τον περιορισμό θεμελιωδών δικαιωμάτων των κρατούμενων. Η ΕΛ.ΑΣ δεν έχει τηρήσει τη δέσμευσή της για κατάργηση της χρήσης κοινών κρατητηρίων, παρά το γεγονός ότι οι συνθήκες κράτησης σ' αυτά συνιστούν εξ αντικειμένου απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση με τα κριτήρια του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Αλλά και στα ίδια τα κανονικά ΠροΚεΚΑ οι συνθήκες διαβίωσης ποικίλλουν ανάλογα με τους χώρους. Οι συνθήκες ελλείψεις εντοπίζονται στην καθαριότητα, τη θέρμανση, την ποιότητα και ποσότητα της σίτισης και στην έλλειψη προσωπικών ειδών υγιεινής. Ο προαυλισμός και οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες, όπου υπάρχουν, είναι μικρής διάρκειας, ενώ βασικές υπηρεσίες ιατρού, ψυχολόγου, κοινωνικού λειτουργού και διερμηνείας προβλέπονται αλλά δεν παρέχονται διότι εξαρτώνται από διαγωνισμούς που παρουσιάζουν μεγάλα χρονικά κενά.

Στην Ειδική Έκθεση³ *«Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων. Ζητήματα Διοικητικής διαχείρισης και δικαιωμάτων»* που δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο 2017, ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε (σελ. 83) ότι *«θεωρεί επιτακτική την ανάγκη σταθερής ροής χρηματοδότησης των ΠροΚεΚΑ από τα τακτικά κονδύλια του σχετικού ευρωπαϊκού ταμείου με την αναγκαία ολοκλήρωση των σχετικών εσωτερικών διαδικασιών της Διοίκησης και της κεντρικής διαχειριστικής αρχής. Οι συνθήκες κράτησης στα ΠροΚεΚΑ, τουλάχιστον σε κάποια εξ αυτών, θα πρέπει να αλλάξουν άμεσα. Υπό το βάρος των ραγδαίων εξελίξεων, τα φώτα της δημοσιότητας και της κριτικής στράφηκαν σε άλλους τομείς της διαχείρισης του προσφυγικού / μεταναστευτικού ζητήματος, αφήνοντας τα ΠροΚεΚΑ, μέχρι στιγμής, στη σκιά. Ένα σύγχρονο κράτος δικαίου οφείλει όμως να διαχειρίζεται ζητήματα δικαιωμάτων ανεξαρτήτως της - ούτως ή άλλως μεταβαλλόμενης - δημοσιότητας και της κριτικής»*.

Στην ίδια έκθεση, γενικεύοντας και τεκμηριώνοντας την εικόνα μιας δικαιωματικής αμεριμνησίας, ο Συνήγορος του Πολίτη σημείωνε (σελ. 88) ότι δεν υπάρχει περισσότερο κυνική ομολογία παραγνώρισης θεμελιωδών δικαιω-

3. https://www.synigoros.gr/resources/docs/greek_ombudsman_migrants_refugees_2017-el.pdf

μάτων από τη διατύπωση, σε επίσημα κείμενα, της άποψης ότι «η κατασκευή δομών κράτησης θα λειτουργήσει αποτρεπτικά ως προς τη δημιουργία νέων μεταναστευτικών ροών». Έτσι, η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας δεν αποτελεί πλέον ένα κατ' εξαίρεσιν αναγκαίο μέτρο για να επιτευχθεί ο σκοπός της αναγκαστικής απομάκρυνσης, όπως επιβάλλουν ο νόμος και η Οδηγία Επιστροφών, αλλά μέσο πολιτικής, μέρος της οποίας φαίνεται να συνιστά και η επιτηδευμένη διατήρηση κακών συνθηκών ως μοχλού αποτροπής της προσέλευσης νέων προσφύγων. Ωστόσο, όπως διαρκώς υπενθυμίζει ο Συνήγορος του Πολίτη, η πολιτική της εκτεταμένης διοικητικής κράτησης έχει εξαντλήσει τα όριά της και ήδη αποτελεί μέρος του προβλήματος και όχι της λύσης, καθώς απουσιάζουν οι δομές και η τεχνογνωσία για τη διασφάλιση επαρκών εγγυήσεων στέρησης της προσωπικής ελευθερίας μεγάλου αριθμού προσώπων σε μαζικούς χώρους.

. //.

• ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

Επιμέρους επισκέψεις και παρατηρήσεις

Ψυχιατρική κλινική του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου Ιωαννίνων

Η επίσκεψη έγινε στις 19.10.2017 χωρίς προηγούμενη ενημέρωση της διοίκησης. Η Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου Ιωαννίνων δέχεται μεγάλο αριθμό εισαγωγών και καταβάλει αξιόπαινες προσπάθειες για να προσφέρει αποτελεσματικές υπηρεσίες. Δέχεται εισαγωγές με τη διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας με ασθενείς που έρχονται από διάφορα και απομακρυσμένα μέρη χωρίς να τηρείται η τομεοποίηση και ο βασικός κανόνας της εγγύτητας του ασθενή με το χώρο κατοικίας και χωρίς συχνά να έχει κανένα στοιχείο ταυτότητας ή συνέχειας ιατρικού ιστορικού. Η κλινική καθημερινά ενημερώνει το ΕΚΕΠΥ για την πληρότητα της κλινικής προκειμένου αυτό να διαχειρισθεί την εισαγωγή των ακούσιων νοσηλίων. Αυτό δημιουργεί συνωστισμό και ενδεχομένως αποτελεί και αιτία των πολλών και μακράς διάρκειας καθηλώσεων. Στο σημείο αυτό θα βοηθούσε η συνεργασία της κλινικής με κοινωνική λειτουργό και το γραφείο δικαιωμάτων των ληπτών/τριών υπηρεσιών υγείας για την συγκέντρωση στοιχείων του ιατρικού και κοινωνικού ιστορικού του ασθενή.

Αυτές οι συνθήκες λειτουργίας της κλινικής επιτάσσουν την αναγκαιότητα λειτουργίας τμήματος οξέων με πλήρη ανάπτυξη κλινών. Ο θάλαμος αυξημένης φροντίδας («ήσυχο δωμάτιο») δεν θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί εωσότου βελτιωθεί η υποδομή του και εξασφαλισθούν οι προϋποθέσεις ασφαλείας.

Ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνει την αναγκαιότητα αλλαγής της οργα-

νωτικής δομής και κουλτούρας της μονάδας με στόχο τη μείωση του αριθμού και χρόνου καθηλώσεων σημείο που αφορά τόσο το προσωπικό όσο και τη διοίκηση του νοσοκομείου. Για την επίτευξη αυτού προτείνεται το νοσηλευτικό προσωπικό να εξειδικευθεί στη ψυχιατρική. Η εν λόγω εκπαίδευση του προσωπικού έχει αποδειχθεί ότι συνεπάγεται εύστοχη παρέμβαση στην κρίση και σε τυχόν εναλλακτικές παρεμβάσεις σε περίπτωση διεγερμένου ασθενή με απομάκρυνση από την τραυματική εμπειρία της καθήλωσης.

Ο Συνήγορος του Πολίτη προβληματίζεται ιδιαίτερα για τη διαχείριση των περιστατικών από το ΕΚΕΠΥ χωρίς την τήρηση καμίας βασικής αρχής της οργάνωσης υπηρεσιών ψυχικής υγείας, αυτής της τομεοποίησης και σεβασμό στην προσωπικότητα και τα δικαιώματα του ψυχικά ασθενή που μεταφέρεται με περιπολικό όπου υπάρχει κενή κλίνη πολύ μακριά από την κατοικία και τους οικείους του. Το ΕΚΕΠΥ εφόσον κρίνεται αναγκαία η παρέμβασή του στην οργάνωση υπηρεσιών ψυχικής υγείας θα πρέπει προκειμένου να νομιμοποιηθεί η παρέμβαση αυτή να λαμβάνει υπόψη του και να τηρεί τις αρχές της κοινοτικής ψυχιατρικής και τα δικαιώματα των ψυχικά ασθενών.

Ψυχιατρικός Τομέας του Γενικού Νοσοκομείου «Γ. Χατζηκώστα» Ιωαννίνων

Στις 19.10.2017 διενεργήθηκε επίσκεψη - αυτοψία στους δύο Ξενώνες (Ψυχαργός Α & Β) του Γενικού Νοσοκομείου «Γ. Χατζηκώστα» Ιωαννίνων, καθώς και σε ένα προστατευμένο διαμέρισμα στην κοινότητα. Η δημιουργία των Ξενώνων αποβλέπει στη σταδιακή αποασυλοποίηση των χρόνιων ψυχικά ασθενών, τη σταδιακή μείωση του μέσου χρόνου νοσηλείας στα ψυχιατρικά τμήματα, τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ασθενών, τη σταδιακή αποδοχή της ψυχικής διαταραχής από τις τοπικές κοινωνίες, καθώς επίσης την ενσωμάτωση σε αυτές των ψυχικά ασθενών για την καταπολέμηση του στίγματος και του αποκλεισμού τους από την αγορά εργασίας. Στον Α΄ Ξενώνα Ψυχαργός οι ασθενείς καταρτίζονται και απασχολούνται στο κηροπλαστείο και στον Β΄ Ξενώνα στην αργυροχρυσοχοϊα.

Επίσης, στην ευθύνη των Ξενώνων υπάρχουν δύο προστατευμένα διαμερίσματα που ενοικιάζει το Νοσοκομείο μέσα στην πόλη, και έχουν την δυνατότητα φιλοξενίας τεσσάρων ατόμων το κάθε ένα. Η δυναμικότητά τους είναι 19 ατόμων και την ημέρα της επίσκεψης φιλοξενούνταν 18 άτομα σε δίκλινα δωμάτια. Επίσης, 3 άντρες φιλοξενούνταν στο Κέντρο Προεπαγγελματικής Κατάρτισης και δύο σε προστατευόμενο διαμέρισμα.

Στους Ξενώνες παρείχαν υπηρεσίες 6 Νοσηλευτές καθώς και μία Κοινωνική Λειτουργός και για τους δύο Ξενώνες, η οποία είναι υπεύθυνη και για τη διαχείριση των χρημάτων των ασθενών.

Την ημέρα της επίσκεψης, οι ασθενείς παρακολουθούσαν δημιουργικό πρόγραμμα απασχόλησης με τραγούδι και παρουσιάσεις από την κοινωνική

λειτουργό, στο οποίο συμμετείχαν ενεργά. Οι χώροι ήταν φροντισμένοι και καθαροί. Εφαρμόζεται πρόγραμμα θεραπείας *derot* και υπάρχει καρτέλα φαρμάκων για τον κάθε ασθενή, καθώς και βιβλίο λογοδοσίας του προσωπικού με εγγραφή για κάθε ασθενή. Δεν εφαρμόζεται καθήλωση, καθώς - όπως ενημερώθηκε ο Συνήγορος του Πολίτη - οι ασθενείς δεν παρουσιάζουν συχνά υποτροπές.

Η λειτουργία των Ξενώνων ξεκίνησε το 2000, μετά το οριστικό κλείσιμο του Ψυχιατρείου της Κέρκυρας. Σχεδιάστηκαν ως Ξενώνες μέσης διάρκειας, αλλά κατέληξαν να λειτουργούν ως μακράς παραμονής, καθώς οι ασθενείς δεν διαθέτουν το απαραίτητο υποστηρικτικό και οικογενειακό περιβάλλον για αυτόνομη διαμονή στην κοινότητα. Δυστυχώς αυτό καθιστά τους Ξενώνες μια εναλλακτική μορφή «ιδρύματος», κάτι που μπορεί να ανατραπεί μόνο με την εφαρμογή ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης για την υποστήριξη προγραμμάτων ενίσχυσης και κοινωνικής ένταξης των ψυχικά πασχόντων μετά την έξοδο τους από τους Ξενώνες.

Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης

Πραγματοποιήθηκε επίσκεψη σε τέσσερα (4) Τμήματα Οξέων, την Πανεπιστημιακή Κλινική Μέσης και Οξέων, το Τμήμα Παρατεινόμενης Νοσηλείας, το Τμήμα Ψυχιατροδικαστικής (άρθρο 69 ΠΚ), το Τμήμα Επανεκπαίδευσης, συζήτηση με τον Αναπληρωτή Διοικητή του Νοσοκομείου, τις Διευθύντριες Διοικητικού και του Γραφείου Κίνησης, τον Πρόεδρο του ΚΟΙΣΠΕ, όπως επίσης και με τους επικεφαλής των ανωτέρω. Αναζητήθηκαν πληροφορίες σχετικά με την καθήλωση ασθενών, τη σίτιση, θέρμανση είδη καθημερινής υγιεινής.

Θεσμικές παρεμβάσεις

Προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη σχετικά με το μέτρο ασφαλείας της φύλαξης ακαταλόγιστων δραστών σε ψυχιατρικά νοσοκομεία που συμπεριλήφθηκαν στις σχετικές διατάξεις του ν. 4509/2017 «Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής και άλλες διατάξεις».

Με το νέο νόμο τροποποιήθηκαν τα άρθρα 69 και 70 του Ποινικού Κώδικα σχετικά με την επιβολή και διάρκεια του μέτρου ασφαλείας του θεραπευτικού εγκλεισμού, το οποίο άλλωστε είχε θεωρηθεί ότι εμπεριέχει στοιχεία συγκαλυμμένης ποινής και είχε γίνει αντικείμενο σφοδρής κριτικής τόσο ως προς την εναρμόνισή του με το Σύνταγμα όσο και με αποφάσεις οργάνων του ΟΗΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Με τον ίδιο νόμο καταργήθηκαν τα παρωχημένα άρθρα 38-41 ΠΚ, που προέβλεπαν την επιβολή της ιδιόζουσας ποινής του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα για δράστες μειωμένου καταλογισμού που κρίνονταν επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια, ενώ επήλθαν και οι

αναγκαίες τροποποιήσεις στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Ειδικότερα, στο νόμο ελήφθησαν υπόψη - όπως καταγράφεται στην αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου αλλά και τη σχετική συζήτηση που διεξήχθη στη Βουλή - οι παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη σχετικά με την αντίφαση μεταξύ φυλακτικής και θεραπευτικής αντιμετώπισης των αδικοπραγούντων ψυχικά πασχόντων. Στο άρθρο 9 του ν. 4509/2017, όπου προδιαγράφονται οι βασικές αρχές εκτέλεσης του μέτρου, ρητά ορίζεται πλέον ότι τα αναμορφωμένα άρθρα υπηρετούν θεραπευτικούς σκοπούς, ότι κατά την εφαρμογή τους λαμβάνονται υπόψη οι διεθνώς αναγνωρισμένοι κανόνες προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ότι καμία επιμέρους πράξη δεν πρέπει να προσβάλλει την αξιοπρέπεια του ατόμου ή να παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας.

Η νομιμότητα επιβολής και συνέχισης των θεραπευτικών μέτρων συνδέεται εφεξής με τις ανάγκες νοσηλείας του πάσχοντος και όχι την άρση της επικινδυνότητας υπό όρους δημόσιας ασφάλειας. Τα θεραπευτικά μέτρα, εξάλλου, που μπορεί να επιβάλλει το δικαστήριο περιλαμβάνουν πλέον περισσότερες - πέραν του εγκλεισμού - εναλλακτικές (όπως παρακολούθηση σε εξωνοσοκομειακή Μονάδα Ψυχικής Υγείας ή εξωτερικά ιατρεία), καθώς και περισσότερα μέσα για την επίτευξη της εξατομικευμένης θεραπευτικής αντιμετώπισης, ενώ συνοδεύονται υποχρεωτικά από περισσότερες της μιας ψυχιατρικές γνωματεύσεις, διασφαλίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο τον έλεγχο συνδρομής της νοσηρής διαταραχής κατά το χρόνο επιβολής ή παράτασης του μέτρου.

Ο θεραπευόμενος θωρακίζεται με πρόσθετες δικονομικές εγγυήσεις, ιδίως την αυτοπρόσωπη παράσταση - με συνήγορο - στα στάδια της διαδικασίας, τη δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων για δευτεροβάθμιο έλεγχο της απόφασης, αλλά και τη δυνατότητα να ζητήσει ο ίδιος την άρση/αντικατάσταση των θεραπευτικών μέτρων. Ο ν. 4509/2017 μεριμνά και για το ζήτημα του τακτικού ελέγχου των ανωτάτων ορίων του εγκλεισμού, ο οποίος, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της Αρχής, ήταν κατά κανόνα μέχρι σήμερα όχι μόνο ανέλεγκτος, αλλά και μακροχρόνιος.

Στο άρθρο 16, οριοθετείται η λήψη μέσων αυξημένης ψυχιατρικής φροντίδας και ασφάλειας (όπως η προστατευτική απομόνωση και ο σωματικός περιορισμός), με ευθεία παραπομπή στις κατευθυντήριες αρχές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) και υπό τον όρο ότι έχουν αποτύχει τεχνικές αποκλιμάκωσης της βίαιης συμπεριφοράς. Τέλος, με το άρθρο 19, καταλέγεται ο Συνήγορος του Πολίτη στις αρχές ελέγχου εκτέλεσης των μέτρων σχετικά με την πιθανή παραβίαση δικαιωμάτων των θεραπευομένων. Κατόπιν τούτων, ο ΕΜΠ επαναλαμβάνει την πάγια θέση του ότι η διασφάλιση ποιοτικού επιπέδου νοσηλείας θα πρέπει να προκρίνεται έναντι της σωφρονιστικής επιτήρησης και υπό αυτό το πρίσμα θα παρακολουθεί τον τρόπο εφαρμογής του νέου νομοθετήματος.

- ΠΡΟΝΟΙΑΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Στεγαστικές δομές Κέντρων Κοινωνικής Πρόνοιας

- **Παράρτημα ΑμεΑ Λεχαιών του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας**

Σε συνέχεια της ενασχόλησης του ΕΜΠ με τις συνθήκες διαβίωσης των φιλοξενούμενων στο Παράρτημα ΑμεΑ Λεχαιών του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (βλ. Ετήσιες Εκθέσεις 2015 & 2016), απεστάλησαν τα υπ' αρ. 122373/37764/22.10.2015 και υπ' αρ. 122373/37764/7.7.2017 έγγραφα προς τον Γενικό Γραμματέα Πρόνοιας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, τα οποία έχουν παραμείνει αναπάντητα. Ο ΕΜΠ θα συνεχίσει την παρακολούθηση των συνθηκών διαβίωσης των φιλοξενούμενων προσώπων με βαριά κινητική και νοητική αναπηρία στο εν λόγω πλαίσιο, παρότι οι συνθήκες έχουν βελτιωθεί μετά τις σχετικές παρεμβάσεις του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού σε συνεργασία με την Οργάνωση Lumos (βλ. Ετήσια Έκθεση 2016). Προς το παρόν δεν έχει αποσταλεί εγγράφως η θέση του αρμόδιου Υπουργείου ως προς τις προθέσεις της Διοίκησης για την κατάργηση ή την συνέχιση της λειτουργίας του Κέντρου με επαρκή χρηματοδότηση και οργανωτικό σχεδιασμό.

- **Μονάδα Σκαραμαγκά του Παραρτήματος Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Βούλας (πρώην Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Παίδων Σκαραμαγκά) του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής (ΚΚΠΠΑ)**

Ο Συνήγορος του Πολίτη διενήργησε αυτοψία στις 19.12.2016 σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης ανηλίκων και ενηλίκων με σοβαρές νοητικές αναπηρίες ή/και διαταραχές αυτιστικού φάσματος στη Μονάδα Σκαραμαγκά του Παραρτήματος Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Βούλας (πρώην Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Παίδων Σκαραμαγκά) του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής (ΚΚΠΠΑ). Η Αρχή θεώρησε ότι επιβάλλεται η βελτίωση των συνθηκών ζωής και φροντίδας των φιλοξενούμενων στη δομή, η σταδιακή της κατάργηση και μεταστέγαση των φιλοξενούμενων σε καταλληλότερη δομή στην κοινότητα. Επίσης, μέλος του ΕΜΠ συνεργάστηκε με κλιμάκιο της Διεύθυνσης Πρόνοιας του Υπουργείου Εργασίας, το οποίο διενεργούσε έλεγχο καταγγελιών κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας για τη Μονάδα Σκαραμαγκά, με συχνή ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με το ζήτημα.

- **Παράρτημα ΑμεΑ Δυτικής Αττικής**

Στις 31.5.2017 κλιμάκιο επισκέφθηκε το Παράρτημα ΑμεΑ Δυτικής Αττικής προκειμένου να παρακολουθήσει τις διαδικασίες μετεγκατάστασης των ατόμων με αναπηρία στο συγκεκριμένο πλαίσιο και να συνομιλήσει με όλους τους εμπλεκόμενους για τις δυσκολίες του εγχειρήματος. Η Μονάδα Σκαραμαγκά έκλεισε καθώς η μεταστέγαση ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2017 με μεταφορά 6 προσώπων στο Παράρτημα ΑμεΑ Ανατολικής Αττικής, 20 προσώπων στο Παράρτημα ΑμεΑ Δυτικής Αττικής και ενός προσώπου σε μονάδα ψυχικής υγείας. Ο ΕΜΠ θα συνεχίσει να παρακολουθεί τις συνθήκες διαβίωσης των προσώπων με σοβαρές νοητικές/αναπτυξιακές διαταραχές στις νέες δομές εγκατάστασής τους.

Ιδιωτική μονάδα περίθαλψης ηλικιωμένων

Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων των Ηλικιωμένων που χρήζουν μακροχρόνιας Φροντίδας και Βοήθειας, τα ηλικιωμένα άτομα δικαιούνται σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους, τη σωματική και πνευματική ευεξία τους, την ελευθερία και την ασφάλεια τους, καθώς καθίσταται αναγκαίο να εξαρτώνται από άλλους για την υποστήριξη και την φροντίδα τους. Στο πλαίσιο αυτό, κλιμάκιο του ΕΜΠ διενήργησε επίσκεψη - αυτοψία για πρώτη φορά σε ιδιωτική μονάδα περίθαλψης ηλικιωμένων. Θα ακολουθήσουν περισσότερες επισκέψεις σε γηριατρικές δομές φιλοξενίας ηλικιωμένων προκειμένου να καταγραφούν οι συνθήκες διαβίωσης της ιδιαίτερως ευάλωτης αυτής πληθυσμιακής ομάδας.

././.

2 - ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

• ΔΙΚΤΥΩΣΗ ΕΘΝΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΣΜΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

- Ο επικεφαλής του Μηχανισμού Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρέστη στην εναρκτήρια και στη δεύτερη συνάντηση εργασίας του Δικτύου των Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Στρασβούργο (4-6.4.2017 και 30.5-1.6.2017 αντίστοιχα).
- **Συμμετείχε επίσης:**
 - σε συνάντηση εργασίας** στο Βελιγράδι (25-26.5.2017) με θέμα «*Η Μεταχείριση Ψυχικά Ασθενών Κρατουμένων*», στο πλαίσιο του Δικτύου των Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης,
 - σε συνάντηση** που οργανώθηκε από το ODIHR, στο πλαίσιο του Δικτύου των Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης, στη Βιέννη (2-3.10.2017) με θέμα «*Συνθήκες κράτησης - εθνικά και διεθνή πρότυπα και πρακτική. Δημιουργία μιας συγκριτικής επισκόπησης των βασικών στοιχείων*»,
 - σε συνάντηση** (4-5.12.2017) εμπειρογνομόνων που οργανώθηκε από το ODIHR με θέμα «*πρόληψη και έλεγχος του Βίαιου Εξτρεμισμού και της Ριζοσπαστικοποίησης που οδηγούν στην Τρομοκρατία*».
- Στελέχη του Μηχανισμού συμμετείχαν σε πρόγραμμα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των Συνηγόρων για τις Ένοπλες Δυνάμεις που οργανώθηκε από το ODIHR στη Βαρσοβία (20-22.3.2017) και σε συνάντηση του Δικτύου των Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στο Βελιγράδι (12-13.12.2017) με θέμα Μεθοδολογία Προληπτικών Επισκέψεων σε χώρους κράτησης.

• ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΥΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΗΓΟΡΟ ΤΟΥ ΑΖΕΡΜΠΑΪΤΖΑΝ

Ο Συνήγορος του Πολίτη συμμετείχε με εκπροσώπους του στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Διδυμοποίησης «*Support to the Strengthening of the Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan*» («Υποστήριξη στην Ενδυνάμωση του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα της Δημοκρατίας του Αζερμπαϊτζάν») στο πλαίσιο υλοποίησης της ειδικότερης δράσης «*Strengthening of the Capacity of the Ombudsman Institution to act as National Preventive Mechanism under OPCAT*» («Ενίσχυση της ικανότητας του θεσμού του Διαμεσολαβητή να ενεργεί ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης στο πλαίσιο του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων»).

Στόχος της δράσης ήταν, με βάση τις επιταγές του OPCAT, να υπάρξει σε βάθος συνεργασία των δύο ομόλογων θεσμών, να παρασχεθούν συστάσεις και να παραχθεί υποστηρικτικό έγγραφο υλικό για έναν πιο αποτελεσματικό ΕΜΠ. Στο πλαίσιο της δράσης, καταστρώθηκε στρατηγικό πλάνο και πλάνο δράσεων του Αζέρου Συνηγόρου του Πολίτη, και έλαβαν χώρα από κοινού επισκέψεις - αυτοψίες σε χώρους στέρησης της ελευθερίας στο Αζερμπαϊτζάν και στην Ελλάδα, όπως Καταστήματα Κράτησης, Ψυχιατρικά Ιδρύματα και χώρους κράτησης αλλοδαπών. Το 2017 το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε και παραδόθηκαν στον ΕΜΠ του Αζερμπαϊτζάν τριετής στρατηγικός σχεδιασμός (strategy plan), μαζί με συναφή πλάνο δράσεων (action plan) και εφαρμογή - βάση δεδομένων επισκέψεων ΕΜΠ.

• ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΕΜΠ

- Ο επικεφαλής του Μηχανισμού Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου συμμετείχε με εισήγηση σε συνάντηση εργασίας (14.12.2017) στο Κέντρο Εγκληματολογίας της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης με θέμα «*Ανθρώπινα Δικαιώματα και Κράτηση Μεταναστών*», στο πλαίσιο σχεδιαζόμενης συνεργασίας με τον ομόλογο ΕΜΠ με προγραμματισμό σειράς εκατέρωθεν επισκέψεων εντός του 2018 και ανταλλαγής εμπειριών για βέλτιστες πρακτικές.
- Η Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού συμμετείχε μαζί με ειδική επιστήμονα στο εκπαιδευτικό σεμινάριο «*Monitoring places where children are deprived of their liberty as a result of immigration procedures*» στο Στρασβούργο (11-12.4.2017), που διοργάνωσαν το Συμβούλιο της Ευρώπης (Τμήμα Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού) και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση (PACE), στο πλαίσιο της καμπάνιας για να καταργηθεί η διοικητική κράτηση αλλοδαπών ανηλίκων («*End Immigration Detention of Children*») σε συνεργασία με τη ΜΚΟ του Βελγίου «*Defence for Children International*» (DCI).

• ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

- Ο επικεφαλής του Μηχανισμού Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, παρουσίασε εισήγηση με θέμα «*Θέσεις και παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη για την επαγγελματική επανένταξη των αποφυλακιζομένων*» στο πλαίσιο συζήτησης κατά την 32η Πανελλήνια Έκθεση Έργων Κρατουμένων και Προϊόντων Φυλακών του Υπουργείου Δικαιοσύνης στην Αθήνα (27.9.2017).
- Η ειδική επιστήμονας και στέλεχος του Μηχανισμού κ. Φ. Παντελίδου παρουσίασε εισήγηση με θέμα: «*Οροθετικοί Κρατούμενοι και Δικαιώματα - Η Οπτική του Συνηγόρου του Πολίτη*» στην ημερίδα «*Χώροι Κράτησης και HIV: Πρόληψη, Θεραπεία, Στήριξη*» που οργανώθηκε από τη ΜΚΟ «Κέντρο Ζωής» στην Αθήνα (15.3.2017). •

